

LIBERTAS

Nr. 50

Oktober 2011

Adam Smith-prisen 2011

Bent Blüdnikow

Adam Smith-prisen 2011: Bent Blüdnikow

Henrik Gade Jensen

Takketale ved modtagelsen af Adam Smith-prisen

Bent Blüdnikow

Nation, kultur og indvandring

Liberalisme, grænser og (politisk) nationalisme

Rasmus Fonnesbæk Andersen

Integration, kultur og velfærdsstat

Niels Westy Munch-Holbek

Er "liberal kulturstøtte" et oxymoron?

Morten Ebbe Juul Nielsen

Den blinde vinkel

Rune Toffegaard Selsing

Uden for tema

Nobelprisen i økonomi 2011

Torben Mark Pedersen

Boganmeldelser:

Francis Fukuyama: *The Origins of Political Order*. Af Ryan Smith

Ryan Smith: *Gildet. Eller hvordan man vinder et folketingsvalg*. Af Eva Gregersen

Christian Kock: *De svarer ikke*. Af Jens Christian Hansen

Sonja Vesterholt: *Hunden er rask*. Af Zenia Grynberg

Den synlige hånd: Meningsmartyrerne vader i succes (og PMS)

Eva Agnete Selsing

Indhold

Libertas. Temaindledning.....3 <i>Rasmus Fønnesbæk Andersen</i>	<i>Bog anmeldelser:</i> Francis Fukuyama: The Origins of Political Order.....43 <i>Ryan Smith</i>
Adam Smith-prisen 2011 Bent Blüdnikow.....5 <i>Henrik Gade Jensen</i>	Ryan Smith: Gildet. Eller hvordan man vinder et folketingsvalg.....46 <i>Eva Gregersen</i>
Takketale ved modtagelsen af Adam Smith-prisen.....8 <i>Bent Blüdnikow</i>	Christian Kock: De svarer ikke.....48 <i>Jens Christian Hansen</i>
Liberalisme, grænser og (politisk) nationalisme.12 <i>Rasmus Fønnesbæk Andersen</i>	Sonja Vesterholt: Hunden er rask. Fortællinger fra mit liv i Sovjet.....51 <i>Zenia Grynberg</i>
Integration, kultur og velfærdsstat.....25 <i>Niels Westy Munch-Holbek</i>	Den synlige hånd Meningsmartyrerne vader i succes (og PMS).....56 <i>Eva Agnete Selsing</i>
Er "liberal kulturstøtte" et oxymoron?.....31 <i>Morten Ebbe Juul Nielsen</i>	
Den blinde vinkel.....35 <i>Rune Toftegaard Selsing</i>	
Nobelprisen i økonomi 2011.....37 <i>Torben Mark Pedersen</i>	

Tidsskriftet Libertas

ISSN 0903-9341. © Libertas

Tidsskriftet *Libertas*, som udgives af selskabet Libertas, er et uafhængigt tidsskrift til fremme af studiet af fri markedsøkonomi og personlig frihed.

Tidsskriftet *Libertas* postomdeles til abonnenterne.

Tidsskriftet er indekseret i Dansk Artikelindeks.

Offentliggjort materiale – signeret eller usigneret – udtrykker ikke nødvendigvis redaktionens, udgiverens eller medlemmernes holdninger.

For indholdet hæfter alene forfatterne og redaktionen.

Redaktion

Torben Mark Pedersen (ansv.)
Rune Toftegaard Selsing
Niels Westy Munch-Holbek
Henrik Gade Jensen
Rasmus Fønnesbæk Andersen

Redaktionen kan kontaktes på:
torbenmarkp@hotmail.com

Libertas. Temaindledning

Selskabet Libertas fejrer i år hele 25 års jubilæum. I 1986 – før denne skribents fødsel – etablerede en række frihedsorienterede og fremsynede mennesker en platform for udviklingen af en intellektuel borgerlighed i Danmark. I september 1987 udkom for første gang Tidsskriftet Libertas, “et uafhængigt ny-liberalt tidsskrift til fremme af studiet af fri markedsøkonomi og personlig frihed”, med artikler om Ludwig von Mises, moderne svensk liberalisme, Ayn Rand og faktisk også i samme udgave en konstruktiv kritik af Rand og objektivismens statsteori. De sidder nu med Libertas nr. 50 i hånden (eller på skærmen foran Dem).

Libertas’ jubilæum blev 4. juni fejret i Fællessalen på Christiansborg med uddelingen af Adam Smith-prisen til historiker Bent Blüdnikow, traditionen tro for “en bemærkelsesværdig indsats for at fremme det frie samfund og det frie marked”. Bent Blüdnikow hædres for sit utrættelige engagement i den offentlige debat, hvor han som ingen anden har trukket kommunismens forbrydelser frem i lyset og dertil været en ivrig fortaler for et liberalt-demokratisk samfundssystem i modsætning til venstre-utopismens totalitære rædselsvisioner. Dette nummer af Tidsskriftet Libertas indeholder både Henrik Gade Jensens motivering af Adam Smith-prisen til Bent Blüdnikow og dernæst Bent Blüdnikows takketale.

Dertil undersøger det tiltrængt temaet “kultur, nation og indvandring” fra en liberal synsvinkel. Ofte er disse emner blevet afvist som irrelevante fra liberal side. Liberalismen lader også ofte til at have overtaget synet på kultur fra megen økonomisk og politologisk forskning, der fremhæver, at aktørers præferencer er eksogent givne, og at den altså intet kan sige om dem. Hvis ikke liberale blot antager aktørpræferencer som givet ved materiel egen nytte. Indvandringsbegrænsninger fremstilles traditionelt som både en moralsk afskyelighed og et samfundsøkonomisk tab, mens kravet om statslig neutralitet over for forskellige livsførelser hævdes i modsætning til substantielle integrations- og assimilationspolitikker, der ønsker, at indvandrere skal overtage visse normer, værdier og vaner fra det land, hvortil de er rejst. Endnu andre har i det stille argumenteret for, at den omklamrende natio-

nale velfærdsstat bedst svækkes ved at undergrave tilliden til den gennem indvandring.

Det rejser en række spørgsmål: Skal det klassiske liberale neutralitetsbegreb til enhver tid opretholdes, eller bør et liberalt demokrati søge at fremme visse værdier for at værne om friheden? Hvordan bør liberale forholde sig til forslag om at begrænse (eller målrette) indvandring ud fra nationale og kulturelle hensyn, og hvad med krav om en vis tilslutning til grundlæggende demokratiske og liberale værdier for opnåelse af statsborgerskab og for ophold i Danmark? Kan indvandring af muslimske indvandrere, detailregulering fra EU og internationale menneskerettighedskonventioner være en trussel mod frihed i Danmark?

Skribenterne i dette nummer af Libertas tager overvejende de kulturelle og nationale argumenter for friheden alvorligt. Undertegnede, Rasmus Fonnesbæk Andersen, argumenterer anti-rationalistisk for en liberal politisk nationalisme og den liberal-demokratiske nationalstats bevarelse og udvikling for frihedens skyld, fordi der ikke findes et plausibelt alternativ. Det giver derfor mening at tale om danskernes kollektive ejendomsret til territoriet Danmark, og deraf følger at det danske demokrati legitimt kan træffe en række beslutninger om, hvem der skal have statsborgerskab, og hvordan de skal opføre sig – men disse beslutninger må for en liberal politisk nationalisme træffes med friheden for øje. Niels Westy Munch-Holbek skriver om integration, kultur og velfærdsstat med udgangspunkt i et unikt kildemateriale, at forskellige kulturelle værdier som flid og pligtfuldhed er altafgørende for, hvordan mennesker klarer sig på et frit marked – men at disse værdier også undergraves hos indvandrere af særbehandling, lave forventninger fra værtsbefolkningen og især velfærdsstaten.

Som Morten Ebbe Juul Nielsen fremhæver i sin artikel om liberal kultur og kulturstøtte, kan mennesker sagtens have dybt illiberale præferencer for, hvordan andre skal leve deres liv og et ønske om at føre dem igennem enten ved lov eller ved selvtægt. Og sådanne præferencer adskiller sig typisk systematisk mellem forskellige grup-

per af mennesker, der er rundet af forskellige kulturer og religioner. Han fremsætter derfor generelt et argument for at tage kultur alvorligt og mere specifikt et argument for, at liberale i visse tilfælde bør gå ind for statslig støtte til finkultur for frihedens skyld. Rune Toftegaard Selsing runder temaet om kultur, nation og indvandring af med en velovervejede kritik af den libertarianisme og rettighedsliberalisme til fordel for en mere empirisk funderet undersøgelse af friheden og dens førpolitiske forudsætninger.

Derpå følger en vurdering af Torben Mark Pedersen af de to nylige Nobelprismodtagere Thomas Sargent og Christopher Sims og deres bidrag til moderne makroøkonomi. Libertas indeholder også som sædvanlig boganmeldelser: Ryan Smith anmelder Francis Fukuyamas mammutværk *The Origins of Political Order*, Eva Gregersen anmelder førnævnte Ryan Smiths skønlitterære causerier over politik og etik *Gildet*, Jens Frederik Hansen anmelder retorikprofessor Christian Kocks klage over den offentlige debats deroute *De svarer ikke*, og endelig anmelder Zenia Grynberg med udgangspunkt i egne Sovjeterfaringer biografien *Hunden er rask* om Sonia Vesterholts opvækst i Sovjetunionen og socialismens sande ansigt. Eva Agnete Selsing spiller igen rollen som Libertas' synlige hånd og ønsker sig en slukknep til forurettede debattører, der gentagne gange insisterer på at fordømme tonen snarere end at diskutere substans – senest om fattigdom i Danmark.

Redaktørernes indledning til det allerførste nummer af Tidsskriftet Libertas afsluttedes med et håb: "Politiske ændringer fostres på det idémæssige og ideologiske plan, hvor rammerne og argumenterne bestemmer den efterfølgende politiske debat. Det er det, tidsskriftet Libertas Danmark og Libertas Selskabet er her for."

Dette temanummers sene overvejelser om kultur, nation og indvandring viser, at det ikke altid er tilfældet: tænkningen kommer ikke sjældent først efter handlingen, som forårsages af konkrete bekymringer og problematikker. En sådan pragmatisme kan på mange måder være god, men den har også betydet, at den liberale, røde tråd for den danske indvandrings- og integrationspolitik har været fraværende. Blandt andet derfor har de sidste ti år på dette område været et mismask af fornuftig liberal politik iblandet en række frihedsfjendske fejlskud. Forhåbentlig kan dette temanummer blive starten på en konstruktiv debat og idéudvikling for en liberal tilgang til kultur, nation og indvandring.

For det er stadig det, Tidsskriftet såvel som Selskabet Libertas er her for.

God læsning!

På vegne af redaktionen,

Rasmus Fønnesbæk Andersen

Adam Smith-prisen 2011

Bent Blüdnikow

Tale ved tildelingen af Adam Smith-prisen til Bent Blüdnikow

Af Henrik Gade Jensen

Jeg lærte Bent Blüdnikow at kende i september 1989, da vi begge begyndte som undervisningsassistenter på faget Ret og Samfund på jurastudiet ved Københavns Universitet.

Bent er historiker og havde et job i Rigsarkivet, og jeg er filosof, og faget Ret og Samfund var et lidt langhåret, kritisk fag på 1. årsprøve, hvor underviserne kom fra flere faglige retninger. Fagleder var professor Ole Krarup, og han har og havde sin egen personlige måde at lægge linjen for et fag på, men det var nu egentligt et sjovt og fagligt udfordrende miljø.

Bent og jeg mødtes i 1989 efter hver undervisningsgang i den gamle Kannibal, kantinen under Nørregade for universitetets ansatte, til frokost og kaffe. Og så trillede Bent videre ned på Rigsarkivet til sit arbejde.

Sådan gik det mere eller mindre i et par år.

Vi fulgtes ad til seminarer på Gilbjerg hoved for fagets lærere, og da det var min første undervisningstjans, havde jeg meget at lære, og en god del af det kom fra Bent.

Det var stadig lidt forbeholdent, for jeg troede Bent var lige så lyserød og venstreorienteret som alle de andre lærere på faget. Og Bent troede nok det samme om mig. Man holdt kortene til kroppen og sendte så de rette signaler ud i rummet, så man tilhørte gruppen. Grinede af Ole Krarups vittigheder – nej det gjorde jeg spontant, for han var sjov. Og det var i det hele taget et spændende miljø, fordi underviserne og de faste lærere var inspirerende, og det hele var nyt for mig.

Jeg husker ikke helt kronologien, men så omkring 1992 hørte jeg en dag i radioen et interview med Bent i

anledning af hans bog "Som om de slet ikke eksisterede". Bogen handler om redning af danske og tyske jøder under Anden Verdenskrig, og interviewereren havde lagt op til en samtale, der skulle kulminere i en kritik af den daværende flygtningepolitik, der skulle sammenlignes med den yderst restriktive og kritisable danske politik op til og under Anden verdenskrig. Men i stedet konkluderede Bent i samtalen med at lange ud efter den danske venstrefløj og dens samarbejde med proterroristiske palæstinensiske grupper, som blandt andet endte i demonstrationer mod danske jøder.

Hvad var nu lige det? Journalisten blev også synlig forbavset. Det var ikke den konklusion, som hun ville have på P1-indslaget.

Ikke lang tid efter kom så i 1994 artiklen i Weekendavisen skrevet sammen med Arne Notkin, "Terrorismens danske heppekor". Den omhandlede bl.a. en solidaritetserklæring om "ubetinget støtte til PFLP" i 1974, som 72 kendte danske kulturpersonligheder havde underskrevet. Det var nok især de mange navne, hvoraf mange mente, at de ikke havde underskrevet noget, og i hvert fald ikke havde ment det, som gav anledning til hidsig debat i spalterne ugerne efter.

Så var ånden ude af flasken, og året efter blev Bent så debatredaktør på Weekendavisen, hvor Peter Wivel var chefredaktør. Så kom der gang i debatten om venstrefløjen, og debatsiderne hver fredag blev eftertragtet læsning. Nu var der endelig en debatredaktør, der ville noget og havde ideer om, hvad der burde debatteres.

Da Peter Wivel i 1998 blev chefredaktør på Berlingske Tidende, fulgte Bent Blüdnikow med. Og så var der debat,

ikke en gang om ugen, men hver dag. Med kronikker, kommentarer og læserbreve. Senere også Groft Sagt.

Bent Blüdnikow mente ikke, at der i Danmark havde været et opgør med venstrefløjens og satte derfor fokus på en kritik af venstrefløjens. På en måde burde det jo være indlysende på en borgerlig avis, men det var det ikke. Bents sikre støtte var Peter Wivel, selv en gammel VS'er der i et anfald af vanvare kunne sammenligne Mao og Grundtvig. Men journalisterne og redaktørerne så mere på Bent som en irritation end en inspirerende kollega.

Efter vore veje var skiltes efter undervisningen på jurastudiet, blev jeg en dag ringet op af Bent, da han var blevet debatredaktør på Weekendavisen. Jeg tror, det var nogenlunde samtidigt, at jeg begyndte at skrive, især i Information, om hvad jeg anså for venstrefløjens fortrædeligheder. Og det læste Bent, og så var jeg inviteret til også at skrive i Berlingskes spalter.

I de seks år, Bent Blüdnikow var debatredaktør på Weekendavisen og Berlingske Tidende blev der sat gang i en offentlig debat om især venstrefløjens.

I bogen "Opgøret om den kolde krig", som Bent redigerede for Peter la Cours Forlag i 2003, er mange af indlægene fra Berlingskes spalter samlet. Om den kolde krig, om mediernes rolle, om universitetsmarxismen, om venstrefløjens antisemitisme, om østkontakter og spionage og om fodnoteperioden.

Bent formåede at mobilisere en lang række borgerlige meningsdannere og inspirere en række yngre folk til at blande sig i debatten. En del er blevet ringet op af Bent Blüdnikow efter, at han har set et læserbrev i en avis, og så inviterede dem til at bidrage til spalterne.

Samtidigt formåede Bent at skære ind til benet, skærpe argumenterne og give debatten den kant, som er nødvendig for, at det skal flytte dagsordenen.

En af de voldsomste debatter var om Den Store Danske Encyklopædi i 2000-2001. Der var mange skældud fra de højeste akademiske steder, men slutstregen blev alligevel, at Gyldendal korrigerede og supplerede i netudgaven og delvis i supplementsbindet. I begyndelsen var der kun skældsord og irettesættelser fra det akademiske parnas, men Bent Blüdnikows fært viste sig alligevel rigtig. I flere tilfælde har han også som boganmelder ved Berlingske afsløret fusk, plagiat og mangel på kritisk sans, så forlagene måtte trække udgivelser tilbage.

I normale lande hædres en person for en sådan indsats.

I DR er han officielt blevet betegnet som "Den jødiske blodhund", på Wikipedia kaldes han "Bent blod" og historikeren Morten Thing kalder ham "selvudnævnt McCarthy og heksejæger".

Fremskridt skabes aldrig af konsensus. Det er altid gennem kontrovers og uenighed, at nye erkendelser nås. Det kan være hårdt undervejs, for hvem ønsker at skabe splid og uenighed? Og hvem ønsker selv at blive den udskældte kætter, som taler det etablerede imod? Hvorfor ikke hellere stryge med hårene og tavs markere sin overensstemmelse med tidsånden?

I dag kan det være svært at forstå for dem, der ikke har oplevet 1970'erne og 1980'erne, hvor langt ude mange dengang var. I partier til venstre for SF ville man revolution - og det med vold og magt. Der var mange grupperinger, og også Danmarks kommunistiske parti (DKP) stod stærkt, og deres ønske var at Danmark skulle kopiere det planøkonomiske system i Sovjetunionen, som faldt sammen i 1990. De politiske idoler var Mao Tse-tung og Ho Chi Minh, Fidel Castro og Che Guevara, Arafat og Gaddafi. De fleste af dem en flok hensynsløse masse-mordere, som vi først i dag er ved at få afviklet: militært, politisk eller moralsk.

Disse partier til venstre for SF var enorm aktive i 1970'erne og 1980'erne og prægede den politiske debat, men det var ikke en navnløs bevægelse. Det var personer, der agiterede for disse synspunkter. Ihærdige sjæle kæmpede og stred om, hvilken variant af kommunisme, som var den korrekte. Partiet KAP mente, at Kampuchea under Pol Pot havde fundet den rette vej. I dag ved vi, at det var det mest morderiske diktatur.

I dag er partierne og grupperingerne væk. Idolerne er borte – bort set fra Fidel og Che, som synes mere udødelige end Olympens guder. Og Mao har langsomt fundet sin rette plads blandt historiens monstre ved siden af Stalin og Hitler.

Skal vi så bare glemme? Slukke for erindringen? Hvor er de mennesker i dag, som i 1970'erne og 1980'erne kæmpede venstrefløjens ihærdige kampe? Er de døde? Emigrerede? Pensionerede?

Kun få er gået bort, men de fleste fylder op på forlagene, aviserne, på universiteterne og gymnasierne, i Danmarks Radio og TV2 – og ofte i cirkulation mellem disse. Er historien så nulstillet, eller har vi en pligt til at huske?

*“De store løgnere,
hvad er der blevet af dem?
Af dem bliver tilbage,
at vi har troet på dem.”*

Sådan synger Wolf Biermann, for der er et ideologisk efterslæb, en *hangover*, og et samfund skal ikke bare viske tavlen ren og åbne glemmehullet for al fortid. Løgnene og flosklerne er væk, men dem, der troede på dem, har stadig et ord at sige.

Når Bent Blüdnikow i dag hædres med Adam Smith-prisen, skyldes det hans utrættelige vilje til at huske og erindre. Og så holde fast i, at uden fortid bliver nutid og fremtid hovedløs.

Måske skyldes Bent Blüdnikows ihærdighed også en personlig vished om, at friheden ikke skal tages for givet. Da Blekingegadebanden i 1989 blev afsløret, stod han selv i deres “jødearkiv” sammen med andre fremtrædende danske jøder. Og det er næppe en beroligelse, når det nye koldkrigsleksikon skriver, at formålet med denne registrering til brug for PFLP var uklar.

Da Nils Gunder Hansen i 1996 blev ansat som redaktør på Berlingske Tidende, blev han forbavset over, at “borgerlighed og konservatisme som principielle positioner simpelthen ikke findes eller *findtes* i Danmark på det tidspunkt. Jo, det fandtes som politiske partier, som interesser, som stil og påklædning, men bortset fra en lysende undtagelse som Henning Fonsmark ikke som gennemreflekterede grundholdninger”.

Udtalelsen siger dels noget om Nils Gunder Hansens manglende orientering (*Libertas* fandtes), men meget mere om det borgerlige Danmark, der var tamt, uartikuleret og orienteringsløst – dengang. To år senere kom Bent Blüdnikow til som debatredaktør, og med ham er Nils Gunder Hansens ord gjort grundigt til skamme.

Det får man ikke tak for i Danmark. Den, der bryder en konsensus, vil altid selv betale prisen. Heldigvis lever Bent Blüdnikow mere end nogen anden op til Poul Henningsens berømte udsagn: Rend mig i den offentlige mening!

Takketale ved modtagelsen af Adam Smith-prisen

Af Bent Blüdnikow

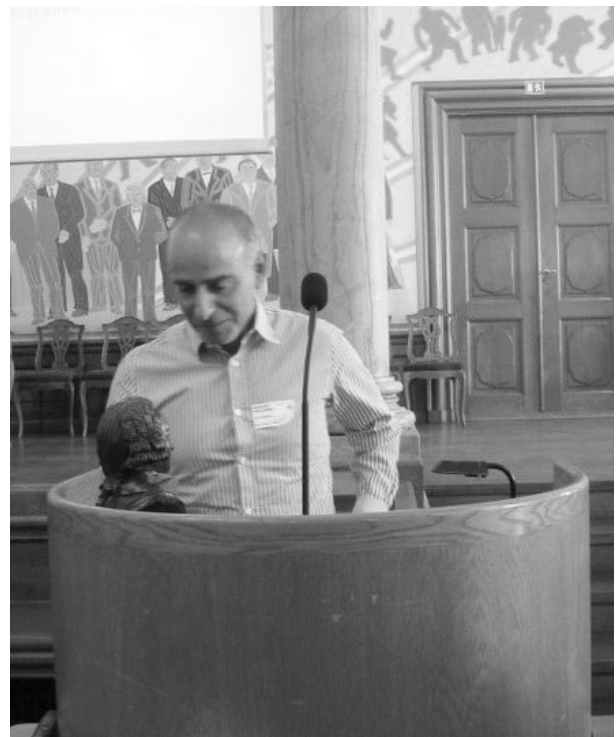
Der er blevet talt meget om værdikampen eller kulturkampen i den borgerlige regerings tid. Egentlig kan jeg ikke forstå den debat, for den værdikamp er blevet ført lige siden 1789 – ja endda tidligere.

Det må være en slags journalistisk kortsyn, der vil gøre denne værdikamp til et spørgsmål om udlændingepolitik, beskatning eller lignende nutidige emner.

Nej, værdikampen har omhandlet helt grundlæggende temaer om demokrati, forståelse af totalitarisme, synet på det 20. århundredes tragedier og synet på både Anden Verdenskrig og Den kolde Krig. Den værdikamp har været kæmpet af forholdsvis få borgerlige debattører, hvor den borgerlige regerings medlemmer var temmelig fraværende. Takket være folk som Henrik Gade Jensen, Peter Kurriid-Klitgaard og Bent Jensen er den kamp blevet vedligeholdt, og i store træk er væsentlige erkendelser nu blevet til almindelig tankegods.

Det kan sikkert være svært for den almindelige avislæser at følge alle debatter om dansk historie og se den røde tråd. Emnerne har jo skiftet over en årrække og dækker både 1970ernes radikalisme, Den Kolde Krig, Anden Verdenskrig, men såmænd også Den franske Revolution, og hvilken betydning den havde for vore politiske grundholdninger. Nu er det ikke sådan, at der eksisterer noget fasttømret borgerligt syn på historien. Jeg taler kun for mig selv, men lad mig nævne nogle af de motiver, der har været afgørende for mig, når jeg igennem godt 20 år har diskuteret disse emner i det offentlige rum. For selvfølgelig handler hver eneste sag om konkrete hændelser og fysiske kilder, men bagved ligger en historieopfattelse, der er præget af tidens ideologier:

1. Den nazistiske og fascistiske bevægelse og regimer og deres uhyrligheder kastede en skygge hen over menneskeheden efter Anden Verdenskrig. Ondskaben blev synonymt med nazismen, gaskamrene og Anne

Franks skæbne. Nazisme og fascisme blev efterfølgende koblet til højrefløjen, som Stalin og venstrefløjen ønskede. Jo mere man dæmoniserede højrefløjen og kobledede de borgerlige til fascismen eller nazismen, jo sværere var det for denne fløj at undslippe historiens skygge.

Om nationalsocialisme og kommunisme så i virkeligheden var afgørende forskellige diskuteres netop nu af en mængde historikere. Men afgørende for vort syn på det 20. århundrede blev, at nazismen og højreradikalismen udgjorde et særligt ondt kapitel af menneskeheds historie, og den vedblev at kaste sin skygge hen over vor historieforståelse såvel som vore politiske handlinger.

For blot 8-10 år siden var det i dansk og europæisk debat ganske umuligt at inddrage venstreradikalismen i forståelsen af massemyrderierne og totalitarismen i Europa. Der lå endnu et skær af "idealisme" over venstreradikalis-

mens bevægelser og regimer. Man talte om stalinismens fejltagelser, og en hel del af debatten om Den store danske Nationalencyklopædi, som den udspillede sig i Berlingske Tidende i 2000-2001, handlede netop om dette forhold, hvorvidt venstreradikalismen og kommunismen bar tragedien i sig og som hovedregel ville føre til undertrykkelse og mord, eller om der var tale om fejl og enkelte stalinistiske afvigelser - så at sige.

Ingen siger, at man skal sætte lighedstegn mellem nazisme og kommunisme, men man skal kunne diskutere ligheder og forskelle. Og jo mere forskningen har gravet frem om bl.a. Maos, Pol Pots, Lenins og Stalins menneskeforagt, jo mere indviklet synes debatten at blive. Tænk blot på, at vi nu ved, at Stalin i begyndelsen af 1950erne havde forberedt samme skæbne for jøderne, som nazisterne. Hvis det er tilfældet, hvad gør vi så med det, som vi anså for nazismens unikke jødehad?

Kort sagt, hvis vi skal bedømme det 20. århundredes historie på en rimelig og nuanceret måde, så må vi inddrage venstreradikalismen på lige fod med den såkaldte højreradikalisme og forstå, at de begge havde andel i det 20. århundredes tragedie – ja endda at kommunisterne myrdede betydelig flere mennesker. Det betyder ikke, at nazismen ikke kan vurderes som i særklasse mere ekstrem, hvilket mange jødiske historikere vil argumentere for.

Denne debat har på ingen måde været nem, for en samlet europæisk og amerikansk venstrefløj har kæmpet imod med næb og kløer, hvilket så at sige allerede startede tilbage i 1930erne med de første bøger om Sovjetunionen, og det er fortsat til vore dage. Men med bl.a. den franske bog "Kommunismens Sortbog" fra 2005 synes en del af denne debat at have taget den rigtige drejning.

Kort sagt er mit motiv med den historiske debat at skabe balance i synet på det 20. århundredes tragedie. Vi kan kun forstå den, hvis vi bringer venstreradikalismen ind i vor historieforståelse på lige fod med højreradikalismen.

2. Der er stadig store følelsesmæssige forskelle på vore reaktioner over for nazismen og kommunismen. Tænk blot på, at Lars von Trier kunne råbe op om sin kommunisme uden nogen hævede et øjenbryn, men i det øjeblik, han sagde, at han havde sympati for nazismen, blev han smidt ud af Cannes. Vore holdninger og historieopfattelse er jo kun delvist et udtryk for vore rationelle tanker. Følelserne er en væsentlig årsag til vor historieforståelse. Tænk blot på, hvor stærk Anne Franks dagbog har virket

på alle i Europa. Og tænk på, at vi forfølger hver eneste nazistiske forbryder til det sidste, mens ikke en eneste kinesisk eller sovjetisk forbryder og bøddel er blevet dømt – bortset fra enkelte i Cambodia.

Hele debatten er også et spørgsmål om at sætte fokus både historisk og følelsesmæssigt på ofrene under kommunismen. Det var ikke fordi, vi ikke havde litteratur om den slags og stærk litteratur endda. Margarete Buber-Neumans lidelser under først nazismen og senere under kommunismen blev faktisk oversat til dansk i 1950erne, og Evgenija Ginzsburgs fremragende og smertelige Gulagerindringer "Min tunge vandring" var også tidligt til at få fat i på dansk.

Men en fortrængning gjorde, at en bredere forståelse af ofre og bøddler bag Jerntæppet og i kommunistregimerne ikke rigtig indfandt sig.

Det har været en del af mit virke som debatredaktør både på Weekendavisen og siden på Berlingske Tidende vedholdende at holde fast i temaet om ofrene bag Jerntæppet, for kun gennem at vise deres lidelser og fremme værker om dem, kan man påvirke historieforståelsen.

I min tid som debatredaktør bragte jeg den ene kronik efter den anden illustreret med bl.a. de frygtelige fotografier fra Pol Pots regime af unge kvinder og børn, der blev fotograferet kort før deres henrettelse. Meningen var at bringe disse ind i vor historieforståelse og følelseliv. Ofte har unge mennesker et billede af Anne Frank eller andre ofre for nazismen som deres umiddelbare referenceramme for totalitarismens hærgen i det 20. århundrede, men vi er begyndt at få kinesiske og sovjetiske beretninger, der griber om hjertet, og er med til at bringe disse ofre ind i vor bevidsthed. Tænk blot på Solsjenitsyns bøger eller romanen "Vilde svaner."

Kort sagt er vor historiske debat ikke blot en rationel meningsudveksling, men i høj grad også et spørgsmål om empati og følelser. Det er ingen let debat, for hver gang man gerne vil rykke fokus over på kommunismens ofre, så vil jødiske kredse og venstrefløjen sige, at man relativiserer Holocaust og nazismens ugerninger. Som jeg ser det, er der imidlertid ikke nogen modstrid mellem disse tilsyneladende modstridende interesser. Vi kan godt fortælle om Holocaust samtidig med, at vi beretter om kommunismens masse mord, uden at det fratager ofrene for nazismen noget.

En hel del af disse ofre er i øvrigt nævnt i bogen "Opgøret om den kolde krig", som er blot en lille del af debatten om Den kolde krig, som jeg trykte som debatredaktør på Berlingske Tidende 1998-2002. Her er i øvrigt både venstreorienterede og højreorienterede indlæg. Den er ikke nævnt i det nye opslagsværk om Den kolde Krig, som netop igen skabte debat i år, fordi dens redaktører atter fremstillede Den kolde Krig på en måde, som ikke tog højde for den brutale virkelighed uden for landets grænser, og lod som om, at det drejede sig om en systemkonflikt uden moralske implikationer.

3. Danmark er ikke en ø. Vi er tæt forbundet med begivenheder i andre lande og har også indflydelse på forholdene i andre lande. Ikke mindst i debatten om besættelsestiden har dette tema spillet en afgørende rolle. Megen historiskrivning om besættelsestiden har været snæver national og standsede ved vore landegrænser. Det har været en tendens blandt historikere til at prise samarbejdspolitikkerne og embedsmændene for at bringe denne lille småstat stort set frelst gennem krigens ragnarok. Hvor andre landes borgere blødte og blev massakreret, skete der meget lidt herhjemme. Det har den været anført af en række yngre historikere som en slags moralsk ekstrargument, at samarbejdspolitikken endda reddede jøderne ved aktionen i oktober 1943. Det er også den argumentation, Bo Lidegaard netop har ført i marken i sin seneste kulturradikale version af Danmarkshistorien i sin bog "En fortælling om Danmark". Der er tale om en heltehistorie om lille Danmark og udenrigsminister Erik Scavenius, der holdt Danmark ude af alle problemer. Bogen fik til min forbløffelse positive anmeldelser overalt, også i de borgerlige aviser, selvom enhver kan forvise sig om, at det i høj grad var en socialdemokratisk radikal skæv udlægning af Danmarks historie.

Jeg har aldrig brudt mig om den nationale historieskrivning. Det giver da kun mening, at se dansk historie netop i forhold til verdenssituationen. Ja, den danske samarbejdspolitik og samarbejdspolitikere, der regnede med, at tyskerne sikkert ville vinde, bragte os tilsyneladende frelst igennem - men hvad var baggrunden? Det er først i de seneste år kommet frem, at Danmarks massive eksport til nazisterne spillede en ikke uvæsentlig rolle for den tyske mildhed her. Og skal man moralsk argumentere for, at den danske samarbejdspolitik reddede landet og danske jøder, så må det også med, at den danske eksport, der var til stor nytte for nazisterne, også var med til at forlænge krigen. Hvor mange modstandsfolk og jøder døde i de sidste dage, fordi krigen blev forlænget? Og desuden medførte den danske samarbejdsvillighed

med tyskerne, at danske diplomater stort set afholdt sig helt fra at hjælpe desperate jøder fra ambassader og gesandtskaber. Hvor britiske, portugisiske, japanske og portugisiske embedsmænd reddede i tusindvis, var der ingen danskere, der reddede jøder, fordi danske diplomater, som gesandten i Berlin skrev, skam ikke ville udsætte den fine samarbejdspolitik for rystelser. Burde det ikke også med? Hvorfor har vi ikke for længe siden fået en redegørelse for, hvor meget dansk eksport betød for at forlænge krigen?

Kort sagt kan man ikke se ensidigt på dansk historie under Anden Verdenskrig, hvis man vil vurdere resultatet. Og det kan man heller ikke, når man skal berette om Danmark under Den kolde krig. Hvis man afskærer Danmark fra resten af verden, så har man allerede foretaget en vurdering og kan nøjes med vores egen lille søde historie og udelade verdens grusomhed. Det går simpelthen ikke. Vor historie er ikke kun national, den har altid en sammenhæng med resten af verden.

Det er det 3. hovedformål med debatten, nemlig at sætte Danmark i internationalt perspektiv og forsøge at undgå den snævre dansk-nationale historieskrivning.

4. Dette internationale perspektiv har det formål at bringe de danske handlinger ind i den brutale virkeligheds rammer. Danske historikere om besættelsestiden har ofte gjort samarbejdspolitikken til et spørgsmål om national overlevelse. Det var det også, men havde nazisterne vundet var vi endt som et appendiks til et stortysk rige, og vor selvstændighed og demokrati havde været ikke-eksisterende.

Sagen var nemlig, at striden under Anden Verdenskrig, hvor tusindvis af britiske og amerikanske soldater ofrede livet, var en kamp for friheden. Det vidste mange danske frihedskæmpere udmærket. Læs f.eks. frihedskæmperen Jørgen Kielers bog "Hvorfor gjorde I det?", hvor han fortæller, hvordan de unge modstandsfolk havde lange debatter om kampen mod nazismen som en international kamp for frihed. Vi må ikke gøre Danmarks frihedskamp til blot en national foreteelse, for den havde et internationalt aspekt om frihed.

På samme måde med Den kolde Krig, som absolut havde nationale aspekter om overlevelse ved et evt. supermagtsopgør, men hvor vi stod som en del af den frie verdens kamp mod kommunismen. Det er blevet en del af danske historikers fortælling om Den kolde Krig, at fremstille os, som en lus fanget mellem to supermagter,

der nærmest var lige truende - eller som en stakkels tapir i urskoven [som på Scherfigs malerier, red.] Det er også dette historiesyn, der viser sig i det seneste opslagsværk om Den kolde Krig, som udsendtes i år og som gav anledning til en bred debat i bl.a. Berlingske Tidende efter jeg gav den en meget hård kritik og kun 2 stjerner. Sagen er nemlig, at Danmark var ikke neutralt.

Vi var en af NATOs vigtige allierede med lytte-stationer på Langeland og Stevns. Der var konkrete angrebsplaner mod Danmark. Vi var på liv og sjæl involveret i en afgørende magtkamp for frihed. I mange danske historiske værker om Den kolde Krig kunne man tro, at vi ikke rigtig var en del af den frie verdens kamp mod kommunismen. Men både som nation og som enkelte personer var vi dybt involveret.

Kort sagt handlede både Anden Verdenskrig og Den kolde Krig om andet end national overlevelse og national-egoisme. Den handler om frihedskamp og Danmark var en del af denne kamp.

5. Et af de afgørende motiver for at rejse debatten om disse forhold er forsøget på at fortælle ikke mindst ungdommen, at Danmark ikke var et fredeligt sted på jorden, mens supermagterne kæmpede i verden udenfor. Det kan man overbevise sig om ved f.eks. at besøge Stevnsfortet.

Erindringslitteraturen om Danmark efter 1968 fremstiller ofte den danske ekstreme venstrefløj, som om det drejede sig om fede fester og at score pigerne. Men sådan var det ikke. Vi havde i DKP en Moskvaloyal gruppering, der var parat til at følge mindste vink fra Sovjetunionen. Men vi havde også både danske grupper, der var yderst farlige, og internationale terrorgrupper, der opererede i Danmark.

Hoveddebatten har drejet sig om de ekstreme holdninger i Europa og Danmark efter 1968, hvor megen fokus har været på Blekingegadebanden. Men det er alt for snævert, for banden var ikke den eneste, der flirtede med tanker om voldelig revolution og havde samarbejde med PFLP. Det havde Venstresocialisterne nemlig også. Vi ved endnu ikke alt om en gruppe som VS eller BZerne. Hvis man læser det nye opslagsværk om Den kolde Krig, får man ikke et reelt indtryk af disse gruppers farlighed. VS fremtræder som et stuerent parlamentarisk parti.

Foruden Blekingegadebanden, VSerne og lignende grupper var der dødsensfarlige terrorgrupper i Norden og Danmark som Abu Nidal gruppen, PFLP og bl.a. PFLP-

General Command. Vi havde også terrorvirksomhed herhjemme som bomberne i 1985 mod North West Airlines og mod synagogen. Sagen er ikke nævnt i det nye koldkrigsleksikon, ligesom international terror slet ikke er behandlet, hvilket er mærkeligt, for der var efter 1968 et væld af farlige grupper, der rejste rundt i Europa og var en konstant trussel for de demokratiske lande. Heller ikke i Bo Lidegaards nye Danmarkshistorie er disse forhold nævnt, og når han skriver, at Danmark i midten af 1980'erne mistede sig barneuskyld, så nævner han ikke bombeangrebet i København i 1985, der kostede 1 livet og sårede 27, men drabet på socialdemokraten Olof Palme.

Min hovedpointe er, at hvis man skal forstå farer og trusler under Den kolde Krig, så må vi se det internationalt, og vi må forstå, at højreradikalisme og venstreradikalisme begge var farlige, og at Danmark på ingen måde var et uskyldigt dyr fanget mellem to farlige supermagter, men at vi i høj grad var en del af kampen for frihed både under Anden Verdenskrig og Den kolde Krig.

I en tid, hvor historieløsheden breder sig med stor hast, er det simpelthen vor pligt, at fastholde den historiske ramme for samfundsdebatten. Men det skal selvfølgelig ikke ske ukritisk, og den brede debat om Den kolde Krig og besættelsestiden er et forsøg på at kvalificere vor historieforståelse og formidling. Men jeg synes, at værdikampen faktisk har nyttet noget. Mange af de holdninger omkring venstreradikalisme i alle dens afskygninger, som var umulige at sige for 10 år siden, kan man nu sige. Værdikampen blev måske ikke vundet på alle fronter, men vi fik faktisk væsentlige sejre hjem.

Note: Tale holdt ved tildelingen af Adam Smith-prisen 2011 d. 4. juni i Fællessalen på Christiansborg med senere omskrivninger.

Liberalisme, grænser og (politisk) nationalisme

Resume. Politisk nationalisme bør forsvares som ønskværdig af liberale, fordi den normalt giver det bedste udgangspunkt for en lydør liberal-demokratisk nationalstat i modsætning til verdensregeringer, imperier eller anarkiet, der er sårbare over for magtmisbrug og frihedskrænkelser. Liberal politisk nationalisme er udtryk for monokulturalisme for så vidt, at den implicerer, at alle borgere i et samfund bør tale flertals sproget, have et vist kendskab til landets historie og dele liberale og demokratiske værdier. Liberale politiske nationalister må dog selvfølgelig afvise etnisk chauvinisme og operere minimalistisk, således at de søger at gribe mindst muligt ind i borgernes liv og begrænse indvandring mindst muligt.

Af Rasmus Fonnesbæk Andersen

“Danmark er danskernes land”. Sådan skrev daværende folketingsmedlem for Venstre Søren Pind i en kronik i Jyllands-Posten i februar 2008, som ved hans udnævnelse til integrationsminister blev mere omtalt for også at indeholde hans overvejelser om, hvorvidt begrebet integration skulle afløses af assimilation. Men kronikken bar ovenstående citat som titel, og dens ærinde var at rehabilitere den selvfølge politiske nationalisme, som underbygger al politik inden for en nationalstatslig, liberal-demokratisk ramme. Som Pind også spurgte i kronikken: “Hvis ellers? Hvis ellers, egentlig?” Pind (2008).

Udtalelsen udtrykker fintmærkende de spændinger, som kan siges at eksistere mellem liberalisme og politisk nationalisme. Liberalisme fremhæver det enkelte menneskes individuelle frihedsrettigheder og urimeligheden i både myndigheders og privatpersoners overgreb på eller tvang af andre mennesker til at handle mod deres vilje, mens kernen i politisk nationalisme er en *kollektiv* ejendomsret: en vis gruppe mennesker – defineret på en bestemt måde – ejer et vist, afgrænset område og har derfor ret til at træffe bindende beslutninger om livet inden for dette territorium, derunder også at tvinge hinanden til at følge bestemte regler.

Jeg vil argumentere for, at spændingerne mellem en (liberal-demokratisk) nationalstat og den personlige frihed ud fra en liberal synsvinkel er at foretrække frem for ethvert nuværende alternativ, hvad enten der er tale om anarkiet, liberal-autokratiske imperier eller en verdensregering. Edith Thingstrup og Christopher Arzrouni skrev i 2001 i *Libertas* følgende om forholdet mellem

individets frihed og det nationale demokrati med hierarkiseringen på plads:

“Individuelle rettigheder er til enhver tid vigtigere end national selvstændighed. Men i praksis vil det dog ofte være sådan, at individuelle rettigheder er bundet op på nationale traditioner og på et selvstændigt land. Af den grund kan selvstændighed blive altafgørende for individuelle rettigheders overlevelse.” (2001: 4).

Efter min bedste vurdering er liberale demokratiers nationale selvstændighed også i 2011 altafgørende for individuelle rettigheder. Sigtet med denne artikel er at eksplicite argumentet herfor og dermed fremføre et liberalt argument for den politiske nationalisme og et forsvar for den liberal-demokratiske nationalstat.

Kollektiv ejendomsret til et område for en vis, afgrænset gruppe danner i bogstaveligste forstand ramme om al politik, fra demokratiske nationalstater (hvor ejendomsretten tilkommer vælgerbefolkningen) til totalitære imperier (hvor det er mindre klart, hvem ejendomsretten tilkommer). Selv hvor ingen statslige institutioner forefindes, som i det meste af Somalia og tidligere i Afghanistan, kan man stadig tale om, at lokale krigsherrer tiltager sig ejendomsretten over små, afgrænsede områder.

Den danske befolknings kollektive ejendomsret til området Danmark og alle de dertil associerede problemstillinger udgør tillige omdrejningspunktet for den indvandrings- og integrationspolitik, som siden i hvert fald folketingsvalget i 2001 har været en af de allervigtigste

politiske diskussioner. Den politiske nationalisme spørger også over de diskussioner mellem konservative og liberale, hvis hyppighed er øget kraftigt i de senere år, fordi den politiske nationalisme sædvanligvis er blevet antaget konservativ og derfor sjældent eksplicit er blevet forsvaret som liberalt ønskværdig. Hvordan skal man som liberal forholde sig til disse begreber? Det er faktisk utroligt, at en mere principiel diskussion ikke er blevet taget i den borgerlige offentlighed.

Det er selvfølgelig muligt fra liberalismens side at afvise problematikken og dermed nationalstatens legitimitet. Man kan – sammen med mange andre, der ellers normalt ikke udviser den store bekymring for at benytte statsmagten til at krænke menneskers frihedsrettigheder – følge sin retfærdighedsfølelse og med ro i maven erklære, at kun åbne grænser er legitime, og at den danske befolkning ingen ret har til at træffe bindende beslutninger om, hvem der må og ikke må befinde sig i Danmark, og hvilke krav de i så fald skal leve op til. Eller måske endog, at grænser er 'institutionaliseret racisme', som ovenstående Christopher Arzrouni kom for skade at udtale engang i 1980'erne (men siden åbenlyst har fortrudt). Denne vej fører dog selvkært lige lukt til anarkisme, hvor ingen fælles beslutninger overhovedet kan træffes legitimt.

Man kan også fra den politiske nationalismes side afvise problematikken og dermed ideen om, at ethvert menneske i princippet fortjener muligheden for at handle efter sin vilje uden andres indgriben. Man kan efter den logik foreslå alskens begrænsninger på indvandring og alskens tiltag til fremme af assimilation i afgrundsdyb, principløs pragmatisme og uden refleksion over den berettigede problemstilling, som spændingen mellem menneskers frihed og de iboende frihedsbegrænsninger i sådanne indgreb netop udgør. Men liberalismens styrke er netop dens moralske instinkt og dens insisteren på, at politikere ikke bare kan tillade sig hvad som helst for at fremme egne dagsordener, og at alle mennesker som udgangspunkt har krav på frihed til at handle, som de ønsker.

Men hvad implicerer så en placering af den politiske nationalisme i en liberal kontekst? Jeg vil i det følgende behandle en række af de sværeste problemer ved den politiske nationalisme for liberale: Hvordan kan den politiske nationalisme legitimeres? Bør vi skelne mellem etisk og politisk nationalisme? Hvem hører til nationen? Hvor skal den politiske enheds grænser gå? Og hvilke politiske indgreb kan legitimeres i liberal-demokratiske

nationalstater i den politiske nationalismes navn? Men først vil jeg kort gennemgå nationalismens historie.

Den klassiske liberalisme og nationalismen

Den klassiske liberalisme og liberal-demokratiske politiske filosofi fokuserede på samtykke som målestokken for, hvorledes en stat kunne legitimeres, og benyttede sig derfor af abstraktioner om samfundspagter for at legitimere staten. De klassiske liberale tolererede fuldt ud en minimalstat med ansvar for – og (volds)midler til – at opretholde civil fred indadtil, beskytte statens borgere udadtil, understøtte et retssystem og udbyde andre minimale offentlige goder, der kun vanskeligt lader sig producere ved frivillighed under markedsmekanismen. Men så snart en politisk enhed med tvangsmidler entrerer på scenen, byder spørgsmålet sig: hvor skal den begynde og ende, og hvilke områder skal henregnes til dens territorium? Man var dog ikke videre optaget af spørgsmålet om den politiske enheds grænser, men snarere af grænserne for en givet politisk enheds virke og altså af, hvilke områder af samfundslivet som en regering ikke skulle blande sig i.

En liberal tænker som Locke taler dog om nationen som det relevante politiske fællesskab og om, hvad der skal til for at kvalificere sig til at indgå i nationen på lige fod med andre medlemmer:

"It is plain [...] by the practice of governments themselves, as well as by the law of right reason, that a child is born a subject of no country or government. [...] [H]e is a free-man, at liberty of what government he will put himself under; what body politic he will unite himself to. [...] [S]ubmitting to the laws of any country, living quietly and enjoying privileges and protection under them, makes not a man a member of that society [...] Nothing can make any man so, but his actually entering into it by positive engagement, and express promise and compact. This is that [...] consent which makes any one a member of any commonwealth." Locke (1689: § 119-122)

Den oprindelige betydning af nation, *natio* fra latin betydende 'noget som er født', skimtes i Lockes brug af ordet om et politisk fællesskab, der skabes ved tilsagn om loyalitet og ved samtykke, og som ikke refererer til en etnisk gruppe eller et folk med nogenlunde ens vaner, skikke, sprog og kultur. Derfor søger man også hos Locke forgæves efter en endelig præcisering af, hvem der dog skulle indgå en kontrakt med hinanden. Det kunne i og for sig være hvem som helst. Men nationen består selvfølgelig ikke af blot hvem som helst: for Lockes nation er

den engelske, og derfor kunne hverken ateister eller katolikker være medlemmer af nationen, førstnævnte fordi de ikke kunne sværge deres troskab til nationen grundet manglende gudstro, og sidstnævnte fordi deres ultimative troskab måtte antages at tilkomme paven, en udenlandsk fyrste. Det er også værd at bide mærke i, at Locke ikke nævner den engelske nations territorium og dets rumlige udstrækning. Denne afgrænsning er givet i en allerede dybt rodfæstet og sedimenteret, historisk givet statsdannelse (som i øvrigt er det britiske imperium og ikke den engelske nation).

Hvor større etniske forskelligheder tilbageblev, kom den politiske enheds grænser dog overvejende til debat fra 1800-tallet og frem, og den danske nationalliberale bevægelse fra 1842 støttede eksempelvis stærkt en afvikling af den danske helstat (indeholdende de tysk-orienterede hertugdømmer Holsten og Lauenborg) til fordel for en homogen nationalstat. I Europas demokratiske revolutioner i 1848 var liberalismen og den politiske nationalisme også tæt knyttet, uanset om revolutionerne førte til ændring af den politiske enheds grænser eller ej. I slutningen af 1800-tallet blev Tyskland og Italien også samlet fra en flok heterogene politiske enheder med fælles kulturelle sympatier til nationalstater (om end Tyskland indeholdt betydelige polske minoriteter), hvor den politiske enheds grænser overvejende kom til at gå langs sproglige grænser, der afgrænsede samfund, som selv så hinanden som adskilte enheder og grundlæggende forskellige.

Den frihedsfjendske nationalisme

Der kan ikke herske tvivl om, at nationalisme og følelser af nationalt samvær i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet medvirkede til at legitimere centraliserede, hierarkiske nationalstater, og at disse stater også meget ofte søgte at fremme nationalismen i befolkningen, dels af ærlig ildhu og dels af egen nytte.

Hvor den tidligere nationalisme langt hen ad vejen spillede en positiv rolle i en øget demokratisering og liberalisering af Europa, antog nationalismen i løbet af den sidste halvdel af 1800-tallet ofte en chauvinistisk karakter, der i stedet for at fremhæve alle folks ret til selvbestemmelse søgte at underlægge sig andre nationer. Den europæiske nationalisme blev tæt knyttet til følelser af overlegenhed, i Tyskland i særdeleshed baseret på raceforestillinger, mens ex. den britiske og franske kolonialisme søgte at udbrede et højerestående civilisationsniveau til primitive folkeslag overalt i verden – og således kan begge tankesæt med rette anskues som benægtelsen af en nationa-

lisme, der tildeler alle nationer eller folkeslag retten til suverænitæt og selvbestemmelse (men også på nogle punkter som fremmede liberalisme i verden). I diskussioner af årsagerne til Første Verdenskrig er national stolthed og ønsket om national selvhævdelse traditionelt også fremhævet, selvom det ikke er hele historien.

Uanset hvorledes man skal forstå forholdet mellem nationalisme og Første Verdenskrig, så afstedkom krigen massive dødstal, der normalt estimeres omkring 9 mio. døde, især i de berygtede skyttegrave. Krigens afslutning og Versailles-traktaten efterfulgtes både af mere konsistent, universalistisk nationalisme i form af den amerikanske præsident Woodrow Wilsons fjorten-punkts-plan, der krævede national selvbestemmelse som princip for international ret, men også af mere chauvinistisk nationalisme, tvangsmæssige flytninger af folkeslag og egentlig etnisk udrensning ex. i Osmannerriget og antijødiske pogromer i det russiske imperium.

På trods af at nationalismen ligesom ved Første Verdenskrig ikke er en tilstrækkelig forklaring på Anden Verdenskrig, må fortalere for politisk nationalisme også forholde sig til, at forskellige folkeslags kamp mod hinanden resulterede i verdenshistoriens mest dødelige konflikt med omkring 50 til 70 mio. omkomne. Anden Verdenskrig er umulig at forstå uden dens altødelæggende, totalitære og hyperchauvinistiske nationalisme, i særdeleshed eksemplificeret i nazismen og fascismen. De nazistiske ideer om Blut und Boden og Lebensraum typificerer en aggressiv nationalisme eller imperialism, der ser et folk givet ved blod og etnicitet som knyttet til en bestemt jord, og som legitimerer dette folks behov for 'udfoldelsesrum' og 'plads til at leve' ved dets intrinsiske overlegenhed, i det tyske tilfælde grundet genetik.

Efter Anden Verdenskrig er billedet af den politiske nationalismes udvikling sammensat: krigens afslutning betød på den ene side de hyperaggressive nationalistiske ideologiers totale frakendelse af legitimitet (i hvert fald i Vesten), men på den anden også institutionaliseringen af den wilsonianske idé om national selvbestemmelse i international ret, udtrykt i de Forenede Nationers Pakt (FN-charteret), kapitel 1, artikel 1. I de senere konventioner om civile og politiske rettigheder (ICCPR) og økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (ICESCR), som det det overvældende flertal af FN's medlemsstater, inklusive Danmark, har ratificeret, udtrykkes retten til national selvbestemmelse således:

"All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status

and freely pursue their economic, social and cultural development." FN (1966)

Således stod den politiske nationalisme på nogle måder stærkt efter Anden Verdenskrig i afkoloniseringsbevægelsen, men den antikolonialistiske nationalisme fandt samtidig, at kolonial undertrykkelse og fremmedstyre i sig selv retfærdiggjorde selvbestemmelse på trods af, at intet sammentømret folk fandtes. Den antikolonialistiske bevægelse for 'national selvstændighed' var således udtryk for et klart misbrug af begrebet nation. Afkoloniseringen førte ikke til nationalstater i ex-kolonierne, men snarere til selvstændighed for eksisterende kolonier, der hverken var baseret på historisk-politiske eller etniske, kulturelle, religiøse eller sproglige kriterier. Hvor de nye europæiske stater, der blev dannet efter Første Verdenskrig, overvejende var 'opgraderede' eksisterende nationale og historiske samfund, så var de nye ex-koloniers legitimitet efter Anden Verdenskrig aldeles negativt defineret.

Samtidig med denne entusiasme for kolonial selvstændighed i den politiske nationalismes navn var der i den vestlige verden en klar ambivalens mellem de fungerende, demokratiske nationalstater og mistroen til nationalismen, som sås bekræftet af Anden Verdenskrig gru. Heri lå også kimen til bestræbelserne fra FN, EU og andre internationale organisationer såsom Europarådets Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) om at *overskride* den politiske nationalisme og skabe et universalmenneskeligt politisk samfund.

Etisk/politisk nationalisme og nationalt tilhørsforhold

Hvordan skal denne politiske nationalisme så forstås? Den humoristiske fake-news-side RokokoPosten bragte i juni 2011, efter indgåelsen af en aftale mellem Dansk Folkeparti, Venstre og De Konservative om øget toldkontrol ved Danmarks grænser, en falsk nyhedsartikel, som ekspliciterede den vidt udbredte kobling mellem grænse- dragelse og ufrihed med overskriften "Toldere fører til fascisme," RokokoPosten (2011). Ligeledes bragte Berlingske Tidende i april 2009 (som illustration til en kronik af lektor i historie ved Aarhus Universitet Michael Böss) en karikaturtegning af en fredeligt udseende mand med et diminutivt dannebrog, der synger "du danske sang, du er min moders stemme", hvorpå en anden mand forsynet af tegneren med skyklapper og boksehandsker aggressivt svarer: "SKA' SÅDAN EN NEONATIONAL-RACIST SMAGE MIT TOLERANTE MENNESKESYN?" Bigum (2009).

De to humoristiske debatkommentarer rammer slående en række ofte fremsatte karikaturer af hhv. politisk nationalisme og sund, tilforladelig nationalfølelse. Forvekslingen af politisk nationalisme som grundlag for grænsedragelse og bestemmelsen af den politiske enheds udstrækning med hyper-aggressiv etnisk chauvinisme og den medfølgende totalitarisme kan anskues som en banal kategorifejltagelse, hvor den anden karikatur snarere skal ses som en afvisning af, at der eksisterer et meget bredt spænd mellem nationalfølelse og ekstrem etnisk chauvinisme.

Langt de fleste kritikere af nationalisme har baseret denne holdning på en afvisning af etnisk chauvinisme og en omfavnelser af etisk kosmopolitisme, det synspunkt at menneskers moralske forpligtelser over for landsmænd ikke adskiller sig væsentligt fra deres forpligtelser over for ethvert andet menneske. Ud fra dette synspunkt erklærede eksempelvis Albert Einstein i 1929, at "nationalisme er en børnesygdom. Den er menneskehedenes mæslinger," Einstein (1929). Selv anti-utopikeren par excellence Karl Popper skrev i 1963 i *Conjectures and Refutations*, at "[f]ew creeds have created more hatred, cruelty, and senseless suffering than the belief in the righteousness of the nationality principle." (2002 [1963]: 495). I en tale kort inden sin død i 1994, sagde han, at:

"all lovers of peace and a civilized life should work to enlighten the world about the impracticability and inhumanity of that famous – or shall I say it, notorious? – 'principle of self-determination', which has now degenerated into the ultimate horror of ethnic terrorism." Popper (1994).

Problemet med denne kritik er, at den er en argumentationsteknisk stråmand og en karikatur, der fejlrepræsenterer megen nationalfølelse og i hvert fald den politiske nationalisme. Men på trods af, at dens afvisning af nationalismen er for omfattende, er der eksempelvis noget fornuftigt liberalt og individualistisk i at erklære, at man i den egentligste betydning ikke kan være stolt af sit fædreland, fordi man ikke selv har haft nogen indflydelse på, hvor man er født, og fordi kun de færreste af os med rimelighed kan hævde at have haft nogen stor indflydelse på, hvordan Danmark som helhed ser ud i dag. Men det udelukker ikke, at man kan nære kærlighed til et samfund eller fællesskab som helhed og dens kultur, sprog, sangskat, traditioner, mm., og at disse ting kan få ens bryst til at svulme.

Man må også give sådanne kritikere ret i, at en liberal politisk nationalisme naturligvis må afvise etnisk chauvinisme og altså også *etisk* nationalisme: liberalismen må som udgangspunkt være forpligtet på etisk kosmopolitisme og på ethvert menneskes ret til at leve i frihed, uanset hvor det er født. Enhver vil selvfølgelig i sit daglige liv være bekymret om sin familie og sine venner, og det er uundgåeligt, at mennesker vil være mere opmærksomme på at hjælpe deres bekendte såvel som fremmede, som de har mere til fælles med end fremmede, som de har mindre til fælles med. Men i princippet må en liberal være etisk kosmopolit og især afvise chauvinisme, overlegenhed og et ønske om gavn for ens egen nation eller landsmænd på bekostning af andre nationer eller deres landsmænd. Som John Stuart Mill udtrykte det:

“If it be said that so broadly-marked a distinction between what is due to a fellow-countryman and what is due merely to a human creature is more worthy of savages than of civilized beings, and ought, with the utmost energy, to be contended against, no one holds that opinion more strongly than myself.” Stuart Mill (1861: kap. 16, online).

Men en klar stillingtagen til fordel for en etisk kosmopolitisme implicerer ikke nødvendigvis en *politisk* kosmopolitisme i form af en verdensregering og verdensomspændende suveræne og autoritative politiske enheder og er derfor ikke en afvisning af politisk nationalisme. Stuart Mill fremfører det argument, at det ovenstående mål om etisk kosmopolitisme (som han kalder “one of the worthiest to which human endeavour can be directed”) sjældent fremmes af at lade en upopulær politisk enhed bestå, hvori flere nationaliteter ønsker selvstændighed. Etniske skel kan derimod bruges effektivt af ikke-demokratiske herskere til at undgå demokratisering og frihed efter devisen *del-og-hersk*. Derfor er han politisk nationalist. Hans forsvar for den politiske nationalisme er overvejende instrumentelt hvad angår fælles sprog og demokratiske institutioners funktion, men han fremhæver også, at der er en vis retfærdighed i, at et folk kan vinde hævde over (og altså opnå kollektiv ejendomsret til) et område og derfor kræve ret til at indrette sig politisk netop dér:

“Where the sentiment of nationality exists in any force, there is a prima facie case for uniting all the members of the nationality under the same government, and a government to themselves apart. This is merely saying that the question of government ought to be decided by the governed.” Stuart Mill (1861: kap. 16, online).

Men hvad så med de steder, hvor mennesker af forskellige kulturer, sprog og religioner bor på samme område? Med en uhyggelig forudelse om det senere 19., 20. og 21. århundredes blodbade i etnisk splittede områder skriver Stuart Mill med henvisning til princippet om national selvbestemmelse, at “its application is often precluded by geographical hindrances. There are parts even of Europe in which different nationalities are so locally intermingled that it is not practicable for them to be under separate governments.” (1861). Vi skal senere vende tilbage til problematikken om præcis grænsedragning, etnisk og kulturel heterogenitet og politisk nationalisme.

Det var for så vidt grænser og liberal politiske nationalisme. Men hvordan kan en nationalfølelse og kriterier for optagelse i en nation så formuleres i en liberal form, hvor de ikke degenererer til etnisk chauvinisme? Inden for nationalismeforskningen fremhæves ofte en forskel mellem den franske filosof Ernest Renans og den tyske filolog Johann Gottfried von Herders nationalisme eller mellem vestlig og østlig nationalisme, hvor førstnævnte i begge tilfælde anses som åbne, demokratiske og tolerante tankesæt, der fokuserer på nationen som en fælles idé, og hvor sidstnævnte i stedet lægger vægt på jord, race, etnicitet, historie og kultur.

Der er en vis sandhed i, at nationalitetsopfattelser i eksempelvis Frankrig og USA er idealtypisk vestlige eller Renans'ske, og at nationalfølelse kan være adskilt fra kultur, sprog og religion og specifikt rettet mod en allerede eksisterende national politisk enhed – den schweiziske nation kan spores tilbage til slutningen af 1200-tallet, og nationalfølelsen i ellers kulturelt, sprogligt og religiøst mangfoldige kantoner er udtalt. Med Schweiz som forbillede kan vi betragte den vigtigste komponent af en fungerende nationalisme minimalt som enighed om, hvor den politiske enheds grænser bør gå, og om hvad og hvem der skal være inkluderet og ekskluderet. Men generelt svækkes nationalfølelse proportionelt ved disse identitetsmarkørers fravær. De franske og amerikanske nationalismer (eller patriotismer) – som i princippet vil optage alle, der deler dens idégrundlag – er også smukke. Men i begge tilfælde er der tale om et stiliseret ideal, hvorimod virkeligheden er, at begge lande lægger betydelige begrænsninger for indvandringen og ligeledes fortværende forfægter ideen om, at en bestemt gruppe mennesker har ejerskab over et bestemt territorium og altså en bestemt 'jord'.

Der kan ikke være nogen tvivl om, at en liberal politisk nationalisme må være åben over for nye medlemmer af

nationen. N.F.S. Grundtvigs velkendte ord antyder en voluntaristisk tilgang til dette spørgsmål, hvor nationsmedlemskabet gives ved en viljesakt fra den, der ønsker at tilhøre nation:

Til et folk de alle hører
 som sig regne selv dertil
 har for modersmålet øre
 har for fædrelandet ild.
 Resten selv som dragedukker
 sig fra folket udelukker
 lyse selv sig ud af æt
 nægte selv sig indfødsret.
 Grundtvig (1848)

Man må til en vis grad fastholde, at Grundtvig har ret i, at mennesker selv bestemmer, om de ønsker at tilhøre en nation eller ej, ligeså vel som mennesker kun tilhører en given religion eller familie, hvis de selv ønsker det. Som Renan udtrykte det, er nationen en daglig folkeafstemning, hvor mennesker dagligt giver til kende, hvorvidt de ønsker at deltage i nationen eller ej. Men man må også sige, at ikke alle, der ønsker at være medlem af en nation kan blive det, blot fordi de udtrykker ønske herom – det er en nødvendighed i en verden, hvis befolkningstal har nået 7 mia. mennesker. Endvidere er medlemskab og inklusion i en nation i begrebets egentligste forstand socialt konstrueret og altså inter-subjektivt konstitueret. En sådan status som 'medlem af nationen' afhænger af de andre medlemmers anerkendelse og vurderinger – og selv en status som statsborger i en nationalstat kan i grunden ikke siges at gøre et menneske til medlem af den pågældende nation.

Således kan en nation og et territorium selv i den mest liberale forståelse selvfølgelig ikke være åben over for hele verden. Den kan dog heller ikke være arbitrært lukket. Derfor kan en liberal forståelse af nationen ikke kan være rent afgrænset ved etnicitet eller historie. Derimod er det udtryk for konceptuel forvirring at afvise en vis tilknytning til sprog og kultur som liberale kriterier for medlemskab af en nation: Sprog og kultur forstået som visse værdisæt er tæt knyttet til et fungerende samfund og demokrati, og de kan i bogstavelig forstand tilegnes af udenforstående ved, at de altså gør dem til deres egne. Sidstnævnte gælder strengt taget også for religion, men i en liberal politisk nationalisme kan den ikke være et krav for nationalitetstilhør, da et religiøst tilhørsforhold ikke på samme måde som sprogkyndighed og accept af grundlæggende spilleregler og frihedsrettigheder i et samfund er knyttet til en liberal nations modus vivendi og beståen.

Således fremhæver Georg Brandes – en stor, ikke-kristen dansker, der definerede sig selv som "først dansk, selvfølgelig!" – i en ellers kritisk tekst om nationalisme fra 1901, at begge Adam Oehlenschlägers forældre var tyske, og at Romantikens formentlig største danske lyriker netop var dansk i kraft af sin kærlighed til det danske sprog, den danske litteratur, historie og kunst og deltagelse i denne tradition, som han kendte og var vokset op med – og ikke i kraft af noget rent dansk blod, Brandes (1894; 1901). Og meget, meget få ville i Danmark være uenige den dag i dag, hvilket viser noget om begrænsningerne ved opdelingen i åben og lukket nationalisme, hvor den danske nationalitetsopfattelse selv i dag ofte betragtes som Herdersk og lukket.

Den politiske nationalismes legitimitet

Hvordan kan den politiske nationalismes legitimitet forsvares? I år 2000 bragte *Libertas* et interview med den svenske formand for bevægelsen Frihedsfronten, Johan Linder, under overskriften "Indvandring som frihedskamp". Frihedsfronten begik civil ulydighed med det formål at hjælpe flygtninge og indvandrere til Sverige uden myndighedernes viden, fordi "Myndighederne vil bestemme hvem og hvor mange, der skal komme ind i landet. Det mener vi er forkert. Myndighederne kan ikke bestemme, at nogle har mere ret end andre til komme ind," Ørum-Hansen (2000: 6). En politisk nationalist vil i princippet være uenig og finde, at et liberalt demokrati netop har ret til at træffe sådanne beslutninger (men selvfølgelig ikke, at det nødvendigvis er en god idé i alle tilfælde).

Men hvordan kan man legitimere, at en gruppe mennesker har mulighed for at beslutte, at en ikke-statsborger ikke må befinde sig på nationens tilknyttede territorium ved at udelukke dem gennem politisk handling og statsligt vedtagne love, der effektueres ved tvang? Hvad med det liberalt præeminente skadesprincip om, at den eneste legitime grund til at benytte tvang er for at hindre et menneske i at volde skade på et andet? Hvordan forliges det med nationer og deres grænser, som man kan tvinges til at efterleve, selvom man bare sidder og hygger sig med en øl i København som illegal indvandrer? Og hvis man tillader den form for tvang, hvor ender det så ikke? Hvad kan man så ikke tvinge medlemmer af samfundet til?

Spørgsmålet om en liberal-demokratisk statsmagts legitimitet og ønskværdighed er for så vidt et andet spørgsmål end den politiske nationalisme, men en liberal nationalisme forudsætter selvsagt førstnævnte, som derfor

er værd at diskutere særskilt. Det er selvklart, at det liberale demokrati eksisterer i et spændingsforhold med idealet om individuelle frihedsrettigheder, og at en række demokratisk vedtagne beslutninger kan begrænse individuelle rettigheder til at handle, som man vil uden skade mod andre. Men færre liberale ekspliciterer (som Thingstrup og Arzrouni ovenfor) det modsatte argument, nemlig at det liberale demokrati ikke bare er den bedste, men eneste garant for det enkeltes menneskes frihedsrettigheder.

Demokratiet og befolkningens retskrav på kontrol med herskerne er i denne nationalliberale eller nationaldemokratiske optik den eneste måde, hvorpå retssikkerhed og frihedsrettigheder kan opnås – for hvorfor i alverden skulle en enevældig hersker dog finde på give sine undersåtter sådanne muligheder for at begrænse hans magt og konspirere imod ham? Endvidere er det liberale eller borgerlige demokrati og 'politisk frihed' for en politisk enheds borgere uomgængelige i forhold til at træffe de (få) beslutninger i et samfund, der nødvendigvis må være kollektive. Henning Fonsmark formulerer det således, at "en demokratisk organiseret metode levner de berørte individer den optimale indflydelse på den fælles tilværelse." Fonsmark (1997: 6). Derfor betegnede han også den politiske frihed som "frihedens selvforsvar", fordi den kun bør anvendes, når det er tvingende nødvendigt, og altså kun for at sikre individers frihed. Idet beslutninger truffet kollektivt dermed også er truffet på 'anden hånd' ved overdragelse af suveræniteten fra borgerne til staten, og idet kollektive, politiske beslutninger grundet lighed for loven og retssikkerhed må være gældende for alle og derfor nødvendigvis må gennemføres med tvang og magt, kan flertalsmekanismen aldrig i et liberalt demokrati være et mål i sig selv: "Det giver kun mening at foretrække den indirekte (dvs. mindre autentiske) afgørelse på områder, hvor den direkte principielt er udelukket." Fonsmark (1997: 6).

Et vigtigere spørgsmål end, hvorvidt en liberal-demokratisk stat er legitim og ønskværdig, er dog som sagt hvilke områder, der skal regnes til et givet liberalt demokratisk territorium. Det er demokratiets paradoks, at denne styreform, som hævder politisk lighed og universalitet, i alle eksisterende historiske tilfælde åbenlyst har begrænset denne politiske lighed til statsborgere. Der ligger en forudgående 'præ-demokratisk' beslutning om den politiske enheds territorium og borgernes (eller demos') sammensætning. Som den engelske jurist Ivor Jennings udtrykte det: "The people cannot decide until somebody decides who is the people." Jennings (2011 [1956]: 56). Et andet spørgsmål er, hvorvidt et velfungerende liberalt

demokrati ikke også kræver veldefinerede grænser udadtil for at beskytte borgernes civile og politiske rettigheder og fungerer bedre med en vis kulturel homogenitet indadtil i ex. værdier og sprog?

I den republikanske politiske tænkning regnedes såkaldt patriotisme som essentiel for et velfungerende politisk fællesskab. Republikken var en forpligtende, moralsk orden, som krævede positiv tilslutning, loyalitet og offentligt engagement i det fælles, i *res publica*. Et klassisk problem, der især ses behandlet af de amerikanske grundlovsfædre, var faktionen eller særinteressen, hvor nogle få søgte at fremme deres egen interesse på bekostning af det politiske fællesskabs større samfundsinteresse – og således gjorde sig skyldige i amoralsk egoisme. En følelse af at være bundet sammen i et politisk eller kulturelt fællesskab og dermed også af at skylde hinanden god opførsel og velvilje (for at bruge den vidt udbredte neologisme: sammenhængskraft) kan ses som en måde, hvorpå problemet om faktioner kan mindskes gennem gensidig forpligtelse og tillid.

Til forskel fra den tidligere republikanske tænkning kan hele nationer og folk i den nationaldemokratiske tænkning (og ikke kun mikroskopiske bystater som Genève og Athen) være bundet sammen af disse følelsesmæssige bånd. Endvidere er det repræsentative demokrati som styreform også tæt knyttet til forestillingen om en samlet borgerlig offentlighed, hvori samfundets udfordringer kan belyses og diskuteres. Af disse årsager er kulturelt-nationalt demokrati bygget på et folk med samme sprog og en tilknytning til hinanden givet ved en forholdsvis høj grad af kulturel homogenitet også mere velfungerende demokratier, hvis borgere oplever større indflydelse på deres eget liv.

Kritik af den politiske nationalismes legitimitet

Dette forsvar for den liberal-demokratiske nationalstat er dog også blevet sønderlammende kritiseret, klarest af den engelske historiker, politiker og forfatter Lord Acton. Actons kritik af den politiske nationalisme i demokratisk form tog udgangspunkt i, at doktrinen om demokratisk folkesuveræniteten var en arv fra den franske revolution, som delte dennes ønske om at omvælte hele den gamle verden: den politiske nationalisme var en revolutionær magt, som stræbte efter en utopi om fuldstændig national enhed og derfor overskred alle traditionelle begrænsninger på magtens udøvelse. For Acton krævede frihedens bevarelse tværtimod politisk pluralisme og opretholdelsen af forskellige magt-, autoritets- og indflydelsescentre. Demokratiet og især i form af politisk nationalisme

repræsenterede en koncentration af magt, som han frygtede mere end noget andet:

“No authority is irresistible, no tyranny boundless and hopeless, but that which is wielded by a majority over a minority. No despotism is more complete than that which is the aim of modern liberals. [...] Where the people is sovereign, it wishes to exercise its sovereignty, not to be restrained in the exercise of it.” Acton (1860 citeret i Lang (2002)).

Ligeledes så Acton eksistensen af flere folkeslag i én politisk enhed som et værn mod magtcentralisering “by balancing interests, multiplying associations, and giving to the subject the restraint and support of a combined opinion. [...] Liberty provokes diversity, and diversity preserves liberty by supplying the means of organisation.” (ibid.). Han mente også, at den politiske nationalisme var ekstremt farlig, fordi den var en trussel mod etniske minoriteters frihed:

“By making the State and the nation commensurate with each other in theory, [the modern theory of nationality] reduces practically to a subject condition all other nationalities that may be within the boundary. [...] the inferior races are exterminated, or reduced to servitude, or outlawed, or put in a condition of dependence.” (ibid.).

Der er dog ingen tvivl om, at nationale, etniske, religiøse og sproglige mindretal har det *bedre* nu under konsoliderede liberal-demokratiske nationalstater med mindretalsbeskyttelse, end de havde det i de autokratiske imperiers tid. Problemet er i højere grad unge og umodne demokratier, hvor sådanne forskelle nogle gange bruges i en mere lukket og fjendtligsindet nationalisme af politiske ledere.

Lord Acton har på nogle måder haft ret i at kritisere nationalismen som politisk princip i den sidste halvdel af 1800-tallet. Storbritannien har oplevet sine problemer med krav om lokal selvbestemmelse på de britiske øer, og urolighederne i Nordirland viser, hvor galt det kan gå selv i et velstående, vestligt, demokratisk og kapitalistisk samfund. Storbritannien spillede en nøglerolle i at udbrede frihandel, kapitalisme og liberale institutioner i verden, og i de britiske ex-kolonier har national selv-stændighed været en blandet fornøjelse for borgernes frihed (selvom begrænsningerne på forsamlings- og ytringsfrihed under imperialismen heller ikke bør undervurderes). Først i 1997 vedtog den britiske regering en aftale om et vist mål af selvstyre også for Wales og Skotland (den såkaldte ‘devolution’).

Det er interessant at notere sig, at Actons kritik af nationalismen især gik på, at der var tale om en ideologisk, rationalistisk og utopisk bestræbelse mod et metafysisk princip, som var dømt til at ende i statsundertrykkelse. For i dag er det hans foreslåede alternativ – det multinationale, liberalt autokratiske imperium – der er en gennemført anakronisme, og som ville være ensbetydende med at gennemtvunge et abstrakt princip på verden. Det ses da også, at den uenighed, der i dag måtte herske om liberale demokratiers grænser, i højere grad skyldes ‘sub-nationale’ ønsker om selvbestemmelse og nogle gange endda uafhængighed i ex. Belgien, Storbritannien, Canada, Italien og andre steder end ønsket om et alternativ til princippet om national selvbestemmelse. Andre steder ligger de liberale demokratiers grænser overvejende fast efter historisk-nationale sympatier og nyder kolossal opbakning.

Selvom justeringer af det institutionelle demokrati kan diskuteres, og at flertalsmagten på mange måder (som Fonsmark skrev) bør søges begrænset til de beslutninger, der nødvendigvis er kollektive og ikke kan træffes decentralt, så er drømmene om anarki og liberalt autokrati som alternativer til liberalt demokrati efter min bedste vurdering sværmeriske utopier. Selv de undertiden fremhævede eksempler – Island i middelalderen som anarki, Storbritannien i 1800-tallet eller Singapore i dag som liberale autokratier – var og er præget af en lang række overgreb på individers rettigheder, begået af både myndigheder og privatpersoner. Om end mange kritikere af politisk nationalisme og nationalstaten ikke gør sig synderligt umage med at skitsere plausible alternative konfigurationer af stat, samfund og territorium, så lader der dog også til at florere forestillinger om, at liberale, overstatslige enheder kan afløse nationalstater – antageligt ikke med EU og FN som forbillede. Men sådanne styrer ville – ligesom illusionen om anarkiet og det liberale autokrati – efter alt at dømme også være præget af flere overgreb på menneskers rettigheder og mindre lydørhed over for befolkningers præferencer og rettigheder end i liberal-demokratiske nationalstater.

Danmark er på mange punkter yderst frit samfund: den subjektive opfattelse af handlingsfrihed er den blandt de højeste i verden, således at den danske befolkning i høj grad angiver, at de har “det fulde herredømme over den måde, deres tilværelse udvikler sig på”. Ligeledes er Danmark som bekendt konsekvent det lykkeligste samfund i verden, European Values Survey (2008). Når det kommer til stykket, er nationale, liberale demokratier bedst til at sikre menneskers rettigheder – og det på trods af at udviklingen i de mest demokratiske lande længe

ikke kun har peget i retningen af øget individualisme og personlig frihed, men også på samme tid mod større statsafhængighed og økonomisk ufrihed.

Politisk nationalisme og grænser

Men hvor skal de konkrete grænser så gå? Grænser er ultimativt vilkårlige og derfor per definition urimelige. På samme tid er de dog også helt åbenlyst en praktisk nødvendighed i en verden med blot en anelse af centraliseret statsmagt. Men hvordan kan man beslutte, hvilken gruppe der har ret til et givent territorium, og hvor grænser skal gå?

Det grundlæggende argument for den politiske nationalisme er, at en gruppe eller nation kan vinde hævd over et territorium som det danske ved at bebo det i længere tid og 'blande sin arbejdskraft med det' (for at bruge en Lockeansk formulering). Et sådant princip og grænser i overensstemmelse med sådanne følelsesmæssige sympatier vil ofte kunne danne den mest hensigtsmæssige basis for en liberal-demokratisk stat.

Dog vil man også ofte løbe ind i problematikker, der omhandler, at flere forskellige grupper eller nationer på samme tid kan vurdere, at et givent sted i verden er 'deres' og på samme tid have ret efter dette kriterium om at have levet der i et sammenhængende stykke tid. Situationen i det dansk-tyske grænseområde er en fredelig, lokal påmindelse om denne kendsgerning, mens mere alvorlige disputser omhandler eksempelvis Palæstina-Israel-konflikten, Kinas krav om genforening med Taiwan, de pakistansk-indiske stridigheder over Kashmir, Kosovo-republikkens selvstændighed erklæret i 2008 og mange flere.

Man må nok erkende, at sådanne konflikter ikke altid lader sig løse efter en rationel målestok om ejendomsret. Men man må også sige, at løsrivelseskonflikter som Kosovo og Taiwan er eksempler på adskilte områder, hvori flertallet af befolkningen ønsker politisk selvstændighed, og at et sådant ønske har en moralsk gyldighed. Ligeledes ville en liberal politisk nationalist i Danmark ikke kunne sidde et overvældende ønske om grønlandsk selvstændighed overhørig. Ofte vil man dog de steder, hvor en enkelt gruppe eller nation *ikke* helt oplagt kan danne en nationalstat, lade den politiske nationalisme ligge på hylden og søge at øge frihed og demokrati i den statsdannelse, der nu eksisterer. Hvor mange forskellige etniske grupper bor sammen, men ikke anser sig for et samlet folk eller ønsker suveræniteten over et helt område,

vil det politisk nationalistiske demokrati også være umuligt at praktisere.

En stat som Papua Ny Guinea med over tusind forskellige kulturelt-sprogligt-religiøse grupperinger vil formentlig skulle tillade en relativt høj grad af autonomi til forskellige grupperinger blot for ikke at kollapse. Som i de europæiske stater, hvori statsdannelsen kom før nationen, vil man her ved at søge at balancere magten mellem forskellige grupper kunne søge at danne en minimal nationalfølelse, hvor der kun er enighed om nationens grænser, men ellers ikke den store kulturelle homogenitet (som i Schweiz) – eller søge at assimilere mindretal ind i en national kultur, hvor en nation bliver skabt gennem udbredelse af en etnisk 'kernegruppes' kultur med magt og bureaukrati (som ex. i Frankrig). Paradoksalt ville førstnævnte formentlig være den mest oplagte løsning for en liberal politisk nationalist på trods af, at enhver i dag eksisterende kulturelt homogen nationalstat skylder en stor grad af sin homogenitet til tidligere assimilationsprocesser og magtudbredelse af kultur.

Den politiske nationalismes grænser

Den helt afgørende forskel på en liberal og en ikke-liberal politisk nationalisme må dog udgøres af, hvilke politiske indgreb der *ikke* kan legitimeres i en liberal politisk nationalismes navn. Vi kan her skelne mellem kollektive beslutninger vedtaget demokratisk omkring for det første mængden og karakteren af indvandring og for det andet de krav, der stilles til indvandrere og efterkommere af indvandrere, som befinder sig i et givet politisk fællesskab.

For at tage indvandring først, så betyder især global fattigdom, at kæmpestore antal mennesker ønsker at flytte til fra fattige til velstående lande, og indvandrings- og visumbegrænsninger i velstående lande afholder således mange mennesker fra at følge deres ønske om udvandring fra deres nuværende opholdsland. Gallup anslog i 2010 ud fra en spørgeskemaundersøgelse i 148 lande, at dette tal løber op på ca. 700 mio. mennesker (udgørende ca. 15 pct. af den samlede befolkning i disse lande) med et ønske om permanent at fraflytte deres nuværende opholdsland (Gallup 2010). Over halvdelen af befolkningen i et land som Sierra Leone ønsker permanent at flytte til et andet land, og det samme gør ca. 36 procent af befolkningen syd for Sahara og 21 pct. af befolkningen i Mellemøsten og Nordafrika.

Ca. 120 mio. mennesker uden for EU ønsker at flytte til EU-landene, og inden for EU-landene ønsker ca. 80 mio.

Tabel 1. Potentiel nettomigration ved fri indvandring i procent af landes befolkning

Singapore	219%
New Zealand	184%
Canada	160%
Schweiz	150%
Australien	148%
Sverige	78%
Spanien	74%
Irland	66%
Storbritannien	62%
Frankrig	60%
USA	60%
Botswana	39%
Norge	35%
Østrig	33%
Danmark	28%
Finland	28%
Italien	23%
Malaysia	23%
Portugal	23%
Holland	17%

at flytte til et andet EU-land. Hvis alle voksne mennesker, som ønskede at flytte til Singapore, fik mulighed for det og de, der ønskede at fraflytte Singapore, fik samme mulighed, ville befolkningen i Singapore stige med 219 procent, fra 3,6 mio. indbyggere til ca. 11,5 mio. De tilsvarende tal for de 20 lande, hvis befolkning procentuelt ville stige mest, hvis hele verdens befolkning fik deres migrationsønsker opfyldt, kan ses i tabel 1.

Som fremhævet af en perlerække af liberale økonomer ville en højere grad af indvandring, hvis disse indvandrere kunne finde arbejde i værtslande og i øvrigt ikke bidrog til at gøre værtslandene markant mindre velfungerende, føre til en langt mere effektiv udnyttelse af verdens menneskelige ressourcer og et gigantisk løft af verdens gennemsnitlige livskvalitet og massiv, global økonomisk vækst. For ikke at nævne, at ønsket om at flytte fra et til et andet sted i verden må antages at bero på grundig overvejelse og at reflektere et ønske om mulighed for indflydelse på, hvordan man lever sit liv. For et liberalt menneske repræ-

senterer begge disse argumenter betragtelige goder til fordel for en større grad af indvandring.

Men disse goder må for en liberal politisk nationalist selvfølgelig opvejes mod potentielt negative effekter på en liberal-demokratisk nationalstat. For at sætte argumentet på spidsen ville et Schweiz med 12 mio. indvandrere i form af congolesere, etiopiere, liberianere, ghanesere, nicaraguanere og albanere antageligt ikke være lige så velfungerende, som landet er i dag. Og for en liberal-demokratisk politisk nationalist vil de bedste til at vurdere, om et land bør have mere indvandring eller ej, være befolkningen. Det må også antages, at velvilje i befolkningen og en følelse af, at indvandring finder sted grundet demokratiske beslutninger, hvori et flertal er enige, vil gøre den indvandring og integration, der finder sted, mere vellykket.

Inden for de liberal-demokratiske rammer kan man så som liberal politisk nationalist eksempelvis argumentere for, at samfundsøkonomien tilpasses hensigtsmæssig indvandring ved lavere skatter og lavere (eller ingen) offentlige overførselsindkomster til ikke-statsborgere. Indvandringsmodeller, der fokuserer på 'åbne grænser, lukkede kasser' eller et større mål af selektiv indvandring af højtuddannede mennesker eller en større indvandring af vestligt orienterede friheds- og demokratisindede mennesker kan alle indeholdes under den liberale politiske nationalisme, alt efter hvilken vægt man som liberal lægger på forskellige aspekter af indvandrings- og integrationsspørgsmålet.

Hvad angår integrationspolitik og de krav, som stilles til indvandrere i en liberal-demokratisk nationalstat, så vil der for en liberal politisk nationalist også være klare begrænsninger for, hvilke politiske indgreb man kan foretage. Men en liberal-demokratisk nationalstat kan på den anden side også kræve en vis tilslutning til grundlæggende demokratiske og liberale værdier for opnåelse af statsborgerskab og for ophold på nationens territorium. Den kan søge at fremme individualisme og liberalisme blandt indvandrere og eksempelvis kan den selvfølgelig søge at undgå overgreb på kvinder og homoseksuelle blandt muslimske indvandrere, som den gør det blandt egne borgere. Således kan flygtninge og indvandrere, der ikke aktivt vælger et værtssamfund til, også retmæssigt nægtes statsborgerskab, og de, der endnu ikke har opnået statsborgerskab, kan også retmæssigt udvises ved gentagne tilfælde af kriminalitet.

Debatten om, hvilke krav der kan stilles til indvandrere, har længe lidt under begrebsforvirring, for så vidt 'integration' (eller nogle gange ensidig 'inklusion') hævdes at være et mål hvad angår indvandrere i Danmark og 'assimilation' derimod angives som et skræmmebillede af, hvad integrationspolitikens mål i hvert fald ikke kan være. Det angav Søren Pind også som bevæggrund for at skrive den ovenfor omtalte og berygtede kronik. Som chefredaktør (og i øvrigt doktor i kulturantropologi) Anne Knudsen i sin leder i Weekendavisen pointerede, er denne skelnen overvejende semantisk og fuldstændig u hensigtsmæssig:

“Målet for integration er altid assimilation på de allerfleste punkter. Det er en trivialitet, at indvandrere skal sortere deres affald og bruge papircontaineren; køre i samme side af vejen som de indfødte og overholde hastighedsbegrænsningerne; trække et nummer, stå i kø og betale det samme for varerne; sende deres børn i skole i samme alder og på samme tid af dagen; have samme færdigheder for at bestå studentereksamen eller køreprøven og afstå fra at indlede blodfjender, vie mindreårige og tæske deres koner.” Knudsen (2011)

I en nationalstat, også en liberal-demokratisk nationalstat, er samfundet mere end blot en samling mennesker, der bor på samme sted. De stiller også krav til hinanden, stoler på hinanden, samarbejder og deltager i et politisk fællesskab. Det kan man til en vis grad melde sig ud af, og ingen er forpligtet til at leve som alle andre eller føle sig som del af et fællesskab. Men det må dog være et mål, at indvandrere i et sådant samfund deltager på lige fod i samfundet, og det er fuldstændig legitimt med demokratisk vedtagne beslutninger om, at integrationspolitikken skal søge at få dem til at deltage på denne måde. Og at de, der ikke ønsker det, ikke kan være fuldgyldige borgere og i sidste ende kan udelukkes fra nationens territorium, hvis de gentagne gange forbryder sig mod andres rettigheder og mod loven. Man kan kræve af indvandrere, at de vælger et samfund til på en anden måde for at opnå statsborgerskab, end man kan kræve det af mennesker, som er født og opvokset i Danmark.

Det indebærer dog ikke, at man nødvendigvis må bibeholde folkekirken, Danmarks Radio, værnepligten, kongehuset eller andre nationalkonservative mærkesager som statslige støtteordninger. Et politisk indgreb som et særforbud mod tørklæder hos dommere lever heller ikke op til en liberal politisk nationalismes krav om ligebehandling, mens det indførte forbud mod religiøse

symboler hos dommere i danske retssale omvendt fint kan rummes inden for en liberal-demokratisk nationalstat som et krav om neutralitet fra myndighedsudøvere. Et forbud mod religiøse symboler generelt eller særlige religiøse symboler i det offentlige rum er selvfølgelig også udelukket, men ligeledes bør et liberalt demokrati søge at bekæmpe tvang og social kontrol i forhold til at bære disse religiøse eller kulturelle symboler. Kulturer og kulturelle vaner kan være mere eller mindre befordrende for værdier, deriblandt også for frihed, og en liberal politisk nationalisme vil derfor naturligvis søge at fremme liberale kulturer blandt indvandrere.

Konklusion

Nationalstaten er givet, nyder overvældende stor opbakning sammenlignet med dens alternativer og er bundsolid. I vestlige liberale demokratier er den også garant for individuelle frihedsrettigheder, selvom staten i disse lande nogle steder er overvældende magtfuld. Men hvad er alternativet? Denne artikel har søgt at forsvare en liberal politisk nationalisme og vestlige liberal-demokratiske nationalstater som garant for den enkeltes frihed. Ligeledes har jeg søgt at argumentere for, at ønsket om en begrænset liberal-demokratisk stat og menneskelig frihed er svært at forene med stor, systematisk etnisk, kulturel og religiøs mangfoldighed, selvom undtagelser selvfølgelig eksisterer.

Det bør liberale forholde sig til, medmindre de er villige til at omfavne anarkiet eller ikke-demokratiske styreformere – og disse styreformere er efter min bedste vurdering præget af langt større ufrihed end liberal-demokratiske nationalstater. Selvom begrebet 'sammenhængskraft' er slidt og ofte anvendes som en rambuk for frihedsfjendske politiske tiltag, så er en enighed om nationens grænser vigtig i et demokrati, og liberale bør holde op med at vrænge af det – og i stedet påpege, at sammenhængskraft er vigtig, men ikke kan legitimere og ikke fremmes af eksempelvis at bevare folkekirken eller værnepligten.

Men den politiske nationalisme må ikke blive en rendyrket ideologi, som samfund skal indrettes efter, uanset hvad konsekvenserne deraf er. Det bør eksempelvis påpeges, at medmenneskelig tillid og demokratiets funktion selvfølgelig ikke kun afhænger af etnisk diversitet, og at danskeres generaliserede tillid er steget markant siden 1981 på trods af stor indvandring i mellemtiden, Frederiksen (2011: 201). En liberal politisk nationalisme består heller ikke i et had til andre end landsmænd eller en a priori præference derfor, men er forpligtet på etisk

kosmopolitisme og den liberale grundsætning, at alle mennesker er skabt lige, besidder visse umistelige rettigheder, og at blandt disse er retten til livet, friheden og stræben efter lykke (som udtrykt i den amerikanske uafhængighedserklæring).

Derfor er liberal politisk nationalisme netop heller ikke udtryk for multikulturalisme forstået som monokultur i flertal, hvis man forstår kultur snævert som relativt arbitrære tillærte vaner om mad, osv. Selvfølgelig er der masser af plads til den slags mangfoldighed i en liberal-demokratisk nationalstat. Det er dog forkert at påstå, at det er det, de fleste mennesker mener med kultur. En liberal kultur kan også forstås bredere, som universelt gyldige demokratiske og frihedsorienterede værdier og som partikulære krav om tilegnelse af sprog og en vis viden om national historie. Forstået på den måde er en liberal politisk nationalisme udtryk for monokulturalisme, idet den ønsker, at alle borgere i et samfund bør tale flertalssproget, at de har et vist kendskab til landets historie, og at de deler liberale og demokratiske værdier. En liberal politisk nationalisme ønsker at fremme frihed i sin indvandrings- og integrationspolitik, og den politiske nationalisme er overvejende vigtig som en måde at fremme frihed på.

Men som Søren Pind fik at mærke, er det ikke populært at erklære sig politisk nationalist. Nationalismen er en yderst udbredt aversion, der regelmæssigt karikeres som etnisk chauvinisme, og nationen søges af en række mennesker, partier og institutioner overskredet og afløst af internationale fællesskaber, bl.a. gennem FN, EU og Europarådet. Således er det i dag ikke den politiske nationalisme, der er en utopisk og rationalistisk abstraktion, som krampagtigt og ideologisk søges gennemført uanset mangel på folkelig opbakning og uheldige konsekvenser, som Lord Acton kritiserede den for at være i 1860'erne. Det er derimod anti-nationalismen. Interessant nok kan man også bruge et citat af Lord Acton til at beskrive faren ved en blind modvilje mod nationalstaten, national selvbestemmelse og nationale fællesskaber:

“Whenever a single definite object is made the supreme end of the State, be it the advantage of a class, the safety or the power of the country, the greatest happiness of the greatest number, or the support of any speculative idea, the State becomes for the time inevitably absolute.” Acton (1862)

Kant skrev med samme hensigt som Lord Acton i forsvaret for kosmopolitisme (som ofte citeret): “Af så kroget et træ, som mennesket er gjort, kan intet lige skæres.” Kant (1784).

Det har de ret i. Man bør ikke søge at ændre samfundet radikalt, og de nu eksisterende samfund er nationalt forankrede. Internationalt samarbejde har sin plads, og ligesom vi inden for en enkelt stat kan tale om offentlige goder med positive eksternaliteter, som er svære at udbyde decentralt, så kan vi også tale om globale offentlige goder såsom viden og fred. Men disse problemer må demokratiske stater søge at løse frivilligt sammen i stedet for at overføre mere magt til overnationale institutioner.

Hvorfor opstår så ekstrem og anti-empirisk utopisme, og hvorfor retter den sig mod den politiske nationalisme og velfungerende nationale fællesskaber? En del af svaret skal formentlig findes i ovenstående ræsonnement og i den fjendtlighedsindede nationalismes historiske ugeringer, men en anden del er formodentlig, at det brogede liberale demokrati i en nationalstatslig ramme for mange synes 'mainstream' og kedeligt og slet og ret ikke nok. Er der ikke noget mere? Der må da være et alternativ? Det er der selvfølgelig ikke. På mange måder kan det liberale demokrati og friheden forbedres gradvist, og menneskers selvbestemmelse kan lige så stille fremmes på forskellige samfundsdomæner. Og denne proces foregår da også fortløbende. Men det kommer til at foregå inden for rammen af liberal-demokratiske nationalstater. Et revolutionært og radikalt alternativ? Nix. Der er intet alternativ, som Margaret Thatcher sagde.

Litteratur

Acton, John Dalberg (1862): “Nationality”. *The Home and Foreign Review*. Tilgået på <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/history/acton.htm>.

Arzrouni, Christopher & Edith Thingstrup (2001): “Det unikt vestlige”, *Libertas* (37).

Bigum, Claus (2009): Illustration til kronikken “Den dårlige ånde fra den gode tone”. Tilgået på <http://www.b.dk/debat/opinion-den-daarlige-aande-fra-den-gode-tone>.

Brandes, Georg (1894): “Om Nationalfølelse”. *Samlede Skrifter*, bind 12. København: Gyldendal.

Brandes, Georg (1901): “Nationalisme”. *Samlede Skrifter*, bind 15. København: Gyldendal.

De Forenede Nationer (1966). "International Convention on Civil and Political Rights". Tilgået på <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>.

Einstein, Albert (1929): "What Life Means to Einstein: An Interview by George Sylvester Viereck". *The Saturday Evening Post*, 26. October 1929.

European Values Survey (2008). "European Values Survey". Tilgået på <http://www.europeanvaluesstudy.eu/>.

Fonsmark, Henning (1997). "Den suveræne dansker". *Libertas* (23).

Frederiksen, Morten (2011). "Uddannet til tillid" i Gundelach, P. (red.): *Små og store forandringer*. København: Hans Reitzel.

Gallup (2010): *The World's Potential Migrants: Who They Are, Where They Want to Go, and Why It Matters*. Tilgået på <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/the-worlds-potential-migrants>.

Grundtvig, N.F.S. (1848): "Folkeligheden". Tilgået på <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/n-f-s-grundtvig-folkeligheden-1848/>.

Jennings, Ivor (2011 [1956]): *The Approach to Self-Government*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kant, Immanuel (1784): *Idea for a General History with a Cosmopolitan Purpose*. Tilgået på <http://www.marxists.org/reference/subject/ethics/kant/universal-history.htm>.

Knudsen, Anne (2011): "Ad-similation". *Weekendavisen* 11. marts 2011.

Lang, Timothy (2002): "Lord Acton and 'The Insanity of Nationality'". *Journal of the History of Ideas*, 63 (1): 129-149.

Locke, John (1689): *Second Treatise on Government*. Tilgået på <http://www.lonang.com/exlibris/locke/>.

Pind, Søren (2008): "'Danmark er danskernes land'", *Jyllands-Posten*, 10. februar 2008.

Popper, Karl R. (2002 [1963]): *Conjectures and Refutations*. London: Routledge.

Popper, Karl R. (1994): "Prague Lecture". Tilgået på http://old.lf3.cuni.cz/aff/p2_e.html.

RokokoPosten (2011): "Flere toldere fører til fascisme". Tilgået på <http://rokokoposten.dk/2011/06/14/%EF%BB%BFflere-toldere-f%C3%B8rer-til-fascisme/>.

Stuart Mill, John (1861): *Considerations on Representative Government*. Tilgået på http://ebooks.adelaide.edu.au/m/mill/john_stuart/m645r/chapter16.html.

Ørum-Hansen, Per (2000): "Indvandring som frihedskamp". *Libertas* (34).

Integration, kultur og velfærdsstat

Resume. Hvis der er noget spørgsmål, som kan få borgerlige til at fare i hovedet på hinanden, er det indvandrerspørgsmålet. Afstanden fra de, som primært lægger vægten på økonomiske forhold – ikke mindst hvorvidt der eksisterer en velfærdsstat eller ej – til de, som lægger hovedvægten på kulturelle og religiøse forhold, kan til tider synes uoverstigelig. Men selve oprettelsen og indretningen af vores velfærdsstat (ikke at forveksle med et velfærdssamfund) er i sig selv udtryk for bestemte fremherskende værdier og holdninger. Med andre ord en del af en særlig kultur (eller mangel på samme, alt efter hvem man spørger). Men er etableringen af en velfærdsstat udtryk for holdninger og værdier, påvirkes disse over tid også af selve velfærdsstaten.

Af Niels Westy Munch-Holbek

Slavepigens Lucretias drøm

“In the real world, a sense of grievance or entitlement, as a result of the mistreatment of your ancestors, is not likely to get you very far with people who are too busy dealing with current economic realities to spend much time thinking about their own ancestors, much less other people’s ancestors.” Sowell (2008b).

Lucretia Bourke fødtes som slave i 1797 på det dengang dansk ejede St. Cruix. Som 17-årig byttede den skotske læge Hugh Lang sig til hende for en af sine egne slaver. Herefter fik hun sin frihed, og de to flyttede sammen. Efter at have fået 5 børn sammen, meddelte Hugh Lang i 1831 resten af familien, at han flyttede tilbage til Skotland, og at den farvede familie ikke skulle med. En ganske udbredt praksis blandt datidens europæiske mænd, når de var i kolonierne. Vel tilbage giftede han sig med en barndomsveninde og vendte aldrig tilbage til øerne. Til Hugh Langs forsvar skal siges, at han – i modsætning til mange andre europæiske mænd – fortsatte med at tage sig af sin “farvede familie”. Således fik Lucretia tilstedt en ejendom i Christianssted samt et årligt underhold til at klare dagen og vejen. Ligeledes tog han interesse i sine børn, som også blev betænkt med en efter datidens forhold betydelig arv.

Denne noble adfærd – når det nu skulle være – har dog

næppe formildet Lucretia, som med “ægtemandens” farvel mistede sin sociale status og høje levestandard. Vi ved fra familiens brevveksling, at konsekvenserne var betydelige. De er fyldt af beklagelser over, at pengene ikke slår til, om diskriminering og om hvorledes man ikke længere kan ses offentligt med gamle bekendte, som tilhører den hvide klasse.

Alligevel – eller netop derfor – er Lucretias højeste ønske, at hendes børn kommer til Europa. Ligeledes bedømmer hun “sine egne” meget hårdt. Da en af hendes døtre, Margaret, som på det tidspunkt opholder sig hos sin far i Skotland, og efter en uheldig amourøs affære ønsker at vende tilbage til Christianssted i 1843, skriver Lucretia til hende:

“Nothing will afford me greater happiness, more pleasure and Joy than to receive to my arms, your beloved self... But duty compels me ... to set before you the sacrifices you must make, before you can bless us with your presence. Your father and many other Europeans, seem to think, we now enjoy many liberties and privileges, heretofore denied our class, but that is only in a legal sense [kongelig forordning af 18 april 1834], for society is just the same, and prejudice reigns as terrible as ever.” (Brev fra Lucretia Bourke til Margaret Lang, dateret 13.

december 1843).

Med denne konstatering af tingenes sørgelige tilstand på øerne set med de farvedes øjne, kunne Lucretia være holdt inde. Valget mellem et liv i Europa, hvor hendes etniske herkomst ikke udgjorde et problem, og St. Cruix, hvor den var et brændemærke, burde vel være nemt eller hvad?

Kultur og arbejdsmoral

Ikke desto mindre fortsætter Lucretia i sit brev med, hvad der for hende er den væsentligste grund til at Margaret bør blive i Europa:

“The present society you enjoy (who I believe are respectable and educated people) will have to be exchanged for the half learned, and almost ignorant (now grown up) men and women.” (ibid.).

Disse mennesker – “half learned, and almost ignorant” – er andre frie farvede som Lucretia selv. På trods af Lucretias baggrund som slave, erfaringerne med europæernes behandling af hende og hendes “racefæller”, så drives hun af ønsket om et bedre liv og “højere” kultur, hvorimod simpel etnisk identifikation spiller en mindre rolle.

Den underordnede betydning af etnisk tilhørsforhold ses også i et brev til Margaret fra hendes søster Ann Elizas mand Francis Beckett. Heraf fremgår, at afskaffelsen af slaveriet (Slavery Abolition Act 1833) i det meste af det britiske imperium, inkl. besiddelserne i Caribien, blev fulgt med stor interesse på de danske øer:

“The Bill of Lord Brougham’s has created a great sensation in this Island, especially, as the generality are uncertain of its purport, some affirming it does not concern us, and others that it does materially – I mean the Bill for the total abolition of Slavery which I have heard it asserted, not only prevents that any Englishmen or any others of Her Majesty’s subjects from buying Slaves, but compels them in the months from the date of the passing of it, to sell or otherwise get rid of them on pain of forfeiting their Birthright. One thing is certain, this measure must eventually lead to Emancipation in a few years (at least

in these Danish Colonies) and to their ruin... “ (Brev fra Francis Beckett til Margaret Lang, dateret 13. november 1843).

Mens det ikke er overraskende, at man debatterer konsekvenserne af englændernes afskaffelse af slaveriet, og hvad det indebærer for de farvede indbyggere i de danske besiddelser, er det måske mere opsigtsvækkende, at Francis Beckett forventer, at ophævelsen af slaveriet vil medføre øernes økonomiske sammenbrud. Ikke fordi de tidligere slaver herefter er “almindelige lønmodtagere”, men fordi:

“Whatever they may say at home, there is not a peasantry in the world better fed, clothed, and cared for than these Slaves in the Colony, and as their present idea of freedom is not to work – or, if to work, to do so when they please – and as for field work, they think it the most degrading.” (ibid.).

Francis Becketts forventninger til den fremtidige udvikling efter slaveriets ophør var ikke grebet ud af det blå. Historien viser, at den negative effekt på arbejdsmoral og synet på hårdt fysisk arbejde er et generelt fænomen for økonomier baseret på brug af slaver. En betydning, som varer ved i generationer på tværs af lande, og med konsekvenser for efterkommere af slave såvel som herre.

Ophævelsen af slaveriet i f.eks. Brasilien medførte, at der opstod akut mangel på arbejdskraft på landets plantager. Problemet var så stort, at man aktivt reklamerede i Europa for at tiltrække arbejdskraft. En stor del af immigranterne til Brasilien i slutningen af det 19. århundrede startede da også ud med at overtage det arbejde, man tidligere brugte slaver til.

Efterkommerne efter immigranter, som ankom til Brasilien i sidste tredjedel af det 19. århundrede og frem til 2. verdenskrig, har klaret sig væsentligt bedre end tidligere tiders (europæiske/hvide) indvandrere. En afgørende faktor har været en “bedre” arbejdsmoral, se bl.a. Sowell (1996: 156-160).

It’s the culture – stupid!

Thomas Sowell gør i sin anbefalelsesværdige *Black*

Rednecks and White Liberals opmærksom på betydningen af den manglende respekt for hårdt arbejde i Sydstaterne i USA som en del af forklaringen på, at disse efter borgerkrigen klarede sig økonomisk betydeligt ringere end Nordstaterne helt frem til midten af det 20. århundrede. Ligeledes viser studier, at efterkommere efter slaver i nordstaterne, hvor slaveriet ophævedes før borgerkrigen, har klaret sig væsentligt bedre end efterkommere efter slaver i sydstaterne. Hvorfor nu det?

Forklaringen ligger i forskellen i den kultur, som slaverne overtog fra deres (for det meste) europæiske herrer.

Mange af de karaktertræk, som i dag forbindes med sort amerikansk (ghetto)kultur har deres rødder i grænseområdet mellem England og Skotland, det skotske højland og Ulster County i Irland. F.eks. stammede mellem to tredjedele og fire femtedele af den hvide befolkning i dele af kolonitidens Virginia fra netop disse perifere områder i Storbritannien.

Det afgørende er ikke kun, *hvor* immigranterne kom fra, men *hvornår* de immigrerede til Amerika. Det gælder ikke mindst indvandringen fra Skotland. I løbet af det 18. århundrede transformerede skotterne sig fra – med englændernes øjne – at være en flok primitive, brutale, højtråbende og beskidte analfabeter, til at blive dominerende indenfor ingeniørkunst, forskning osv.

Mens Skotland forandredes, overlevede den oprindelige "barbariske" kultur i sydstaterne i USA. To egenskaber går igen, når man læser datidens rejsebeskrivelser fra sydstaterne; betydningen og forståelsen af stolthed og det høje voldsniveau.

Som Grady McWinney skriver i *Cracker Culture*:

"when an Englishman, tired of waiting for a southerner to start working on a house he had contracted to build, hired another man to do the job, the enraged Southerner, who considered himself dishonored, vowed: 'to-morrow morn, I will come with men, and twenty rifles, and I will have your life, or you shall have mine.'"

Og:

"had the South been peopled by nineteenth-century Scots, Welshmen, and Ulstermen, the course of Southern history would doubtless have been radically different."

Nineteenth-century Scotch-Irish immigrants did in fact fit quite comfortably into northern American society. (Significantly the Irish, who retained their Celtic ways, did not). But only a trickle of the flood of nineteenth-century immigrants came into the South; the ancestors of the vast majority of Southerners arrived in America before the Anglicization of Scotland, Wales, and Ulster had advanced very far." McWhiney (1988: 55-56; 257).

Det er bemærkelsesværdigt, i hvor høj grad moralkodeks og opførsel blandt sydens hvide minder om noget vi kender i Danmark nu om dage – nemlig utilpassede flygtninge og indvandrere fra især Mellemøsten. Der er de samme negative attituder over for uddannelse, primitive dyrkelse af stolthed og respekt, vulgære sprog samt voldelige adfærd. Attituder som også kendes alt for godt fra sorte ghettoer i USA.

Så sent som i 1951 afslørede et studie i Detroit, at 21 pct. af befolkningen anså hvide fra sydstaterne som uønskede, mens kun 13 pct. af befolkningen havde samme holdning til sorte. Der findes også utallige skildringer om arbejdsgivere i nordstaterne, som under 2. verdenskrig ikke ønskede at ansætte fattige hvide fra sydstaterne, som var søgt nordpå for at finde beskæftigelse inden for krigsindustrien, Killian (1985: 98-99; 109).

En af forklaringerne på, at præ-borgerkrigs-kulturen har overlevet længere blandt sorte end hvide fra Syden, er, hvor eksponerede de blev for "nordstatskultur". Når hvide fra Syden flyttede nordpå, kom de hyppigt til at udgøre et mindretal i de boligkvarterer, hvor de bosatte sig. Anderledes for de sorte. De, som flyttede til nordstaterne for at finde arbejde (og for at undslippe diskriminationen i sydstaterne), kom hurtigt til at udgøre en majoritet i de sorte kvarterer (den sorte befolkning i nordstaterne udgjorde ved borgerkrigens afslutning kun ca. 10 pct. af den samlede sorte befolkning), og deres normer og kultur blev dominerende.

Da Lucretias børn og børnebørn kom til Danmark i 2. halvdel af det 19. århundrede, var der ikke meget at raffe om. Her stod ingen multikulturelle fortalere parat med en skyldsplaget fortælling om alle de uretfærdigheder, de og deres forfædre havde været udsat for. Der var heller ingen diskussion om racisme eller tilgivelse, hvis man trådte ved siden af. Det var op til dem at bevise deres

værd i deres nye hjemland, og det gjorde de så med større eller mindre succes. Et af Lucretias børnebørn blev en succesfuld grosser i Nordsjælland, en anden admiral i den danske flåde og et oldebarn endte som højt respekteret professor i kunsthistorie, hvorom det var alment kendt, at der rullede "mørkt blod" i hans årer.

Med tanke på med hvilken ildhu visse kredse herhjemme fremstiller danskerne som både racistiske, fordomsfulde og diskriminerende, er det egentlig bemærkelsesværdigt, hvor let det var (er?) at klare sig i det danske samfund. Måske skyldes det, at indgangen til Danmark for Lucretias børn og børnebørn gik via det bedre borgerskab i København og omegn. Måske er forklaringen bare, at det ikke betød alverden, om man var af slaveslæggt.

I det bedre borgerskab i København synes andre ting i hvert fald at have spillet en større rolle, end hvorvidt man var barn af en tidligere slave (og født udenfor et lovformeligt ægteskab).

Margarets svigerfar skriver således i 1863 et brev til hendes far, Hugh Lang, efter at være gjort bekendt med Margarets amourøse affære før ægteskabet med hans søn.

"Margrethes Forhold til den unge Creol Mr. Gray, vilde jeg aldrig have givet mit samtykke til min søns Forlovelse med hende – da min Søn var i felten ved Dupel [i 1848]." (Brev fra G. P. Zachariae Senior til Hugh Lang, 28. december 1861).

Fra "White Man's Burden" til "White Man's Guilt" og kampen om historien.

"For most of human history, and for nearly all of the non-Western world prior to Western contact, freedom was, and for many still remains, anything but an obvious or desirable goal. Other values and ideals were, or are, of far greater importance to them – values such as the pursuit of glory, honor, and power for oneself or one's family or clan, nationalism and imperial grandeur, militarism and valor in warfare, filial piety, the harmony of heaven and earth, the spreading of the "true faith", nirvana, hedonism, altruism, justice, equality, material progress – the list is endless. But almost never, outside the context of Western

culture and its influence, has it included freedom.

Indeed, non-Western peoples have thought so little about freedom that most human languages did not even possess a word for the concept before contact with the West." Patterson (1991: x).

Mens mange (nord)europæiske intellektuelle på tværs af politiske skel (inkl. Karl Marx) tilsluttede sig ideen om europæernes pligt til at civilisere/redde resten af verden (White Man's Burden), er et gennemgående træk i det 20. århundrede, især efter 2. verdenskrig, en dyrkelse af europæernes – og den hvide mands – skyld.

Jeg skal her undlade at kaste mig ud i en længere redegørelse for "rødderne" til vestligt selvhad og -pineri. Vigtigt i denne sammenhæng er effekterne. Og her er der en klar parallel til de sortes historie i USA, hvor ansvaret for nutidens problemer ofte tilskrives "fortidens synder".

Det er slående, i hvor høj grad den politiske korrekte holdning om indvandring og indvandrere herhjemme afspejler fortællingen om de sorte i USA. Og hvorledes forestillingerne om egne (eller rettere alle andres) usle egenskaber dyrkes. I USA er det forestillingen om samfundets racistiske indretning og "den hvide mands" ansvar for de sortes ringe vilkår.

Herhjemme er det forestillingen om, at det er alle mulige andre forhold, inkl. en postuleret fremmedfjendsk indstilling hos mange danskere (som der ikke er empirisk dækning for), tonen i debatten osv., som er ansvarlig for problematisk opførsel blandt bestemte indvandrergrupper. Som Rune Engelbreth skriver i en kronik i Information i 2009:

"Tager vi i betragtning, at befolkningsgrupper med ikke-vestlig baggrund også rummer flygtningegrupper, der jo ikke alene er dårligt stillet socialt og økonomisk, men også ofte psykisk, og flere grupper af indvandrere, der også er mærket af at have familie i konfliktområder, og tilmed dagligt er genstand for konfliktfremmende stigmatisering i debatten, er en overrepræsentation i kriminalitetsindekset næppe så bemærkelsesværdig, som den gøres til." Larsen (2009).

Men denne forklaringsmodel falder til jorden, sammenholdt den store varians mellem forskellige indvandrer- og flygtningegrupperes kriminalitet, alt efter hvor de kom-

mer fra. Hvorledes vil Rune Engelbreth f.eks. forklare vietnameseres meget lave kriminalitet? Jovist kan man finde de som sætter lighedstegn mellem at være muslim og kriminel, og sikkert også de som sætter lighedstegn mellem at køre på motorcykel og være kriminel. Begge dele er nonsens. Men Rune Engelbreths postulat er ikke mindre tåbeligt. Hans logik tilsiger, at kriminelle motorcykelbander er kriminelle, fordi vi andre opfatter dem som det.

At stigmatisering i sig selv skulle øge kriminaliteten findes der intet videnskabeligt belæg for. Historien er fuld af minoritetsgrupper, som er blevet forfulgt, marginaliseret, forhånet og det der var værre, uden at man kan registrere en højere kriminalitet i disse grupper. Forklaringer på visse indvandrergrupperes ringe succes som resultat af flertallets diskriminering synes heller ikke i overensstemmelse med historiske fakta. Historien er fyldt med minoritetsgrupper, f.eks. jøder, armenere, indere og kinesere, som på trods af voldsom og massiv forfølgelse har klaret sig endog rigtigt godt. Ofte langt bedre end majoritetsbefolkningen.

Naturlig integration vs. velfærdsstaten.

Et er, at man kun kan gisne om, hvor mange af de seneste årtiers indvandrere og flygtninge, som ville blive her i landet, hvis ikke de modtog ydelser fra staten. Vi ved, at en betydelig del af de europæere, som udvandrede i det 19. århundrede – op mod 40 pct. af alle italienerne, som udvandrede til USA og Brasilien i slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede – vendte tilbage til Europa, fordi de ikke kunne klare sig "over there". En i sig selv ganske effektiv udvælgelsesproces.

Noget andet er, i hvor høj grad vestligt selvhad og tabuisering af grundlæggende menneskelige egenskaber, som f.eks. at man foretrækker at være sammen med mennesker som ligner en selv (det kaldes vist diskriminering nu om dage), har skadet integrationen.

Det er et paradoks, at man i selv samme kulturkreds, som i det 18. århundrede "opfinder" individet, herefter i stigende grad præges af en tankegang, som fritager – en del af os vil måske foretrække at skrive fratager – den enkelte ansvaret for sine egne handlinger.

I *Taberfabrikken* gennemgår Ole Birk Olesen udviklingen i den danske velfærdsstat og beskriver, hvorledes man hastigt bevæger sig fra et syn på hjælp som en kortvarig ydelse for mennesker, som har pligt til at blive selvforsynende igen, til et system, hvor klienterne ret beset opfattes som ofre for herskende strukturer, og hvor deres manglende evne til at ernære sig selv og deres familie er samfundets skyld. Konsekvenserne er forudsigelige og kan aflæses i antallet af borgere i den arbejdsdygtige alder på overførselsindkomst, som er firedoblet i de seneste 50 år. Imens er kriminalitet, misbrug og antallet af skilsmisser eksploderet.

Denne udvikling er parallel med udviklingen for den sorte befolkning i USA, som har været de primære modtagere af offentlige velfærdsydelser i USA det seneste halve århundrede. Sammenligner vi udviklingen i sortes vilkår før og efter 1960'erne, peger Thomas Sowell på, at:

"The poverty rate among black families fell from 87 percent in 1940 to 47 percent in 1960, during an era of virtually no major civil rights legislation or anti-poverty programs. It dropped another 17 percentage points during the decade of the 1960s and one percentage point during the 1970s, but this continuation of the previous trend was neither unprecedented nor something to be arbitrarily attributed to the programs like the War on Poverty.

In various skilled trades, the incomes of blacks relative to whites more than doubled between 1936 and 1959 — that is, before the magic 1960s decade when supposedly all progress began. The rise of blacks in professional and other high-level occupations was greater in the five years preceding the Civil Rights Act of 1964 than in the five years afterwards." Sowell (2004).

Ikke mindre overraskende er, hvorledes familieforholdene for sorte har udviklet sig. En traditionel fremstilling – som jeg selv blev udsat for i min skoletid i 1970'erne – beskriver det høje antal enlige sorte mødre som en konsekvens af slaveriet. Men opløsningen af de sorte familier er vist i højere grad resultatet af udviklingen af velfærdsstaten i USA. Mens 31 pct. af sorte børn i starten af 1930'erne blev født uden for ægteskab, var det gældende for 77 pct. i starten af 1990'erne, Sowell (2008a: 163-165).

Parallellen til udviklingen blandt den stærkt stigende andel af den voksne befolkning i den arbejdsdygtige alder, som er på overførselsindkomst, er slående.

Før i tiden var der ikke tvivl om, hvem der måtte give sig i mødet mellem samfund og indvandrer – det måtte indvandrerens naturligvis. Hvad man havde med af normer, religiøse traditioner og spisevaner hjemmefra, var man henvist til at dyrke i det private rum. Ønskede man at gebærde sig i det offentlige rum og blive behandlet på lige fod med andre, var det et krav, at man accepterede og indrettede sig efter majoritetens forgodtbefindende. Om det var rimeligt eller ej, stod ikke til diskussion. Sådan er det ikke længere.

Hvad man måske ofte overser, er parallellen mellem utilpassede indvandrere og de "hjemmedyrkede" tabere. Begge gruppers grundlæggende problem er den manglende evne til at begå sig i det offentlige rum, samtidig med, at det som bekendt er ildeset at påpege begge gruppers eget ansvar for selv at forbedre deres situation.

Før i tiden ville indvandrere, som ikke kunne klare sig, som nævnt, enten vende hjem eller rejse videre til et andet land. Kravet om at man selv havde ansvaret for at slå sig igennem som immigrant fungerede således som en naturlig udvælgelsesmekanisme, der desværre ikke har været til rådighed i tilstrækkeligt omfang herhjemme det seneste halve århundrede.

Og den grundlæggende årsag til miseren er præcist den samme som årsagen til, at vi har fået en klasse af danskere, som ikke er i stand til at begå sig socialt. Naturlig tvang er afløst af velfærdsydelse, og personligt ansvar af integrations-, uddannelses-, sundheds- og socialpolitiske luftkasteller.

Jeg tvivler meget på, at det var et samfund med sådanne normer, Lucretia ønskede for sine børn og børnebørn. Et samfund, som er i overhængende fare for med tiden at blive til et samfund befolket af "half learned, and almost ignorant (now grown up) men and women".

Litteratur

Killian, Lewis M. (1985): *White Southerners*. Amherst: University of Massachusetts Press.

Larsen, Rune E. (2009): "Muslimer, indvandrere og kriminalitet", kronik i *Information* 3. april 2009.

McWhiney, Grady (1988): *Cracker Culture*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.

Olesen, Ole B. (2007): *Taberfabrikken*. København.

Patterson, Orlando (1991): *Freedom in the Making of Western Culture*. New York.

Sowell, Thomas (1996): *Migrations and Cultures*. New York.

Sowell, Thomas (2004): "War on Poverty Revisited", *Capitalism Magazine*, august.

Sowell, Thomas (2005): *Black Rednecks and White Liberals*. New York: Encounter Books.

Sowell, Thomas (2008a): *Economic Facts and Fallacies*. New York.

Sowell, Thomas (2008b): "Random Events", artikel i *Jewish World Review*, 6. maj 2008.

Zachariae, Hugh (2005): *Lucretia og Margaret*. Højbjerg: Hovedland.

Breve fra Lucretia Bourke og Francis Beckett er i privat eje og ikke tidligere offentliggjort på originalsproget (engelsk).

Er “liberal kulturstøtte” et oxymoron?

Resume. Mange liberale vil værges sig imod statslig indblanding i kultur, men i denne artikel argumenter Morten Ebbe Juul Nielsen for, at kulturpolitik kan være nødvendigt for at sikre en liberal orden. For ønsker man sig en liberal orden, må man også ønske sig en liberal kultur.

Af Morten Ebbe Juul Nielsen

For nogen er det et kvintessentielt liberalt grundsynspunkt, at staten ikke må blande sig i kulturen, fx ved at subsidiere nogle kulturelle aktiviteter frem for andre. De vil mene, at “liberal kulturstøtte” er et oxymoron; en *contradictio in adjecto*. Jeg mener, de tager fejl; men jeg medgiver, at det er en delikat sag at argumentere – inden for en traditionel liberal ramme, i hvert fald – for kulturstøtte, uden at gøre argumentet sårbart over for en række indvendinger eller åbne for implikationer, der har ubehagelige, illiberale overtoner. Spørgsmålet er, om liberale kan undvære gode argumenter for liberal kulturstøtte. Det mener jeg ikke, de kan.

Frederik den VI skulle, da man i forbindelse med statsbankerotten i 1813 ville lukke Kunstkammeret, efter sigende have udbrudt: “Vi kan vel være elendige og fattige. Skal vi nu også være dumme?” Som svar på et forslag om at skære i den offentlige støtte til museer etc. og overføre pengene til krigsindsatsen, skulle Churchill have responderet med et fyndigt “then what are we fighting for”?

Nu er hverken en dansk monark eller den konservative Churchill særligt indlysende eksempler på liberale tankegange. Men undertegnede kan ikke lade være med at tænke, at konservative på dette punkt har fat i noget, som liberale kan lære noget af. For at gøre en lang historie kort, drejer det sig om sammenhængen mellem kultur og den politiske orden.¹ En given politisk orden, herunder en liberal sådan, kræver (blandt andet) en bestemt kultur. Eller rettere: der er en lang række kulturer, der ikke er forenelige med en liberal politisk ordens overlevelse. Det er ikke plausibelt at antage, at mennesket, blot det overlades til sig selv og fritages for statslig ind-

blanding, ikke kan påvirkes af en lang række kræfter (sociale, markedsmæssige, religiøse osv.) der kan føre dem på helt andre spor end til det liberalt-demokratiske. For at citere den canadiske filosof Will Kymlicka:

“På trods af århundreders kommunitaristisk insisteren på vores kulturs historiske skrøbelighed og betimeligheden af at vise hensyn til de betingelser hvorunder en fri kultur kan opretholde sig selv, tenderer liberale stadig til at tage eksistensen af en tolerant og mangefacetteret kultur for givet, som noget der spontant opstår og opretholder sig selv, hvorfor den kulturs vedblivende eksistens simpelthen antages i [liberale] teorier om retfærdighed.”²

En samfundsmæssig orden – og som sagt, også en liberal orden – er afhængig af den eller de bagvedliggende kultur(er). Ønsker man sig en liberal orden, må man også ønske sig en liberal kultur, eller i det mindste en generel kulturel baggrund, der bakker op om en liberal orden. Man kan ikke restløst adskille den liberale politik og stat fra kulturen. Liberale har af flere forskellige grunde tendenser til at glemme dette basale forhold. En del af dem er historiske, andre teoretiske. Liberalismen blev i vid udstrækning udformet som et svar på religionernes splittende kraft. Ved at afpolitiserer religionen, og skille kirkens fra statens affærer, muliggjordes en stabil og fredelig *modus vivendi* mellem borgere, der ellers havde indbyrdes uforenelige ideer. Religion blev til en privat affære. Denne i hvert fald relative afpolitisering og “privatisering” har jo vist sig at være en dundrende succes; i hvert fald er der et påfaldende sammenfald mellem velstående og veludviklede demokratier og *de facto* adskillelsen af kirke og stat. Det ligger derfor lige for at privatisere og afpolitiserer alle mulige potentielt splittende

stridspunkter, herunder allehånde kulturelle spørgsmål, for at lade det være op til hin enkelte, hvordan livet bør forstås og leves. Og det er jo eminent liberalt: den enkeltes valg er og bliver den enkeltes ansvar, og ikke noget staten skal blande sig i, så længe disse valg ikke krænker andres rettigheder.

Men omvendt: det er jo ikke en given sag, at borgere i længden bakker op om en sådan frihedselskende orden. De kan ønske sig teokratier for at gennemtrumfe religionernes krav. De kan ønske sig stærke mænd, der fører folket til dets skæbne. De kan ønske sig stramme tøjler for at beskytte dem mod konsekvenserne af egne valg ved at fratage dem valget. Og de kan i al sin sørgelige enkelthed hensynke i politisk og moralsk uvidenhed og apati. For der er voldsomme kræfter, der virker mod dannelsen af liberalt orienterede individer: religionernes banale bud på absolutte sandheder, markedets fristelser i form af fordummende og forløjet forbrugerisme, de utopiske teoriers grandiose tillokkelser, og helt basalt den utryghed og det tyngende ansvar, der optræder sammen med individuel frihed. Nogle liberale taler om "den liberale forventning": lader vi blot folk opleve fordelene ved en liberal orden, vil de med tiden komme til at værdsætte den så meget, at de helt automatisk bakker op om den. Der kan ikke herske tvivl om, at den udlægning er sympatisk og behagelig. Men spørgsmålet er, om ikke den enten er udtryk for en distinkt form for liberal naivitet, eller måske en utopisk idealisme, som ellers er svær at forene med den liberale grundindstilling.

Hvis man vil en liberal orden, må man ville en liberal kultur. Det kræver nogle gange, at staten tager stilling til konkrete kulturelle spørgsmål i bredeste forstand – at staten "blandes sig". Ikke fordi den liberale skal springe ud som statsforelsket, men simpelthen fordi det er en nødvendighed. Konkret kunne det være i forhold til at sikre kvalitet i uddannelsessystemet, pluralisme og sagslighed i medieudbuddet, ordentlig adgang til vores kulturarv og til den stadige udvikling af denne, osv. osv. Det er vanskeligt, hvis ikke umuligt, på forhånd at afgøre hvordan og i hvilket omfang det er nødvendigt for en liberal stat at gribe ind i "kulturens sfærer" – men at det kan være nødvendigt, for at sikre en liberal orden: det er der ingen tvivl om.

I et vist omfang er det foregående at løbe åbne døre ind. I praksis støtter alle liberale demokratier bestemte penser i skolerne; giver særlige privilegier til visse historiske kontingente institutioner i civilsamfundet, kærer sig (om end ikke altid så meget) om pluralisme i mediebildet etc.³ Der findes naturligvis marginale figurer, der mener

dette er i dyb modstrid med den liberale grundholdning, men der er en grund til, at de er marginale. Da argumentet om sammenhængen mellem kultur og politisk orden – argumentet for liberal kulturalisme – om ikke andet så stiltiende accepteres i liberal praksis, er det derfor interessant at forhøje indsatsen, og zoome ind på noget mere kontroversielt, nemlig, om liberale kan støtte *fin*-kultur.

Lad os først gøre os klart, hvad udfordringen er. Liberale forfægter neutralitetsprincippet, der – i grove træk – er et krav til legitime begrundelser for politiske handlinger og institutioner, der siger, at man ikke kan legitimere disse ved reference til, at dette eller hint begreb om det gode er overlegent i forhold til et andet. Således kan man ikke på en liberal basis argumentere for, at det heteroseksuelle ægteskab har en særstatus ift. det homoseksuelle (eller i princippet det polygame i enhver kombination), fordi det heteroseksuelle ægteskab er intrinsisk bedre end andre. På samme konto ryger også referencer til religiøse, æstetiske og andre subjektivt ladede værdistørrelser. Kun overvejelser om retfærdighed kan legitimere politiske handlinger og institutioner; således ville man skulle løfte den byrde, at argumentere for at det er *retfærdigt* at give det heteroseksuelle ægteskab en særstatus (og det er jo noget op af bakke, når det netop er uretfærdigt at give det denne særstatus...).

Vi kommer straks til, hvilke implikationer dette har for finkultur, men et par bemærkninger er på sin plads. For det første afviger de fleste liberale, der har forfægtet neutralitetsprincippet, når det kommer til stykket, en del fra det i praksis eller detaljen. Rawls, fx, gjorde det sent i sit forfatterskab klart, at neutralitet kun gælder for en særligt privilegeret klasse af politiske institutioner og principper, nemlig dem vedrørende "matters of basic justice and constitutional essentials". I praksis giver det temmelig meget spillerum for ikke-neutrale beslutninger, når ellers en grundlæggende retfærdig indretning af samfundets vigtigste distributive institutioner under en grundlæggende neutral forfatning er på plads (hvordan man så skelner mellem disse niveauer er imidlertid uklart – derfor fortsætter vi som om neutralitetsprincippet skal gælde alle politiske afgørelser.) For det andet tror jeg, at der er en meget bedre måde at udtrykke den eller de intuitioner og værdier på, der er tilgrundliggende for neutralitetsprincippet. Skellet mellem det gode og det retfærdige er uklart. Langt mere frugtbart er det at fokusere på gensidig acceptabilitet: politiske institutioner og handlinger skal have en begrundelse, der er åben over for gensidig acceptabilitet; en begrundelse skal ikke være *principielt* lukket for dem, begrundelsen retter sig

imod. Det frasorterer en lang række af de begrundelsesformer, der axiomatisk er inkompatible med liberale grundideer – religiøse begrundelser fx – samtidig med at det lader det stå åbent, om de acceptable begrundelser er funderede i overvejelser om det gode eller det retfærdige.

Den umiddelbare implikation af neutralitetsprincippet for liberal støtte til finkulturen er, at det er endog særdeles vanskeligt for en liberal at finde en gensidigt gældende begrundelse for dette, hvilket leder til konklusionen, at liberal støtte til finkultur er et oxymoron. Grunden er, at man i princippet ikke kan begrunde politiske institutioner og handlinger med reference til en aktivitets eller et fænomens overlegne intrinsiske værdi. Man kan derfor ikke sige, at vi bør støtte finkultur, fordi de produkter, der kommer fra finkulturen, er *bedre* end andre, eller at de *fortjener* overlegne vilkår etc. Der må findes en anden type argumentation. Jeg skal i det følgende kort skitsere et par oplagte, men i sidste ende mislykkede forsøg for til sidst at vende tilbage til en variant af det mere generelle argument for liberal kulturstøtte, der er tunet til finkultur.

En mulighed er at sige, at finkultur er et fælles gode på lige fod med infrastrukturelle goder, militær, retsvæsen, rent drikkevand og så videre. Vi drager alle nytte af finkulturens goder; det er vanskeligt at opretholde disse goder individuelt; derfor er det legitimt at staten allokere særlige ressourcer til finkulturen. Problemet med dette argument er, at den centrale præmis “vi drager alle nytte af finkulturens goder” er dubiøs (vi skal dog se, at en variant af dette argument står stærkere). Vi kender alle borgere, der rent faktisk ikke synes om finkultur, og trives fint på en diæt af Paradise Hotel eller Morten Korch-film. Men selv hvis det ikke var tilfældet, så har argumentet det problem, at der er en principielt uendelig række af (fælles) goder, som vi alle drager (eller kan drage) nytte af. Hvorfor så prioritere finkultur? Ønsker man at give et argument specifikt for, at finkulturen skal have en særlig status, må man løfte den opgave, det er at vise, at finkulturen skal have en særlig prioritet i mængden af mulige måder at stille fælles goder til rådighed på.

En strategi her er at påpege, at finkulturen, eller i hvert fald visse af dens former, er særligt sårbar over for de negative følger, der er forbundne med sociale koordineringsproblemer. Hans i Bogense ønsker sig en opera; det gør Grethe i Ballinge også. Det er dyrt med en opera. Det optimale for Hans er, at Grethe betaler for operaen, medens han selv slipper; det samme med modsat fortegn for Grethe, og konklusionen bliver, at der aldrig kommer en opera. Derfor bør staten skære igennem, beskatte

såvel Hans som Grethe, og sørge for at drifte en opera. Problemet med dette argument er, at heller ikke dette viser, at der er noget særligt ved finkulturen, der legitimerer netop denne prioritering. Der er igen principielt en uendelig række af fælles goder, der er sårbare over for sociale koordineringsproblemer, så hvorfor lige finkulturen?

Her mener jeg, at den farbare vej er at genbesøge det mere generelle liberale kulturalistiske argument. Argumentet må – i en meget grov skitse – sige, at finkulturen (eller dele af den) er en forudsætning for en liberal politisk orden, eller i hvert fald en særdeles stærk partner i forsvaret for en sådan. Det mener jeg faktisk er sandt. Det er klart, at ikke al æstetisk produktion er liberal (og tak for det, som bekendt er al politisk kunst dårlig). Men det forfinede refleksionsrum, som den ypperste (og dermed også den “svære”, “smalle”, “elitære”) kunst udgør, er for mig at se et reservoir for individualistisk og frihedsfremelskende tanker, og vi vil fortryde det bitterligt, hvis vi mister dette rum. Verden ville være mindre liberal uden en Orwell, en Huxley, en Zamyatin osv., men det er ikke givet, at fx undertegnede havde stiftet bekendtskab med disse, hvis det kulturelle felt var styret udelukkende af markeds kræfter.

Her kunne det indvendes, at det muligvis er godt for de (fin-)kulturelt interesserede, at staten støtter kulturen, men at hensyn til retfærdighed må trumfe den slags. Mod dette postulerer Ronald Dworkin, at der ikke er et meningsfuldt skel mellem fin- og populærkultur. I hvad man kunne rekonstruere som en art parafrase over Reaganomics-ideen om en “trickle down-effect”, så er argumentet, at også de, der ikke direkte nyder finkultur, rent faktisk beriges af den. Selv de mest banale popsange informeres af mere komplicerede bevægelser i kompositionsmusikken; en brønde kronhjort ser anderledes ud i lyset af Damien Hirsts’ haj i formaldehyd. Det kan virke som et anstrengt argument. Men set over tid forekommer det indlysende rigtigt, at kvaliteten, også af populærkulturen, afhænger af, hvilke betingelser en praksis’ ypperste har.

Således vil jeg vove konklusionen: liberal kulturstøtte – inklusiv støtte til finkulturen – er ikke et oxymoron.

Til allersidst fire korte, generelle kommentarer:

1) Det liberale kulturalistiske argument træder kun i kraft, for så vidt den nødvendige kulturelle baggrund eroderes, eller at vi med rimelighed kan forvente det. Ideen er ikke at uddele fortjenstmedaljer eller cookie points til kunstnere. I de tilfælde, eller på de områder, hvor markedet

faktisk leverer varen, er der ingen grund til, at staten træder til.

2) Det liberale kulturalistiske argument er teleologisk, fremadrettet. Det understøtter (fin-)kultur, ikke fordi det er godt eller har vist sin værdi, men fordi det er en nødvendig betingelse for realiseringen (eller den stadige, fremtidige bevarelse) af noget andet, nemlig en liberal politisk orden. Derfor er det liberale kulturalistiske argument neutralt over for tradition, historie, religion og nationalitet; det privilegerer ikke det hævdvundne, traditionelle eller lokalt forankrede (selvom det heller ikke har en særlig indbygget skepsis over for disse). Det adskiller sig dermed fra konservative argumenter for støtte til kultur.

3) Spørgsmål om kunst, kultur og kulturstøtte har det med at få sindene i kog. På en fløj står folk og råber "åndssløve rindalister"; på en anden "kulturradikale smagsdommere". Men det er måske værd at få lidt perspektiv på. Hvis vi ser på *hele* det offentlige forbrug af kulturmidler – dvs., inklusive det, der ligger ude i kommunerne og andre steder end i Kulturministeriet – udgør det 1,15 pct. af BNP. Og dette forbrug inkluderer (alene i Kulturministeriets ressort) "Skabende kunst, musik, teater, film, biblioteker, arkiver, museer, bygningsfredning og -bevaring, arkæologi og fortidsminder samt videregående uddannelser inden for de kunstneriske områder... almen[e] kulturelle formål, ophavsret, radio og tv, idræt samt kulturelle forbindelser med udlandet, herunder Norden og EU." Det er mange ting, og 1,15 pct. er ikke meget.

4) Kulturstøtte behøver ikke at tage form af livslange legater til verdensfjerne kunstnere og finanslovsdikteret subvention af keramikværksteder for udviklingshæmmede. Der er langt mere dynamiske måder at gøre tingene på. Blot to eksempler: der lader til at være en tæt sammenhæng mellem lave huspriser og meget kreative miljøer (for så vidt vi taler tilstrækkeligt store byer); Berlin er et kerneeksempel her. Et skattefradrag beregnet ud fra indkomst fra kunstnerisk aktivitet og udgifter til bolig eller værksted for kunstnere er oplagt. Det samme er mere fordelagtige fradrag for virksomheder, der sponsorerer kunstnerisk aktivitet eller bruger kunstnere i udvikling og produktion.

Noter

¹ Jeg skriver om dette i "Orden uden kultur", pp.190-215 i Nielsen og Støvring, *Den Borgerlige Orden – Tanker om Borgerlighed og Kultur*, Gyldendal 2008. Meget af det følgende refererer tilbage til denne artikel.

² Will Kymlicka, (2002) (2.ed.), p.251, min oversættelse og kursivering. Det skal bemærkes, at Kymlicka i samme åndedrag

og med rette kritiserer "kommunitarister" (som i den ne sammenhæng indbefatter konservative) for at overse "kulturens" eller "traditionens" frihedsknusede potentiale.

³ Her afviger jeg således fra min mere (læs: for) pessimistiske diagnose fra "Orden uden kultur"

Den blinde vinkel

Resume. Den moderne liberale rettighedsopfattelse er klart defineret og let forståelig. Men rettighederne betyder, at liberales forhold til frihed bliver mekanisk og politiske svar givet på forhånd. Det efterlader ingen plads til en fornuftig overvejelse af, hvordan friheden fremmes bedst. Og gør liberale blinde for kulturens betydning. Der er brug for en lavpraktisk tilgang til friheden.

Af Rune Toftegaard Selsing

Da Nozick efter mange års tavshed vendte tilbage til politisk filosofi, havde han opgivet tankerne fra *Anarchy, State and Utopia*. Måske ikke alt, men først og fremmest havde han forladt sit instrumentelle syn på politik. Han erkendte at have overset den prægnante betydning, følelserne har for det politiske system.

Det politiske system hviler først og fremmest på en følelsesmæssig loyalitet over for staten og lovene. De formelle strukturer, herunder forfatning, er naturligvis rare at have og er også i et vist omfang nødvendige. Men et liberalt politisk systems overlevelse hviler på borgernes loyalitet. Andre har talt om det førpolitiske fundament. Det kommer jeg tilbage.

De fejl Nozick begik, er han langt fra alene om. Den abstrakte systemtænkning har været dominerende i politisk filosofi siden 1970'erne. Det er ideen om, at vi rationelt kan udlede moralske love, som er universelt gældende. Typisk har moralske konstruktivister argumenteret for et egalitært samfund. Men konstruktivismen rummer også den moderne libertarianisme i form af især Nozick, Rothbard og James Buchanan.

Mens Nozick var relativt beskeden og begrundede friheden intuitivt, gik både Rothbard og Buchanan langt mere systematisk til sagen. Rothbard opstillede et deduktivt system, hvorfra han mente logisk at kunne udlede absolutte frihedsrettigheder. Buchanan tog arven op fra kontraktteoretikerne Locke og Hobbes og præsenterede en spilteoretisk løsning på det 'fangernes dilemma', som Hobbes havde opstillet til at illustrere borgernes valg mellem at bekriige hinanden eller samarbejde. Rothbard og Buchanan har det tilfælles, at de benytter deres viden om økonomisk teori til at løse problemer i fagfilosofien.

Vi kan tale om en delvis videnskabeliggørelse af moralfilosofien eller i hvert fald en syntese mellem moralfilosofi og økonomisk videnskab.

Vigtigst af alt har de libertarianske konstruktivister etableret en særlig opfattelse af friheden. Frihed er opretholdelsen af en række frihedsrettigheder. Vi har en række medfødte eller logisk udledte rettigheder, og er de opretholdt, er vi frie. Rettigheder, der beskytter individet mod tvang. Ikke åndelig tvang, normer eller konventioner, men ydre tvang, der i sidste instans altid vil være fysisk. Denne rettighedsopfattelse er forførende, fordi den er let at forstå og giver et klart svar på næsten ethvert politisk spørgsmål. Den er uromantisk og umulig at misbruge i totalitært øjemed.

Den klare definition betyder, at vi på formel vis kan afgøre, om en borger er fri eller ej, ved at se på om de enkelte rettigheder respekteres. Det er en mekanisk tilgang til frihed og politik, som ikke efterlader megen plads til fornuftig diskussion af friheden og dens rammer. For hvorfor diskutere et spørgsmål, når svaret allerede er givet deduktivt? Vi har ganske enkelt udelukket empiri fra diskussionen. Eller virkeligheden, om man vil.

Og hvad er det for en empiri, rettighedsliberalister overser? De overser ganske enkelt, at en rigid insisteren på rettigheder ikke nødvendigvis er fremmende for den frihed, som rettighederne skulle sikre. Frihed kan være i konflikt med frihed. Et simpelt eksempel er spørgsmålet om retssikkerhed. Retssikkerheden er i konflikt med muligheden for at beskytte individer mod lovovertrædere. Hvilken bevisbyrde skal vi kunne kræve for at dømme en lovovertræder? Ikke noget let spørgsmål.

Men langt sværere bliver det, når vi skal forholde os til det førpolitiske fundament for friheden. For grundlaget for friheden er kun i anden omgang de formelle strukturer, herunder frihedsrettighederne. Uden en kultur, der fordrer friheden, er det omsonst at diskutere rettigheder. Vi kan også udtrykke det sådan, at det er nødvendigt for samfundet at have en række institutioner, der sikrer den grundlæggende orden. Og orden er naturligvis også et fundament for frihed, idet alternativet til orden er et samfund i kaos. Og kaos er den ultimative ufrihed. Eksempler på institutioner, der fordrer den førpolitiske frihedskultur, er nationalstaten, kongehuset, familien, kirken, skolen, den nationale kultur og sproget. Disse institutioner bliver i et vist eller betydeligt omfang understøttet af lovgivning – ofte lovgivning, der er i konflikt med frihedsrettighederne. Derfor er spørgsmålet om kultur vanskeligt for den libertarianske frihedsopfattelse: kulturens betydning åbner for en konflikt mellem forskellige former for frihed.

Hvordan skal liberalister forholde sig til denne konflikt? Først og fremmest skal de minde sig selv om, at rettigheder blot er et redskab til at sikre friheden. Liberalisme handler om frihed. Ikke om rettigheder. Dernæst skal liberalister være sig konflikten mellem friheder bevidst. Sagt mere direkte: At frihedsrettigheder kan være i konflikt med hinanden betyder, at den libertarianske rettighedsopfattelse må opgives.

I stedet for de mekaniske svar, er det nødvendigt med en empirisk funderet diskussion af, hvordan vi fremmer friheden bedst. Fremmer statslig støtte af finkultur og nationalstaten friheden? som det diskuteres i artiklen af Morten Ebbe Juul Nielsen i dette nummer af *Libertas*. Det vil jeg mene.

En sådan lavpraktisk tilgang til frihed er naturligvis uattraktiv sammenlignet med den libertarianske rettighedsideologi. Både fordi empiri nu bliver en del af den politiske diskussion, men også fordi vi mangler en begrundelse for friheden. For hvis frihed ikke er et resultat af deduktive slutninger, hvad er så argumentet for frihed? Jeg mener ikke, vi kan komme uden om en naturalistisk begrundelse. Friheden har værdi for mennesket, fordi den er det bedste redskab til at fremme det, der er menneskets essens. At overleve, at skabe noget, at udfolde sig. Det er naturligvis ikke særligt præcist, men jeg kan vanskeligt se, at vi kan komme det nærmere. Et mere simpelt argument for friheden kunne lyde, at den generelt medfører positive konsekvenser. Men hvad er positive konsekvenser? En glad gris eller en uheldig Sokrates? Liberalister for forsøgt at undslippe denne diskussion ved at

fremme valgfriheden og muliggøre en slags pareto-optimalitet. Men når én frihed er i konflikt med en anden, kan vi ikke altid forlade os på valgfrihed. Vi bliver nødt til at have førteoretiske pejlemærker for det gode liv. Her kommer ideologi til kort.

Uden for tema: Nobelprisen i økonomi 2011

Resume. Sveriges Riksbanks pris i økonomisk videnskab i erindring om Alfred Nobel blev i år tildelt de to amerikanske økonomer, Thomas J. Sargent og Christopher A. Sims, "*for their empirical research on cause and effect in the macroeconomy.*"

Af Torben Mark Pedersen

Hvilken effekt har penge- og finanspolitik på BNP, inflation og beskæftigelse? Man skulle tro, at økonomer efterhånden har en sikker formodning om svaret på det spørgsmål. Men hvordan kan vi som økonomer etablere et sikkert grundlag for at udtale os om penge- og finanspolitikens virkninger, når kausaliteten går begge veje?

Hvis økonomer kunne lave kontrollerede eksperimenter i stor stil (hvad de gudskelov ikke kan), så kunne de opstille scenarier, ændre på pengepolitikken og analysere konsekvenserne. I mangel af muligheden for at lave kontrollerede eksperimenter kan økonomer vælge at gå én af to veje:

1. Man kan tage udgangspunkt i økonomisk teori og formulere små, simple, økonomiske modeller, estimere modellens parametre ved hjælp af økonomiske tidsrækker for inflation, BNP, ledighed, rente m.m., og hvis modellen fitter data godt, så kan modellen anvendes som et laboratorium, og der kan laves "eksperimenter" med modellen, som det ikke er muligt at gennemføre med vir-

keligheden. Det er grundlæggende, hvad økonomer gør. Vi leger med små legetøjsmodeller og håber på, at de siger noget brugbart om virkeligheden undervejs.

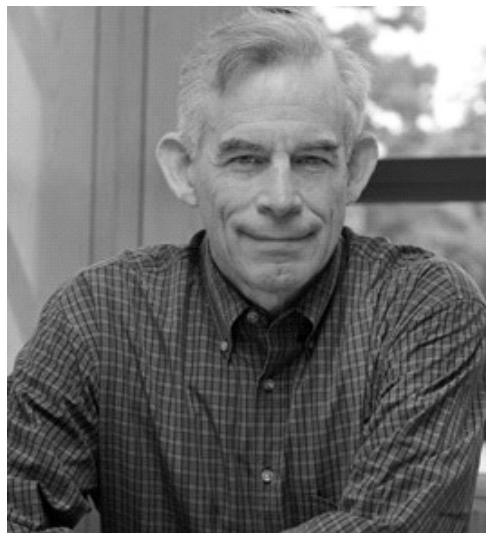
2. Alternativt kan man tage udgangspunkt i data for de vigtigste makroøkonomiske tidsrækker som BNP, inflation, ledighed og rente og ved hjælp af passende økonometriske (betegnelse for statistiske metoder anvendt inden for økonomi) metoder estimere en økonometrisk model, identificere den ikke-systematiske del af den økonomiske politik og beregne effekten heraf.

Nobelprisen i økonomi 2011

Thomas J. Sargent og Christopher A. Sims er i år blevet hædret med Nobelprisen i økonomi "*for their empirical research on cause and effect in the macroeconomy.*" Sargent med udgangspunkt i økonomisk teori, Sims med udgangspunkt i data som skitseret ovenfor.

Thomas J. Sargent, f. 1943

Christopher A. Sims, f. 1942

Nobelprisen til Sargent og Sims er fuldt fortjent, og for de fleste økonomer var det ikke overraskende, at de stod for tur. Eneste overraskelse var måske, at der skulle gå så mange år. Sargents banebrydende forskning begynder i starten af 1970'erne, og Sims' Nobelprisforskning i slutningen af 1970'erne, men selv om deres forskning i tidsrækkeøkonometri er foregået omtrent samtidig, har de forsket stort set uafhængig af hinanden, og de har kun skrevet en enkelt artikel sammen.

Deres arbejder komplementerer imidlertid hinanden og anvendes ofte i en kombination. Således vil løsningen til en model med rationelle forventninger ofte kunne gives en VAR-repræsentation, så hele Sims' maskineri af analysemetoder kan anvendes.

Både Sargent og Sims har leveret banebrydende forskning, der i dag anvendes overalt, bl.a. i centralbanker, til at analysere effekten af pengepolitik, og anvendelsen af deres metoder har genereret et væld af ny empirisk og teoretisk forskning i årsager og virkninger af økonomisk politik.

Når en Nobelpris uddeles, står alle universiteter, hvor prismodtagerne nogensinde har arbejdet, i kø for at få del i æren. Sargent og Sims er pt. på New York University hhv. Princeton, men deres Nobelprisvindende forskning begyndte, mens de begge var tilknyttet University of Minnesota og for Sargents vedkommende senere University of Chicago. Det store nybrud i makroøkonomi i 1970'erne og 1980'erne foregik nemlig på University of Minnesota, Carnegie-Mellon og University of Chicago. Især Sargents forskning er typisk "Chicago school economics" med hans vægt på at teste økonomiske modeller.

Chicago-skolen er kendt for sin frimarkedsorienterede linje i økonomisk politik, og selv om man kan sige, at meget af Sargents forskning understøtter denne, så er den empiriske forskning, som Sargent og Sims fik Nobelprisen for, af teknisk art, og den har isoleret set ikke nogen politisk bias. Der er tale om grundforskning i økonomiske metoder, og det er mere en forskning for økonomer end for politikere og offentlighed, men den er samtidig en del af en større revolution i økonomisk teori, der fandt sted fra begyndelsen af 1970'erne.

Rationelle forventninger

Sargents og Sims forskning udspringer af den såkaldte *rational expectations revolution* i makroøkonomi, som Sargent og Lucas (Nobelpris 1995) startede i begyndel-

sen af 1970'erne, og som gjorde op med al hidtidig keynesiansk makroteori og -empiri.

Keynesiansk makroøkonomi led siden Keynes under det teoretiske problem, at den ikke var baseret på individuelle aktørers rationelle, optimerende adfærd, men beskrev nogle makrosammenhænge mellem eksempelvis den løbende indkomst og forbruget. Et andet eksempel er den omvendte empiriske sammenhæng mellem inflation og ledighed, der er kendt som Phillips-kurven, som typisk var en del af de keynesianske modeller.

Phillips-kurven tilbød tilsyneladende politikerne et valg mellem inflation og ledighed: Ved at føre en mere ekspansiv pengepolitik kunne ledigheden nedbringes, men det kostede i form af en højere inflation, figur 1.

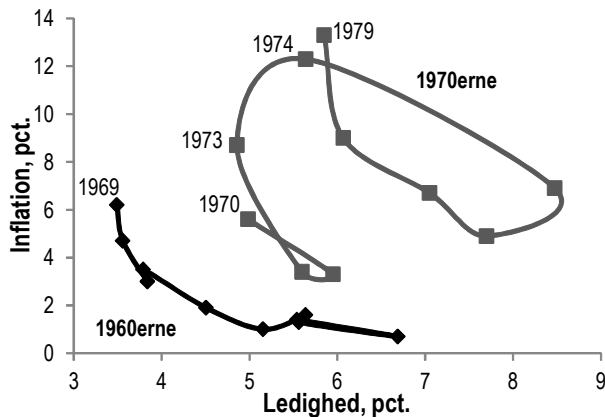
Et andet teoretisk problem var, at de private aktører antoges at danne deres forventninger til fremtiden baseret alene på fortidig information, hvorved de kommer til at reagere passivt på ændringer i den økonomiske politik.

Meget af den bedste makroøkonomiske forskning i 1950'erne og 1960'erne var optaget af at skabe et mikroøkonomisk fundament ved at udlede makrorelationer fra individuelle optimerende aktører. Det syntes naturligt også at lade den optimerende adfærd omfatte forventningsdannelsen, hvilket førte Muth (1961) til at udvikle teorien om rationelle forventninger. At erstatte bagudskuende med rationelle forventninger var en teknikalitet, der var tænkt som en forbedring af et lille hjørne af de økonomiske modeller, men det var en teknikalitet, der skulle vise sig at revolutionere makroøkonomi, og som førte til forkastelsen af de keynesianske makromodeller og empiriske analyser af økonomisk politik.

Når private aktører danner rationelle forventninger herunder forventninger til den fremtidige økonomiske politik, så ændrer de adfærd, hvis regeringen ændrer sin politik. Phillips-kurven kan illustrere dette: Op gennem 1960'erne syntes der at være en klar Phillips-kurve sammenhæng mellem inflation og ledighed, figur 1, men mod slutningen af 1960'erne steg inflationen som følge af en ekspansiv pengepolitik, og det førte til et skifte i de private aktørers inflationsforventninger, og fra begyndelsen af 1970'erne syntes Phillips-kurven at forskyde sig udad, figur 1.

Datidens keynesianske modeller var ude af stand til at forklare, at der samtidig kunne være høj ledighed og høj inflation. Lucas og Sargent (1978) betegnede de keynesianske modeller som "fundamentally flawed" og hævde-

Tabel 1. Phillipskurve i USA, 1960-79

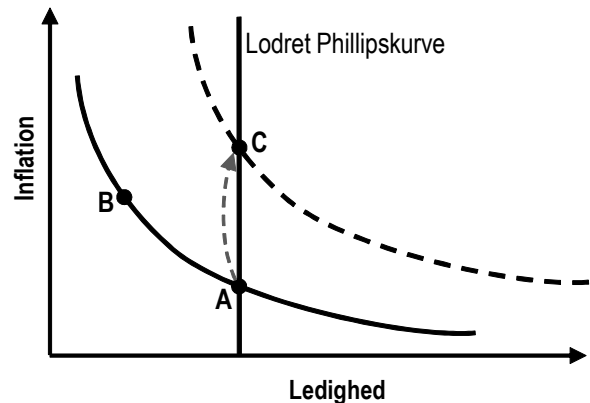
de, at “modern macroeconomic models are of *no* value in guiding policy and that this condition will not be remedied by modifications along any line which is currently being pursued.”

I 1967/68 havde Friedman og Phelps forudsagt, at Phillips-kurven vil forskyde sig udad. En forøgelse af pengemængden sænker den nominelle rente, og det stimulerer den økonomiske aktivitet, ledigheden falder, og økonomien bevæger sig fra punkt A til punkt B i figur 2. Det er “likviditetseffekten”. Med stigende inflationsforventninger øges renten, ledigheden falder igen, Phillips-kurven forskydes udad fra punkt B til punkt C i figur 2. Den effekt er kendt som “den forventede inflations effekt”. Der er derfor ikke noget *permanent* trade-off mellem inflation og ledighed: På langt sigt er Phillips-kurven lodret. Ledigheden kan altså ikke vedvarende sænkes til under dens strukturelle niveau, uden at det koster i form af en accelererende inflation.

Friedman og Phelps resultat baserede sig på bagudskuende (adaptive) forventninger, hvorved der kan gå lang tid, før ledigheden er tilbage på det strukturelle niveau. Med rationelle forventninger kan en systematisk ændring i pengepolitikken alene føre til stigende inflationsforventninger, og økonomiens tilstand bevæger sig direkte fra punkt A til C i figur 2.

Når private aktørers adfærd ændrer sig med forventningerne til ændringer i den økonomiske politik, så kan man ikke tage udgangspunkt i aktørernes udbuds- og efterspørgselskurver, når man skal formulere en makroøkonomisk model, fordi disse ikke er invariante overfor ændringer i den økonomiske politik. Det var hovedpointen i Lucas-kritikken, Lucas (1976). Det førte til, at økonomiske modeller skal formuleres med udgangspunkt i “dybe parametre”: man skal gå “beyond demand and supply curves in macroeconomics” og kon-

Figur 2. Lodret Phillipskurve på langt sigt

struere modeller, hvor adfærd er udledt fra de private agenteres optimeringsproblem, givet de restriktioner de er underlagt, Sargent (1982).

Det forskningsprogram, der opstod i kølvandet på rationel forventningsrevolutionen, drejede sig om at udvikle testbare, dynamiske, stokastiske generelle ligevægtsmodeller af konjunktursvingninger, der med udgangspunkt i de enkelte økonomiske aktører, forbrugere og deres præferencer og virksomhederne og deres produktionsteknologi, kan tjene som grundlag for kvantitative analyser af makroøkonomien og økonomisk politik.

Sargents videnskabelige bidrag

I begyndelsen af 1970erne skrev Sargent en række banebrydende artikler, hvori han viste, hvordan rationelle forventninger førte til en radikal ny forståelse af pengepolitikens virkninger, og han viste, hvordan traditionelle empiriske metoder var ugyldige til estimation og test.

Sargent (1971) viste eksempelvis, at med rationelle forventninger vil forventningerne afhænge af hældningen på den langsigtede Phillips-kurve, hvilket gjorde tidligere empiriske studier af den lodrette Phillips-kurve ugyldige. Sargent (1973) var den første økonometriske estimation af en model med rationelle forventninger, og Sargent (1976) den første makroøkonometriske model af amerikansk økonomi med rationelle forventninger.

Sargent har i sin forskning fokuseret på at estimere de dybe parametre i økonomiske modeller, som ikke kan identificeres med traditionelle økonometriske teknikker. Det skete bl.a. i en række artikler i slutningen af 1970erne, Sargent (1977, 1978a,b), og Hansen and Sargent (1980) udviklede metoder til estimation af dynamiske, lineære rationelle forventningsmodeller.

Det er faktisk først med Sargents arbejder, at økonomisk teori og empiri er blevet integreret. Teori og empiri er for Sargent to sider af samme sag, to forskellige måder at tale om de samme på.

Da jeg studerede ved University of Chicago, underviste Sargent i lineære økonomiske modeller. Sargent og Hansen (1995) indeholder en hel klasse af lineære modeller, der kan kombineres på et næsten uendeligt antal måder til at studere konjunktursvingninger, vækst, aktivprisfastsættelse m.m. Fordi modellerne er lineære, har de en analytisk løsning, og med MATLAB-programmer løses modellerne på pc uden simulation. Dermed har de skabt et laboratorium for økonomiske eksperimenter med modeller med forskellige specifikationer og egenskaber, hvor man kan lave politikeksperimenter og få kvantitative resultater ud af modellerne, der kan sammenholdes med virkelighedens økonomiske tidsserier. Fascinerende, lærerigt og sjovt at lege med

Sargent har anvendt sine metoder til at studere historiske perioder med hyperinflation, Sargent (1983), ligesom han har studeret den høje inflation i USA i 1970'erne og den efterfølgende hurtige og tilsyneladende permanente fald i inflationsraten, Sargent (2001). Sargent fandt bl.a., at *learning* mht. inflationsforventningerne og hældningen på Phillips-kurven var en vigtig del af historien om, hvordan inflationen kom og gik. Det afgørende i Sargents forskning er nemlig ikke en insisteren på rationelle forventninger, men at forventninger dannes aktivt med enten fuld eller begrænset rationalitet, Sargent (1993), og at aktørerne kan lære over tid. På alle disse områder har Sargent leveret banebrydende forskning. I de senere år har Hansen og Sargent (2008) studeret agenter med en ufuldstændig forståelse af økonomien baseret på robust kontrol metoder, og også Sims har for nylig udviklet en teori, kaldet "rational inattention", om agenters begrænsede evne til at behandle information.

Af særlig relevans for forståelsen af sammenhængen mellem gældskriser, inflation og hyperinflation er Sargent og Wallace (1981), der viste, at hvis et land har en stor gæld, så kan det blive tvunget til at skabe inflation for at dække underskuddet med inflationskatten, hvis landet skal overholde sin intertemporale budgetrestriktion.

Sims' videnskabelige bidrag

Det centrale problem i empirisk forskning i effekten af pengepolitik er, at pengepolitiske ændringer ofte afspejler de politiske beslutningstageres reaktion på ændringer i økonomiens tilstand, typisk inflations- og ledighedsudvik-

lingen. En sådan systematik i pengepolitikken kan beskrives ved en politikregel, der afhænger af økonomiens tilstand. I den udstrækning pengepolitikken reagerer på ændringer i økonomiens tilstand, så går kausaliteten begge veje, og økonomiens udvikling vil efterfølgende være resultatet af både den økonomiske politik og af de variable, som politikken reagerer på. For at isolere reaktionen på pengepolitikken fra effekten af de variable, pengepolitikken reagerer på, er det nødvendigt at *identificere* den del af pengepolitikken, der ikke er en reaktion på økonomiens tilstand, altså identificere det monetære *chok*.

Sims affyrede den vel nok kraftigste kritik af tidens keynesianske makroøkonometriske modeller, da han kritiserede dem for at basere sig på "incredible," identificerende restriktioner, Sims (1980), således at analysen af de kausale sammenhænge var alvorligt fejlbehæftet. Som alternativ udviklede Sims en ny type empiriske modeller, kaldet vektor autoregressive modeller (VAR). I VAR-modeller indgår økonomiske tidsserier som BNP, rente og inflation, og de er bestemt af laggede værdier af de selvsamme variable. Det var for så vidt ikke en ukendt modeltype, men Sims viste, hvordan man med udgangspunkt i en klasse af økonomiske teorier kan lægge så meget økonomisk struktur ned over data, at det er muligt at identificere de grundlæggende penge- og finanspolitiske "chok" til økonomien.

Sims (1980) estimerede en VAR-model for USA og Tyskland med tidsserier for BNP, pengemængde, ledighed, lønninger, priseniveau og importpriser, og han anvendte den til at analysere de dynamiske effekter af chok til økonomien med impulse-response funktioner.

Noget af det fascinerende ved Sims forskning er, at han formåede at vride mere information ud af data, end nogen havde gjort før ham, og det åbnede op for en tsunami af ny empirisk forskning. Gennem de seneste tre årtier er VAR-metoden udviklet markant i flere forskellige retninger, og Sims' egne bidrag har vedværende været i front.

I Sims (1986) diskuteres forskellige måder til strukturel identifikation, i Sims, Stock and Watson (1990) vises, hvordan man kan estimere og teste VAR-modeller med ikke-stationære tidsserier og kointegrerede tidsserier, i Doan, Litterman and Sims (1986) anvendes Bayesianske metoder, og i Sims (1992) analyseres effekten af pengepolitik på makroøkonomien.

Sims forskning fokuserer på at analysere effekten af chok til økonomien og ikke på effekten af en systematisk

økonomisk politik. VAR-modeller er genstand for Lucas-kritikken, og de kan således ikke anvendes til at analysere effekten af ændringer i den økonomiske politik.

Pladsen her tillader langt fra en gennemgang af Sargents og Sims' omfattende forskning. Der henvises til Nobelpriskomiteens gennemgang, Kungl. (2011).

Økonomisk politik

Er vi så blevet klogere på virkeligheden af Sargents og Sims' forskning? Ja, bestemt. Måske ikke så meget mht. de præcise kvantitative effekter af økonomisk politik, som man kunne have håbet, men kvalitativt har deres forskning – som en del af et større forskningsprogram – bidraget til at ændre den måde, hvorpå økonomer tænker over økonomisk politik:

Der er ikke noget langsigtet trade-off mellem inflation og ledighed. Penge er neutrale på lang sigt, hvor Phillipskurven måske endda bøjer bagover, så der er en negativ sammenhæng mellem inflation og vækst. På lang sigt er BNP per capita bestemt fra udbudssiden af udbuddet af arbejdskraft, fysisk og human kapital og af total faktor produktivitet (TFP), men på kort sigt svinger økonomien omkring den langsigtede væksttrend. Både udbuds- og efterspørgselschok kan generere business cycles, og penge er ikke neutral på kort sigt.

Forventninger påvirkes endogent af bl.a. den fremtidige økonomiske politik, og når private aktører har rationelle forventninger, så handler strategisk for at få det bedste ud af den situation, de befinder sig i, og de ændrer adfærd, når den økonomiske politik ændrer sig. Økonomisk politik er derfor et dynamisk "spil" mellem myndigheder og private aktører og ikke et optimalt kontrolproblem.

Med rationelle forventninger er det afgørende at skelne mellem effekten af en regelbaseret økonomisk politik og af de ikke-forventede afvigelser fra denne, altså "chok".

Oftentimes kan det være i politikernes kortsigtede interesse at vælge en løsning nu og her, der strider mod landets langsigtede interesser, og når den private sektor gennemskuer dette, kan resultatet blive værre, end hvis regeringen kunne binde sig til den politik, der ville være bedst på lang sigt. Det er *tidsinkonsistensproblemet* i økonomisk politik, Kydland og Prescott (1977).

Det er den indsigt, der ligger bag etableringen af uafhængige centralbanker, der er bundet til at føre en bestemt

pengepolitik. Også eurozonens Stabilitets- og Vækstpagt er et (mislykket) forsøg på at implementere bindende politikregler for finanspolitikken. Meget ville have set bedre ud, hvis det var lykkedes.

Når de politiske myndigheder annoncerer, at de vil følge en given økonomisk politik, så spiller *troværdighed* en afgørende rolle. ECB har stadig en vis troværdighed omkring sin pengepolitik i behold, hvorimod europolitikerne mistede enhver troværdighed omkring den finanspolitiske disciplin, efter at Tyskland og Frankrig i 2003 slap fra at overtræde Stabilitets- og Vækstpagten uden konsekvenser. Gældskrisen kan ses som et resultat deraf.

Endelig er det en vigtig pointe, at der sædvanligvis ikke er nogen måde, hvorpå man med økonomisk politik kan stille alle bedre. I en generel ligevægtsmodel handler de private agenter, så de får det bedste ud af den situation, de befinder sig i. Det er derfor sjældent muligt ved hjælp af økonomisk politik at stille alle bedre (Paretoforbedring). Økonomisk politik omfordeler primært velfærd mellem forskellige individer og for de samme individer over tid – og i den proces er der typisk et betydeligt dødvægtstab.

Guldmønter og småpenge

Sargent har leveret banebrydende bidrag inden for mange andre områder, end dem han har fået Nobelprisen for. Særlig Sargents forskning i pengehistorie og varestandarder er rasende interessant – og måske en smule nørdet. Sammen med Francois Velde har Sargent skrevet bogen om *The big problem of small change*, Sargent and Velde (2002). Den handler om, hvorfor Europas økonomier i over 800 år frem til ca. år 1800 led under manglen på småmønter. Det kan lyde mærkværdigt, hvis man ikke har tænkt over det før, men når et møntsystem er baseret på guld og sølv, er det umuligt at mønte mønter med en meget lille værdi, fordi de i givet fald skulle være så små og tynde, at de ville krølle sammen og forsvinde i lommeulden. I stedet må man producere småmønter af jern eller andet metal, men da mønterne har en større værdi end værdien af jernindholdet, og da det dengang var let at forfalske mønter, så blev der produceret så småmønter, at der ikke længere var nogen pengeudstedere, der ville indløse dem med guld, og så blev de værdiløse og forsvandt ud af cirkulation.

Det er ikke alene en fascinerende kultur- og idéhistorie, Sargent og velde opruller, men problemerne med at opretholde et møntsystem alene baseret på varepenge som guld og sølv de analyseres med varianter af de

samme modeller, som ellers anvendes til at analysere konjunktursvingninger, vækst og aktivprisfastsættelse, så deres historieskrivning er samtidig et vidnesbyrd om, hvor langt økonomisk teori er kommet i retning af at kunne forklare en historisk virkelighed i hænderne på en økonom i Nobelprisklassen.

Litteratur

Doan, T., R.B. Litterman and C.A. Sims (1986): "Forecasting and Conditional Projection Using Realistic Prior Distribution", *Federal Reserve Bank of Minneapolis, Staff Report: 93*.

Hansen, Lars P. and Thomas J. Sargent, (1980), "Formulating and Estimating Dynamic Linear Rational Expectations Models", *Journal of Economic Dynamics and Control*, 2, 7-46.

Hansen, Lars Peter and Thomas J. Sargent (1995): *Recursive Models of Dynamic Linear Economies*. Princeton.

Hansen, Lars Peter and Thomas J. Sargent (2008): *Robustness*. Princeton, Princeton University Press.

Kungl. Vetenskapsakademien (2011): *Empirical macroeconomics*.

Kydland, F. and E. Prescott (1977): "Rules rather than discretion: The inconsistency of optimal plans", *Journal of Political Economy*, 85, 473-490.

Kydland, F. and E. Prescott (1982): "Time to build and aggregate fluctuations," *Econometrica*, 50, 1345-1371.

Lucas, R.E. Jr. (1976): "Econometric Policy Evaluation: A Critique", *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 1, 19-46.

Lucas, R.E. Jr. and Thomas J. Sargent (1979). "After Keynesian macroeconomics." Lucas and Sargent (eds.): *Rational Expectations and Econometric Practice*, Boston 1981.

Muth, J.F. (1961): "Rational Expectations and the Theory of Price Movements," *Econometrica*.

Sargent, Thomas J. (1971): "A note on the "accelerationist" controversy", *Journal of Money, Credit and Banking*, 3.

Sargent, Thomas J. (1973): "Rational expectations, the real rate of interest, and the natural rate of unemployment," *Brookings Papers on Economic activity*, 2, 429-72.

Sargent, Thomas J. (1976): "A classical macroeconomic model for the United States," *Journal of Political Economy*, 84.

Sargent, Thomas J. (1977): "The Demand for Money During Hyperinflations under Rational Expectations: I", *International Economic Review*, 18, 59-82.

Sargent, Thomas J. (1978a): "Rational Expectations, Econometric Exogeneity, and Consumption", *Journal of Political Economy*, 86, 673-700.

Sargent, Thomas J., (1978b): "Estimation of Dynamic Labor Demand Schedules under Rational Expectations", *Journal of Political Economy*, 86, 1009-44.

Sargent, Thomas J. (1983): "The Ends of Four Big Inflations," i Hall (ed.): *Inflation: Causes and effects*. Chicago.

Sargent, Thomas J. (1986): *Rational Expectations and Inflation*. Cambridge, Ma.

Sargent, Thomas J. (1993): *Bounded Rationality in Macroeconomics*. Oxford.

Sargent, Thomas J. (2001): *The Conquest of American Inflation*. Princeton.

Sargent, Thomas J. and Francois Velde (2002): *The Big Problem of Small Change*. Princeton.

Sargent, Thomas J. and Neil Wallace (1981): "Some Unpleasant Monetarist Arithmetic". *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 5, 1-17.

Sims, Christopher A. (1980): "Macroeconomics and Reality", *Econometrica*, 48, 1-48.

Sims, Christopher A. (1986): "Are Forecasting Models Usable for Policy Analysis?" *Minneapolis Federal Reserve Bank Quarterly Review*, 10, 2-16.

Sims, Christopher A. (1992): "Interpreting the Macroeconomic Time Series Facts: The Effects of Monetary Policy", *European Economic Review*, 36, 975-1011.

Sims, Christopher A, J.H. Stock and M.W. Watson, (1990): "Inference in Linear Time Series Models with Some Unit Roots", *Econometrica*, 58, 113-144.

Boganmeldelse

Francis Fukuyama: *The origins of political order*

Af Ryan Smith

Japansk-amerikanske Francis Fukuyama er en akademisk superstjerne. Med '92-udgivelsen *The End of History and the Last Man* blev han nærmest berømt på en misforståelse, for Fukuyama mente aldrig, at historien - forstået som en række af begivenheder der til sammen kendetegnede menneskeheden udvikling - var slut: I stedet lod han sig inspirere af den tyske filosof Georg Hegel (og af den franske Hegeltolker Kojève): Det, Fukuyama mente, var, at historien, forstået som en evolutionær kamp mellem forskellige politiske styreform, nu er slut, og at den eneste styreform, der i dag kan anses for at være legitim, er det liberale demokrati.

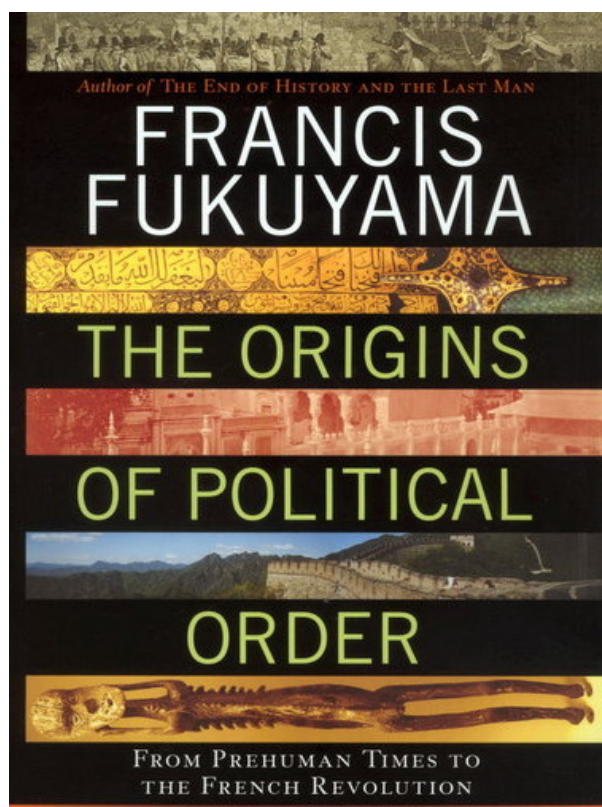
Sammen med Samuel Huntington, der skrev *The Clash of Civilizations*, er Fukuyama således den mest misforståede skikkelse i moderne politologi. Imidlertid er der udsigt til en ende på miseren, for her 19 år efter *End of History* er Fukuyama nu aktuel med en bog, der af flere anmeldere allerede er blevet udråbt som hans karrieres hovedværk. Den bog hedder *The Origins of Political Order*, og som titlen antyder, er det et værk om, hvor den politiske orden kommer fra, og desuden også en bog, der er skrevet, så den er meget svær at misforstå.

Ingen politik uden biologi

Bogen lægger ud med en gennemgang af, hvad det overhovedet er for nogle væsener, som befolker den politiske orden: En 200.000 år gammel menneskeabe ved navn *homo sapiens*, der i lighed med sin nærmeste slægtning, chimpansen, har et medfødt behov for at arrangere sig i sociale strukturer. Den politiske orden er altså ikke en kulturel opfindelse, men er mere eller mindre naturlig. Så vidt så godt: Inden for det politologiske felt var det vitterligt på høje tid, at der kom en udgivelse, som integrerede biologien og psykologiens nyvundne fremskridt i de mange akademiske tanker om politologi. Fukuyama skal således have ros for at bruge de første 100 sider af *Origins* på at genspille de gængse socio-

biologiske truismer: Vi vil gerne låne naboen salt, men kun hvis han også låner os sukker, når vi selv løber tør. Vi er ikke fuldstændig rationelle, men bruger i høj grad normer og orienterer os efter gruppen, og "hvad de andre gør", når vi skal agere, og så har vi en stærk trang til at favorisere de mennesker, der deler vores egne gener.

Derfra kaster vi os ud i en gennemgang af Kinas og Indiens oldtidshistorier. For en gangs skyld starter vi ikke med Grækenland og Rom, og det er egentlig ret så forfriskende. Og så skader det heller ikke, at historierne i sig selv er interessante: Kina havde en stærk stat, men et svagt civilsamfund, og individet var således fuldstændig underordnet staten. Indien havde en svag stat, men et

stærkt civilsamfund, og således lykkedes det præstekasten at erobre den politiske magt i landet. Og endnu mere interessant bliver det, når de to landes oldtids-historier afspejler sig i nutidens politiske virkelighed: Mens det moderne Kina kan smide 5,3 millioner mennesker ud af deres hjem ved at knipse med fingrene, så kæmper det moderne Indien for bare at opretholde sit retsvæsen.

Herpå forlader vi Østasien og bevæger os videre vestpå til de muslimske kalifater og til det Osmanniske rige, hvor de politiske herskere ihærdigt forsøgte at modvirke Mellemøstens stærke klan- og stammestruktur ved at installere et fuldstændig meritokratisk embedsværk i mamelukkerne - soldater og bureaukrater, der selv var ejet af staten. Men for at opretholde det sande meritokrati var mamelukkerne ved lov forhindret i at give velstand og status videre til deres afkom, og således kom mame-lukinstitutionen så grelt på tværs af den menneskelige natur, at mamelukkerne i hemmelighed gemte rigdomme væk til deres børn og derved korrumpere Mellemøstens politiske orden.

Det bedste, siger Fukuyama, er således en orden, der indeholder det bedste af alle tre verdener: En stærk stat, et stærkt civilsamfund og et samfund, der er frit nok til, at mennesker kan give velstand og status videre til deres børn, uden at det ødelægger andre menneskers mulighed for at bevæge sig op af den sociale rangstige - altså omtrent som i dagens Danmark.

Danmark som historiens mål

Inden for politologi har forfatterne Pritchett og Woolcock nemlig skrevet en indflydelsesrig artikel om, hvordan udviklingslande kan 'Get to Denmark', dvs. blive rige, fredsommelige og stort set gå fri af politisk korruption. Fukuyama hopper entusiastisk med om bord på ideen om Danmark som udviklingens endestation, og selvom der bestemt er styrker ved Danmark, så kan et land, hvor den offentlige sektor lægger beslag på mere end 50 pct. af landets samlede værdiskabelse via skatter og afgifter, og som har verdens højeste skattetryk, verdens største offentlige sektor, noget nær vestens laveste vækst, samt to millioner mennesker i den arbejdsduelige alder på offentlig forsørgelse, vel næppe uden videre regnes for et forbillede.

Når Fukuyama alligevel kan idyllisere Danmark, er det på grund af hans entusiasme for Hegel: Som sand hegelianer, så skal det oplyste standpunkt altid findes i en syntese mellem to stridende yderpunkter. Således

mener Fukuyama f.eks. selv, at abstraktionsniveauet i hans nye bog skal findes "midt mellem den overdrevne abstraktion, som økonomerne bruger, og den overdrevne konkretisme, som historikerne bruger." Ligeledes skal den sande politik findes midt mellem højre- og venstrefløjen, og således skal der deles ris og ros ud til begge fløje fra den oplyste midte, som belejligt nok befolkes af Fukuyama selv. Det virker måske umiddelbart tillokkende, men som enhver, der har studeret de tidligere forsøg på den slags *midterfetichisme*, ved, så fostrer sådan en tilgang oftest blot vage, pinlige resultater, alt imens den luller proponenterne ind i en falsk trykthed.

Anti-liberal nedsmeltning

Fukuyama identificerer ellers i en håndvending, hvad der er galt med den yderste venstrefløj: Kun små, primitive økonomier kan fungere i det lange løb uden at have kapitalistisk prisdannelse til at sende signaler om mangel og overflod rundt i systemet. Nu ligger det så i det hegelianske skema, at den yderste højrefløj så også skal have en tur, og her går det galt for Fukuyama: Han lægger ellers stærkt ud med at påpege, at liberalismen indeholder et utopisk element, hvilket er en fornuftig og berettiget kritik, og kredser så lidt om forskellige opstlyttede forsøg på at kritisere moderne liberalismetænkning, indtil han til sidst ender med den betragtning, at Afrika syd for Sahara må være et liberalistisk paradys, eftersom der dér er lav skat og svage regeringer. Fukuyama trækker denne parallel over næsten en side, men nævner på intet tidspunkt, at man i Afrika syd for Sahara har overordentligt svært ved at garantere den private ejendomsret, som jo er selve liberalismens fundament.

"Individet kan ikke klare sig uden staten," siger Fukuyama, og det har han fuldstændig ret i. Problemet er bare, at det faktisk kun er et mindretal af de markante liberale ikoner, der er antistatslige anarkister. Ayn Rand var det f.eks. ikke, Milton Friedman heller ikke, og sådan kunne man blive ved. Fukuyama kan imidlertid også blive ved, og som et eksempel på en opgave, der ikke under nogen omstændigheder kan klares uden staten, nævner han vedligeholdelsen af vejnettet, fuldstændig uvidende om Italiens privatejede motorveje, Storbritanniens 40.000 privatejede veje, eller at 67 pct. af det svenske vejnet vedligeholdes af private aktører.

Da Fukuyama tidligere gennemgik Indiens historie, skrev han, at man ikke kunne kritisere den politiske orden i Indien uden først at have sat sig grundigt ind i hinduistisk filosofi. Samme høflighed skal åbenbart ikke gælde liberalisterne, og det er en svaghed ved bogen. Det er

kærkomment med begavet liberalismekritik, og det bliver utvivlsomt nødvendigt i fremtiden, men den kritik, som vi her serveres for, er forbløffende useriøs, især når den kommer fra en Stanfordprofessor i politologi.

Demokrati til alle

Men tilbage til bogens røde tråd: Efter at have travet igennem de mange afsnit om præmoderne historie ligger det nu i kortene, at vi til sidst skal have et bud på, hvad der så er den bedste politiske orden. Og den får vi som følger:

1. Det er via politisk organisation på statsniveau, at vi som mennesker kan leve i individuel frihed, og det er via statens beskyttelse af den enkelte, at ideen om "samfundet" kan vokse sig større end organisationer på stamme- og klanniveau.

2. Men hvis ikke staten står til regnskab over for dens indbyggere, så ender individet med blot at blive en skakbrik, som staten rykker rundt på efter behov (som de 5,3 millioner kinesere der blev smidt ud af deres hjem, fordi staten skulle bruge deres huse). Derfor bliver der nødt til at være instanser, hvormed folket kan moderere magthaverne og sætte sig til modværge mod statslige indgreb i deres liv.

3. Og så skal staten altså sørge for, at lovene gælder for alle. Det går simpelthen ikke, at overklassen ikke skal følge de samme love som alle os andre: Det går imod vores sans for *fairness*, befolkningen bliver utilfreds, og staten bliver for ustabil i det lange løb.

Dermed trækker Fukuyama som et skjult fjerde præmis tråde tilbage til *End of History*, for hvilken anden styreform end det liberale demokrati kan opretholde alle tre præmisser for sin befolkning over tid? Det er dog hverken videre chokerende eller nogen ny teori om det politiske, vi her har med at gøre, eftersom tanken om det universelle demokrati allerede var til stede hos Demokrit, mens tanken om lighed for loven og folkets mulighed for at modvirke magthaverne ligeledes kan findes hos Machiavelli.

Ikke desto mindre har Fukuyama dog her begået en førsteklases indføring i *state building* og moderne politologi, og kun få vil benægte, at det liberale demokrati vitterligt er den bedste politiske løsning, vi mennesker endnu har opfundet. Han siger alt det rigtige, men han siger det ikke nødvendigvis videre elegant, og har man dog blot grundlæggende forhåndsviden inden for emner som historie, biologi og evolutionspsykologi, så vil vi herfra

langt hellere anbefale biologen Matt Ridleys bog om det samme.

PS: Fukuyama er afgjort stærkest, når han beskæftiger sig med politik, og mærkbart på udebane, når han kaster sig ud i biologi, økonomi og antropologi. I sin gennemgang af sociobiologi tager Fukuyama f.eks. Pascals Væddemål alvorligt som en forklaringsmodel for, hvorfor mennesket er et religiøst væsen. Pascals Væddemål siger, at selvom det er usandsynligt, at Gud eksisterer, så vil straffen for ikke at tro være så grim (Helvede), at det alligevel kun kan betale sig at tro. *Just to be safe*.

Francis Fukuyama: "The Origins of Political Order. From Prehuman Times to the French Revolution." Profile Books, 608 sider.

Boganmeldelse

Hvordan man vinder et folketingsvalg

Ryan Smith: *Gildet*

Af Eva Gregersen

MeMed historiske undtagelser som *Gullivers rejser*, *Jonathan Livingston Havmåge* og Ayn Rands forfatter-skab gør den liberale præmis sig ikke så godt i litteraturen. Overordnet set er litteraturen nemlig bedre til at påpege problemer end til at anviser løsninger og bedre til at blive i det intuitive og menneskelige domæne end til at hellige sig den upersonlige logik, som er nødvendig for at formulere ægte liberale principper.

En ny dansk bog gør dog forsøget. *Gildet*, eller hvordan man vinder et folketingsvalg er en intellektuel komedie, der plotmæssigt sætter en Lars (Løkke), en Helle, en Villy, en Søren (Krarup), endnu en Lars (Hedegaard) og en Anders (Samuelsen) m.fl. til drikkegilde under samme tag dagen efter folketingsvalget 2011. Her diskuterer de, hvad politik i virkeligheden er – og talernes meget forskellige bud karikerer den aktuelle politiske debat i Danmark, samtidig med at de trækker på de store linjer og ideologier.

Bogen er skønlitteratur af den klassiske slags, som blot lader karaktererne lufte hver deres tilgang til politik. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at *Gildets* sympatier er liberale, men her findes ingen konkret politisk brugsanvisning, og selvom der både er helte og skurke i *Gildet*, så har alle karaktererne såvel sympatiske som usympatiske træk, stærke og svage sider. Bogen lader det med andre ord være op til den enkelte læser selv at finde ud af, hvad der er skidt, og hvad der er kanel. Meningen ligger altid 'lige rundt om hjørnet', som i en god David Lynch-film, og læseren må selv være opmærksom for ikke at gå glip af den. Om man som læser vil opleve dette som befriende eller utilfredsstillende, kan man nok forudsige ud fra, hvordan man har det med Ayn Rand, der i højere grad bøjer sit budskab i neon.

Bogen er velskrevet, velgennemtænkt, veludført. Alting refererer til hinanden på kryds og tværs, og historien giver først fuld mening, når man har læst alle 132 sider.

Mange lag af mening

Og så er der mindst tre lag i spil i *Gildet*. På overfladen er der en stærkt underholdende satire af de ledende folketingspolitikere anno 2011; dernæst er der et lag af psykologiske arketyper; og nederst er der et lag, som peger tilbage imod de gamle græske filosoffer. For den læser, der er velbevandret udi alle tre lag, er *Gildet* en særdeles

GILDET

ELLER
HVORDAN MAN VINDER ET FOLKETINGSVALG

AF RYAN SMITH

festlig parade af skarpe, subtile guldkorn. Læsere med færre filosofiske forudsætninger (såsom undertegnede) kan dog sagtens nyde bogen alligevel, idet der er rigelig morskab – og manen til eftertanke – alene i parallelterne til dansk politik samt i bogens menneskekendskab.

Med *Gildet* har Danmark fået et kulturartefakt af første klasse. Det er smallitteratur af den slags, der normalt er forbeholdt Det Radikale Venstre og den akademiske venstrefløj. Bogens budskab er dog liberalt, og *Gildet* udfordrer således førnævnte segments patent på fin-kultur. Måske kan udgivelsen bidrage til at få personer som Henrik Dahl, der egentlig er liberale, men som ikke kan identificere sig med det kulturfattige verdenssyn, der kendetegner handelshøjskolekulturen, til at tage mærkaten på sig?

Og hvordan vinder man så et folketingsvalg? Slutningen skal ikke afsløres her, men det er ikke at sige for meget at notere med fryd, at politikernes forfængelighed ender med at blive brugt imod dem selv.

Ryan Smith: "Gildet. Eller hvordan man vinder et folketingsvalg." Det Andersenske Forlag, 2011. 131 sider.

Boganmeldelse

Papegøjepolitikere afsløret

Christian Kock: *De svarer ikke.*

Af Jens Frederik Hansen

Når en politiker skal sikre sig partimedlemmernes tilslutning til sine synspunkter, så er en af de klassiske metoder at inddrage dem i en hemmelighed. Tidligere borgmester H.O. Thustrup Hansen i København var en dreven rotte i så henseende. Talløse var de møder, hvor Thustrup redegjorde for den aktuelle situation med den indledende bemærkning, at "I denne lukkede forsamling kan jeg nok tillade mig at sige, ..." Det som fulgte efter var dog som regel en oplæsning fra dagens Berlinger. Men effekten var der.

Sådan har enhver politiker sine retoriske tricks. Forhenværende statsminister, Anders Fogh Rasmussen, kunne den kunst at gentage en enkelt sætning, ("Der er ikke noget at komme efter") som svar på et hvilket som helst spørgsmål. Og en række af hans ministre tog ved lære af ham. Så anvendt var (er?) metoden, at statsministeren selv anvendte ordet "papegøjepolitik", da han skulle fortælle Venstres kandidater om den kommende valgkamp.

Nu har Christian Kock, professor i Retorik på Københavns Universitet, skrevet en bog om unoder i den politiske debat, og det er der kommet en fornøjelig bog ud af, men at skrive en anmeldelse er blevet langt mere vanskeligt end oprindeligt forventet. For bogen er så velskrevet, at mange af dens pointer glider ned, uden at man egentlig får reflekteret over, om de er så indlysende rigtige. Dermed får man måske også en tendens til at undervurdere, hvor stort et arbejde der ligger bag bogen.

Når man er bidt af den politiske bacille, så vil bogen være noget nær uundgåelig læsning, for den rummer meget store dele af det retoriske pensum, som man som politiker må beherske – hvad enten man nu vil afsløre sine modparters demagogi eller lære lidt flere tricks.

Bogen rummer sine steder antydninger af "o tempora, o mores". Synspunktet forekommer mistænkeligt. At kvantificere eller blot anskueliggøre et ringere debatniveau i dag end for 50 år siden, er næppe muligt. Politikernes kontakthøjde til borgerne er en anden. Det samme gælder politikernes baggrund. Den som selv er arbejder behøver næppe gøre stort for at sikre sin troværdighed blandt arbejdere, medens en kandidat i statskundskab, nok kan have vanskelighed med at virke ægte iblandt SOSU-assistenten.

Men som Christian Kock selv gør opmærksom på i sin indledning, så havde også fortidens politikere den evne at skære modstandere ned på en lidet hensynsfuld måde. Politik er måske nok en holdsport, men der er kamp om pladserne på 1. holdet, og lange år i det miljø må sætte sine spor på deltagerne.

Tilsvarende skal man nok huske, at vi alle har en tendens til at forfalde til tirader, når man har gentaget sig selv tilstrækkeligt mange gange. Fra min egen ungdom husker jeg nogle gange, hvor politiske fæller kom med fordomsfuldt fordømmende udsagn, som jeg studsede over. Men når man spurgte ind til det, så var der oftest en rimelig og i hvert fald mere nuanceret forklaring. Det var lidt, som når matematikbogen konkluderede, at "heraf ses let". Der manglede bare adskillige mellemregninger, før end jeg så noget som helst. For nylig hørte jeg den vending, at fordomme bygger på erfaring. Og det kan ikke helt afvises. Problemet er som regel blot, at man generaliserer på grund af en stærkt begrænset erfaring.

En mulig årsag til sædernes forfald kan dog være, at så mange politikere kæmper om midterpositionen. Så bliver der selvsagt mindre plads til politiske forskelle. Forslag om privatisering af universiteterne er trods alt mere markant, end diskussion om bevillingerne er steget med x eller y procent. Og da al markedsføring handler om at vise forskelle mellem konkurrerende produkter, er den oplagte mulighed, at man lægger vægt på spin.

Det ikke helt ærligt, at Christian Kock flere steder i bogen understreger, at han ikke vil afsløre sit eget politiske ståsted. Der er et engelsk ordsprog om, at jo tiere gæsten omtaler sin egen ærlighed, desto ivrigere skal man tælle sølvtøjet, når han er gået. Og en gennemgang af Christian Kocks eksempler viser jo nok, hvor han har sine interesser. Kapitlet om talfusk handler i hvert fald overvejende om universitetets og dets studerendes økonomi. Og det forekommer rimeligt, for på det område må man forvente, at han har større indsigt end på mange andre områder.

En stor del af bogen er helliget det begreb, som Christian Kock betegner som en "stråmand". Begrebet er almindeligt anvendt af retorikere, men for en jurist kan det gøre lidt ondt, at se det anvendt på den måde. Den retoriske stråmand er "at dutte folk en mening på, hvis vanvid alle kan forstå." Man fristes til at tro, at ordet stråmand er en oversættelse fra udenlandsk, for der er enkelt andre steder, hvor Kock forfalder til at bruge udenlandske begreber, selv om en sprogrøtter ville hævde, at der findes mundrette danske udtryk.

Den juridiske stråmand er noget andet, nemlig en som påtager sig at være stedfortræder for en bagmand, som ikke selv ønsker at stå frem i en bestemt rolle. Den juridiske stråmand burde være oplagt i den offentlige debat. Et hvert folketingsmedlem burde opdyrke en skare af trofaste stråmænd, som i fornødent omfang vil stå frem og understøtte politikeren med debatindlæg, som naturligvis alle er leveret af politikeren selv.

Den, som én gang har prøvet at jage i flok, vil vide, hvor uhyggeligt effektiv metoden er. Selv erindrer jeg flest episoder fra politiske debatmøder, hvor vi vejrede en fært og drev byttet ud i selvdestruktion. En klassiker var den unge Connie Hedegaard, der enfoldigt erklærede, at hun altid ville foretrække socialisme frem for liberalisme. Og den udtalelse plager hende stadig med mellemrum.

Men brugen af politiske ulvekobler er vist meget begrænset. De politikere, som jeg har drøftet det med, har alle afvist at skabe et sådant. Og Christian Kock nævner heller ikke fænomenet. Hermed har han så et emne til fremtidig forskning.

Et andet fænomen der heller ikke omtales er den debat-tør, der bevidst vælger at lægge sig på grænsen mellem det troværdige og det outrerede, alene med det formål at rykke det samlede politiske spektrum. Det er en teknik, der meget effektivt kan benyttes af det politiske ulvekobbel, hvor man fordeler rollerne blandt medlemmerne, så nogle er på grænsen til hampemarken og andre udtrykker den eftertænksomt moderate udgave af synspunktet. Allerbedst bliver den, når de eftertænksomme giver indtryk af, at man må bøje sig for krav fra baglandet.

Man kan i øvrigt hævde, at det er fraværet af en liberal opposition på højre side af regeringen, der har ført til, at det danske politiske spektrum på en række punkter p.t. ligger væsentligt længere til venstre, end da regeringen trådte til.

Af bogens ca. 200 sider indeholder de første 145 en introduktion til begrebsapparatet understøttet med en række tænderskærende, tåkrummende og hændervridende eksempler. Det er en oplevelse, der bringer mindelser om filmen Max Pinlig. Er det mon derfor bogen er i samme lille format som en roman? Men man savner et par klassikere, navnlig Poul Nyrup Rasmussens ødelæggelse af Anders Fogh Rasmussens minimalstatsbog. Ej heller Svend Auken er repræsenteret.

Herefter tages der fat på udlændingedebatten. Det er sindsoprivende læsning. Og det bliver ikke bedre af, at

Christian Kock af og til selv falder i suppen. En ting er, at den offentlige debat alt for tit forfalder til en falsk tvedeling mellem indvandertilhængere og -modstandere, men når Kock heller ikke levner plads til, at der kan være forskelle i synspunkter på de enkelte fløje, så fortvivles man. Er Henrik Gade Jensen virkelig Søren Krarups trofaste meningsfælle? Eller er han et selvstændigt væsen, der somme tider deler synspunkter med Krarup. Det er som om iveren efter at revse tager overhånd. Men det er måske meget forståeligt, når man ser hvilke udgydelser de citerede debatindlæg fra alle sider indeholder.

I dette kapitel optræder heldigvis en af dansk politisk demagogis grand old men, nemlig Klaus Rifbjerg. Man må håbe, at en litteraturforsker en gang ved lejlighed vil yde denne del af hans forfatterskab retfærdighed, for det rummer perler.

Men også mange andre viser her de evner, som har sikret dem en plads i samfundet forreste geled. Den ondsindede kommer næsten til at savne et navnregister bagest i bogen. Det er dog ikke partigængernes lille personlige tilfredsstillelse, der er bogens hovedformål.

Bogens formål er selvsagt at bidrage til en højnelse af kvaliteten i den offentlige debat. Det ønske kan ingen fortænke Christian Kock i. Det modsatte synspunkt ville i hvert fald næppe være synderlig salgbart. Men om det vil ske, kan man nok stille sig lidt kynisk til.

Som den gældende valglov er indrettet, så er det påfaldende, at borgerne har uendelig få muligheder for at fravælge bestemte politikere, så Kocks håb om en udvikling, hvor demagogisk snyd på vægten fører til fravalg af de pågældende har næppe mange chancer. Men bogen skader da i hvert fald ikke.

Og man kan måske endda hævde, at når antallet af medier stiger, så bliver der bedre plads til refleksion. På den måde kan antallet af tv-kanaler, netaviser og blogs måske endda vise sig at rumme muligheder, som vi ikke kan se lige nu.

Christian Kock: "De svarer ikke. Fordummende uskikke i den politiske debat." Gyldendal 2011, 225 sider.

Boganmeldelse

Socialismens sande ansigt

Sonja Vesterholt: *Hunden er rask. Fortællinger fra mit liv i Sovjet*

Af Zenia Grynberg

Når jeg læser Sonja Vesterholts bog, "Hunden er rask", fletter hendes fortællinger sig sammen med mine egne oplevelser. De erfaringer understøtter det sandfærdige i budskabet.

Bogen fortæller om Sonjas liv i Sovjetunionen frem til 1970, hvor hun, som 25 årig forlader landet. Vi følger hendes opvækst og ungdom, vi bliver indviet i hendes drømme og familierelationer, og vi ser det helt almindelige liv i Sovjetunionen op til slutningen af tresserne med dets evige jagt efter dagligdags fornødenheder som madvarer og tøj og en lejlighed med lidt mere plads. Vi oplever også den stille modstand blandt de intellektuelle. Vi oplever, hvordan KGB's tilstedeværelse har påvirket både livet og mentaliteten hos mange mennesker i det store land.

I mit indre øje ser jeg billeder af de omgivelser og forhold, som er beskrevet i bogen. Jeg er vokset op i den samme virkelighed, blot i en lidt mere privilegeret familie og en del år senere. På sin vis har jeg også oplevet krigen og stalinismen – om ikke personligt, så gennem min mors fortællinger.

Hvordan vil de danske læsere så opleve bogen? De vil grine, da bogen er skrevet i en let og humoristisk tone, der udstiller det absurde ved Sovjetunionen. De vil også græde, da der bag den lette facade skjuler sig ægte tragedier og knækkede skæbner.

For de danske læsere, der kan ikke se de samme billeder for deres indre blik, fordi de er vokset op i et fredeligt og forholdsvis frit samfund uden mangel på basale fornødenheder, kan de historier og forhold, som er beskrevet i bogen, virke overdrevne. Men det er de ikke. Det er ikke undtagelser, bogen skildrer. Det er dagligdagen.

Sonjas liv er almindeligt. Hendes opvækst og erfaringer adskiller sig ikke fra millioner af andre sovjetborgeres tilsvarende opvækst og erfaringer. Det er på sin vis, derfor man kan se det morsomme i de opståede situationer og begivenheder. Det morsomme kammer over i det groteske, og nærmest surrealistiske i "normale" øjne. Det er den almindelige sovjetiske absurdisme og ikke mindst Sonjas ukuelige sind, der ikke tillader hende at synke ned i selvmedlidenhed, der gør bogens beretning så værdifuld, levende og sjov.

Hvis vi ser bort fra de mest smertefulde år, som er forbundet med Stalin - hvad så? Det vigtigste, jeg kan nikke genkendende til, er frygt: Den frygt der er beskrevet i bogen, er den samme, som jeg har fået ind med moder-mælken; og som allerede er indgroet i min mors bevidsthed i hendes unge år, mens Stalin levede.

Jeg har mødt danskere, der til min store forundring stadigvæk har en eller anden illusion om livet i Sovjetunionen inden dens opløsning. Der tror, at det var et godt system. Jeg hørte endda ordet: "solidaritet". Og ja, der var solidaritet - mennesker imellem. Men der var også angiveri og forræderi. Statslig solidaritet er en myte og har aldrig eksisteret i virkeligheden. Den centrale relation mellem stat og befolkning var nepotisme og korruption: Man hjalp sine egne eller dem, som kunne smigre sig ind hos regimet. Det ser vi også i dagens Danmark med de nye ministre, der ikke har den nødvendige uddannelse eller erfaring. Til gengæld har de de rigtige venner og forbindelser.

I Sonjas bog og i Sonjas virkelighed, kan man se, hvordan systemet skræmmer og undertrykker praktisk talt alle. Man skaber et samfund, hvor staten altid vil have en klemme på dig: På et givent tidspunkt vil alle opleve at have enten den forkerte nationalitet, eller nogle forkerte slægtninge, der har været fanger i en koncentrationslejr, eller at man har plukket græs, hvor man ikke måtte, eller har talt med nogen, som man ikke skulle have talt med.

I Sonjas verden er staten en maskine, hvor mennesker blot er underlagt paragraffer. Dette er socialismens sande ansigt: Det er systemet, der vil tvinge alle til at være lige, ved at forbyde og straffe det frie initiativ og privat forretningsdrift. Medierne bliver tilsvarende styret af staten og indoktrinerer befolkningen til at tro, at den stat, som de nu lever i, er verdens bedste og den eneste rigtige. "Flertallet" - eller rettere sagt staten - har således tiltvunget sig retten (eller magten) til at bestemme, hvordan man må og hvordan man ikke må leve sit liv: Det er "retten" til at slavebinde befolkningen. I et sådant samfund hersker fattigdommen og afhængigheden af statens embedsmænd; dér florerer korruption og bestikkelse.

Ved at følge Sonja gennem bogen oplever vi dannelsen af hendes karakter, hendes synspunkter, holdninger og foragt for systemet. Og selv om bogens historier er helt almindelige, er hovedpersonen det ikke: Hun har den styrke, som mange af hendes landsmænd mangler.

Flertallet har tværtimod tavst tilpasset sig den virkelighed, de var i og ligesom hendes egen far lært, at man skal holde sin mund lukket og sine meninger for sig selv -

også internt i familien. Det gjaldt jo om at beskytte sig selv og sine nærmeste, og jo mindre man vidste, jo bedre var man stillet. I så fald kunne man jo heller ikke angive nogen. For hele sovjetsamfundet var gennemsyret af stikkere. Det er også i den retning, den danske stat bevæger sig i dag. Borgerne opfordres til at angive sine naboer, hvis de ser noget, som de tror, er forkert - eller blot fordi man vil gøre livet surt for andre. Med et enkelt telefonopkald fra en nabo eller en forsmået eks-kæreste risikerer man at stå med hele bevisbyrden. Ikke ulig i Sovjetunionen.

Det andet gennemgående tema i bogen er fattigdom og knaphedsøkonomi. Den sovjetiske fattigdom var mærkbar. I Sovjetunionen havde en lønmodtager færre penge mellem hænderne end en dansk bistandsklient, hvilket har forbløffet mange af mine landsmænd, der er kommet hertil i årenes løb. Genbrug og omsyning af tøj var på reglen snarere end undtagelsen. Og man skulle stå flere timer i kø for at købe selv de mest almindelige madvarer.

Jeg husker selv min egen bardoms fiskehandel: Det var en butik, hvor folk kom i turistbusser fra fjerntliggende provinsbyer - 100 - 200 km væk fra Moskva - blot for at stå i kø, købe butikkens frosne fisk, og skynde sig hjem med samme bus. Sandsynligvis blev den indkøbte fisk solgt videre til venner og bekendte til overpris - en ulovlig måde at overvinde fattigdommen og manglen på. Når man læser bogen, kan man derfor heller ikke undgå at stille spørgsmålet om fattigdom i et dansk perspektiv. Hvis de mennesker dengang har overlevet på de beskedne vilkår, har nutidens bistandsklienter så egentlig grund til at beklage sig?

Bogen slutter, da Sonja befinder sig i Danmark og oplever, at hun ingen jordisk chance har for at besøge sin døende far. Det er statens hævn over for den, der nægtede at samarbejde. Prisen for en ren samvittighed kan være høj.

Sonja Vesterholt: "Hunden er rask. Fortællinger fra mit liv i Sovjet." Gyldendal, 2011. 241 sider

---

Streckers rejselegat

Streckers rejselegat til studier ved Mises University på to gange kr. 7.500 kan søges af medlemmer af Libertas.

Der findes intet ansøgningsskema, men send en motiveret ansøgning vedhæftet CV og eksamensbevis. Ansøgning sendes til Christian Bergquist på cbe@libertas.dk

Legatet uddeles under forudsætning af optagelse på Mises University og under forudsætning af, at legatmodtageren ikke har fået andre legater til dækning af rejseudgifter

---

Bidragydere til dette nummer

Henrik Gade Jensen, mag.art. i filosofi, projektleder ved CEPOS og blogger ved Jyllands-Posten. Medlem af Libertas præsidium. Har tidligere undervist i filosofi og samfundsvidenskab på Københavns Universitet og RUC. Mangeårig bidragyder til den offentlige debat. Med i redaktionen af Libertas.

Bent Blüdnikow er historiker, forfatter og anmelder. Har skrevet flere bøger: Tidligere debatredaktør på Weekend-avisen og Berlingske Tidende. Anmelder og skribent på Berlingske Tidende. Medstifter af CEPOS. Hædret med Selskabet Libertas' Adam Smith pris 2011.

Rasmus Fonnesbæk Andersen, kandidatstuderende i statskundskab ved Københavns Universitet. Har redigeret antologien *11 konservative tænkere* sammen med Henrik Gade Jensen og bidraget med et kapitel om den borgerlige Georg Brandes til bogen *Friheden flyver*. Med i redaktionen af Libertas.

Niels Westy Munch-Holbek, cand. polit., præsident for Akademiet for Fremtidsforskning. Skriver jævnligt om latinamerikanske forhold i Børsen. Blogger på punditokraterne.dk og redaktør af Americas.dk. Med i redaktionen af Libertas.

Morten Ebbe Juul Nielsen, Ph.D. (filosofi), BA (psych), adjunkt på filosofi, Københavns Universitet og post.doc, fødevareøkonomisk institut, Københavns Universitet, kommentator på Weekendavisen. Er bl.a. medredaktør og bidragyder til Den Borgerlige orden - Tanker om Borgerlighed og Kultur, Gyldendal 2008.

Rune Toftegaard Selsing (f. 1982), cand.polit. og bachelor i filosofi fra Københavns Universitet. Har bidraget til antologierne *Manifest* og *11 Konservative Tænkere*. Med i redaktionen af Libertas.

Torben Mark Pedersen, cand. polit. et exam art, Ph.D. Har studeret økonomi på Harvard og University of Chicago. Redaktør af Libertas og medlem af Libertas præsidium, bestyrelsesmedlem i Trykkefrihedsselskabet. Stiftede i 2005 partiet "Liberalisterne - Frihed og Velstand".

Ryan Smith, cand. mag. fra Københavns Universitet, forfatter og blogger på Jyllandsposten, bidragyder til Weekendavisen og Ingeniøren. Har Ghost Writer for coaches, psykologer og mindre virksomheder. Har arbejdet med tests og psykologisk profilering i en række konsulentvirksomheder.

Eva Gregersen, cand. polit. og indehaver af hjemmesiden www.celebritytypes.com. Tidligere videnskabelig assistent på Københavns Universitet, arbejder for Gallup.

Jens Frederik Hansen, advokat.

Zenia Grynberg er født i Moskva. Var medlem af et uformelt undergrunds kunstnerfællesskab i Moskva. Boet i Danmark siden 1990. Har undervist på KTS i produktion af hjemmesider og grafiske programmer. Kvinden bag online kunstmagasinet www.cph-art.dk.

Eva Agnete Selsing (f. 1982), filosof fra Københavns Universitet. Bestyrelsesmedlem i Trykkefrihedsselskabet.

Vil du skrive i Libertas?

Indlæg

Har du lyst til at skrive en artikel til et af de kommende temanumre, så henvend dig til redaktøren. Redaktionen modtager meget gerne artikler, anmeldelser, noveller, essays og illustrationer – men påtager sig intet ansvar for materiale, tilsendt uopfordret. Nedenfor er angivet de kommende temanumre af Libertas. Der er mulighed for at bringe artikler udenfor tema.

Indlæg sendes til redaktøren på:
torbenmarkp@hotmail.com

Skrivevejledning

- Alle indlæg skal være skrevet i Word-format
- Kort resumé på maks. 100 ord.
- Kort forfatterbiografi på maks. 35 ord
- Noter angives som slutnoter
- Der anføres kilder for alle direkte refererede eller citerede kilde.
- Litteraturhenvisninger i teksten anføres som eksempelvis: Friedman (1990,1992).
- Litteraturliste til sidst i artiklen. Litteraturhenvisninger anføres alfabetisk efter forfatter efternavn og som nedenstående eksempler:

Litteratur

Friedman, Milton (1990): "Bimetallism revisited," *Journal of Economic Perspectives*, 4, 85-104.

Friedman, Milton (1992): *Money mischief. Episodes in monetary history*. New York.

Kommende numre af Libertas

Nr. 51 Februar 2012: Den østrigske skole.

Temaet omhandler den østrigske skoles bidrag inden for samfundsvidenskabelig metode, økonomisk teori, komparativ samfundsanalyse, monetære regimer og politisk filosofi.

Deadline for artikler: 25. januar 2012.

Nr. 52 Juni 2012: Frihed før liberalismen

Temaet omhandler liberalismens idehistoriske og historiske rødder, altså frihed og frihedstænkning før oplysningstiden, fra antikken over middelalderen, skolastikken, renæssancen og reformationen.

Deadline for artikler: 1. maj 2012

Nr. 53 Oktober 2012: Forbud, frihed og frigørelse

Temaet vil omhandle frihed- eller frigørelsesbevægelser, deres historie og idehistorie: kampen for slaveriets ophør, for kvindernes ligestilling, for seksuel frigørelse, prostitutionens historie, yringsfrihedens historie, spiritus- og narkotikaforbuddets historie, m.m.

Deadline for artikler: 25. september 2012

Nr. 54 Februar 2013: Chicagoskolen

Deadline: 25. januar 2013

Selskabet Libertas

Libertas er en uafhængig og ikke partipolitisk gruppe af individer, bragt sammen i arbejdet for et åbent samfund baseret på den frie tanke og den frie markedsøkonomi samt troen på hvert enkelt menneskes værdighed og integritet som absolutte værdier.

Sekretær

Niels Westy Munch-Holbek, info@libertas.dk

Forretningsfører (medlemskab og regnskab)

Christian Bergquist tlf 35553726 mail: cbe@libertas.dk

Hjemmeside: www.libertas.dk

Præsidium

Bo Andersen, Chresten Andersen, Christopher Arzrouni, Rasmus Bartholdy, Otto Brøns-Petersen, Jacob Wimpffen Bræstrup, Morten Carmel, Lars Christensen, Villy Dall, Flemming Friese-Jensen, Nikolaj Gammeltoft, Hans Christian Hansen, Jens Frederik Hansen, Nicolai Heering, Morten Holm, Gunnar Jacobsen, Henrik Gade Jensen, Palle Steen Jensen, Thomas Breitenbach Jensen, Tage Sværke Jessen, Martin Jul, David B. Karsbøl, Mikkel Kroglund, Kristian Kyndi Laursen, Mikael Bonde Nielsen, Rasmus Dalsgaard Nielsen, Dan Terkildsen, Anders Wivel, Sune Wæsel, Finn Ziegler, Torben Mark Pedersen og Niels Westy Munch-Holbek.

Bliv medlem

Medlemskab dækker 3 numre af Libertas samt adgang til deltagelse i Libertas' konferencer og møder, julefrokost, Adam Smith middag, bogklubarrangement, studiekredse m.m.

Medlemskab koster 180 kr. for 2011.

Beløbet indbetales på konto 1551-8080577.

Send oplysninger om navn, adresse og e-mail til cbe@libertas.dk

Arrangementer

xx November 2011 kl. 17.00: Medlemsmøde om Liberalisme, nation og kultur.

Sted: CEPOS's lokaler

10. december 2011 kl. 18: Julefrokost

Sted: Barock i Nyhavn

Pris: 300 kr.

25. februar 2012: Konference om den østrigske skole

Sted: Fællessalen, Christiansborg

9. juni 2012: Konference om frihed før liberalismen

Sted: CEPOS's lokaler

9. juni 2012 kl. 18: Adam Smith middag

Den synlige hånd

Meningsmartyrerne vader i succes (og PMS)

Af Eva Agnete Selsing

Så er det den tid på måneden igen. Tone-wise.

Ligesom efterårets komme er den tilbagevendende diskussion om den hårde, grimme, nedgørende og ekskluderende tone et forudsigeligt element i det danske kalenderår. Men hvor efteråret kun kommer én gang årligt, tager vi debatten om tonen af adskillige omgange. Som regel ansporet af en bramfri, dum eller sand men uindpakket udtalelse fra et knapt så strategisk tænkende væsen. Som så får på hattepulden. For én ting er at sige noget, der ligger udenfor dén konsensus, som konformt tænkende journalister, ideologibaserede forskere og mediepersoner, kan blive enige om. Noget ganske andet er den reaktion, der må forventes efterfølgende: et cirkus af forargelse, anklager om grumme hensigter og hvad vi ellers har i den forurettedes værktøjs-kasse. Showet anføres gerne af modige mennesker, der (næsten) ofrer liv og lemmer for at bevare, hvad de mener, er demokratiets slutsten – den gode tone. Disse mediemartyrer ender dog som regel ikke i kamikaze-himlen, men får endnu en fjer i hatten af resten af forurettethedsindustrien. Hvilket også er fuldt fortjent. Selvom en kæftersk tanke melder sig hos nogle af os: måske findes der noget, der er vigtigere end den gode tone? Som for eksempel den fri debats udfoldelse. Eller, hvis vi skal være lidt storladne, sandheden selv. Men hensynet til såvel udresseret debat som fro og fri sandhedssøgen må vige for meningsmartyrernes følelsesladede klappen-hinanden-på-skuldrene og behov for selviscenesættelse.

Og det er jo en kendsgerning, at vi mennesker har svære- re ved at tage skarp kritik eller direkte tilsvining af vores venner og dem, vi er enige med, end af vore fjender. Selvom vi bør gøre, hvad vi kan, for at træde et skridt tilbage og nøgternt overveje, om den kritik, der tildeles vores modstandere, egentlig er rigtig. Men det er bare ikke altid, at vi gør det. Vel? Politikens smeltedigel af for-

kælede, perfide kulturradikalister elsker Carsten Jensen og Suzanne Brøgger. Danmarks vel nok mest effektive udøvere af sproglig stigmatisering. Men en Joachim B. Olsen, der kommer for skade at sige noget bramfrit, men ikke usandt om påstået fattigdom i Danmark – ham kan man ikke lide derovre i tolerancens kapel. Bare for at nævne et eksempel. Og når nu vi ved, at mennesket ikke kun handler ud fra rationelle kriterier for saglig eller uhildet meningsudveksling, så var det måske en idé, om meningsmartyrerne besindede sig på dette. Og erkendte, at deres gennemskuelige kamp for egen glorie – subsidiært for at undgå, at visse debatter tages – måske bare skulle have lov at drukne i det hykleri, der hidtil har holdt den i live. For samtlige af de velmenende debatfrisører har, på andre tidspunkter, enten selv ytret, eller åbent støttet andre, der ytrede, grimme og nedgørende ting om andre mennesker. Sådan er det. Indrøm det dog.

Det ville være rart med en sluk-knap til hele dette segment. Således kunne man, når det blev den tid på måneden igen, trykke, og læne sig tilbage. I sikker forvisning om, at nogen ville blive sure over noget, en anden havde sagt. Hvorefter striden og den upæne debat kunne gå sin egen skæve gang, uden at blive forplumret af østrogene mænd eller hyklende damer med hver deres aktier i at få lukket og slukket diskussion og snak om netop deres venner.